

การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาคะคาม
แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2557

การศึกษาวรรณกรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาคะคาม
แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

พฤษภาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสานะคาม
แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
พฤษภาคม 2557

วคิน ลำสัน. (2557). การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ
เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.
ปริญญาณิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์
ดร.กาญจนา อินทรสุณานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ.

ปริญญาณิพนธ์เล่มนี้เป็นงานวิจัยทางมานุษยดุริยางควิทยาซึ่งศึกษาวัฒนธรรมไทดำ
กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและประวัติด้านดนตรีของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ
เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ และระบบเสียงของ “ปี่ฮี้”
3. เพื่อศึกษาบทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮี้” ที่มีต่อพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทดำ
บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ผลการศึกษาพบว่า

1. ชาวไทดำบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากเมือง
เชียงขวาง สปป.ลาว ในปี พ.ศ.2460 ปัจจุบันมีไทดำทั้งหมด 125 หลังคาเรือน จำนวน 638 คน
มีอาชีพทำนาเป็นหลัก มีไฟฟ้าใช้เกือบทุกครอบครัว ไม่มีน้ำประปา มีโรงเรียนระดับประถมและ
มัธยมอย่างละ 1 แห่ง ไม่มีศาสนา นับถือผีเรือน ในปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดพิธีกรรมแต่
ดั้งเดิมอยู่ ดนตรีไทดำยังคงมีบทบาทต่อพิธีกรรม เรื่องประวัติของดนตรีไทดำนั้นไม่ได้มีการจด
บันทึกไว้แต่อย่างใด โดยเครื่องดนตรีที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นชาวไทดำได้สร้างขึ้นใหม่ คือ ปี่ฮี้ ,
ปี่บับ และตั่งบั้ง

2. ปี่ฮี้ เป็นเครื่องดนตรีที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวไทดำมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึง
ปัจจุบันนี้ โดยไม่มีข้อมูลที่บอกได้ว่าปี่ฮี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปีใด และไม่ปรากฏว่ามีชาวไทดำคนใด
ถือเครื่องดนตรีชนิดนี้อพยพติดตามด้วย ปี่ฮี้ที่มีอยู่ในปัจจุบันคือปี่ที่ชาวไทดำสร้างขึ้นใหม่เพราะ
จำเป็นต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทดำ ใช้ไม่เอื้อในการทำ มีความยาว
ประมาณ 120 – 150 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 – 4 ซม. มีรูบังคับเสียง 6 รู มีเสียง
8 ระดับเสียง

3. ปี่ฮี้จะสามารถเป่าได้ก็ต่อเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทดำ
บทเพลงของปี่ฮี้ที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมการเรียกขวัญ มี 16 บทเพลง มีท่วงทำนองสั้นๆ
ไม่สลับซับซ้อน แต่ละบทเพลงมีหน้าที่และบทบาทความสำคัญแตกต่างกันไปในแต่ละขั้นตอน
ของพิธีกรรม

A CASE STUDY OF TO STUDY TAI-DAM MUSIC CULTURE OF PI-HI,
BANSEANCHAROEN, SANAKAM, VIENTIEN, LAOS

AN ABSTRACT
BY
WASIN LAMSON

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Fine Arts degree in Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University
May 2014

Wasin Lamson. (2014). *A Case Study Of to Study Tai-Dam Music Culture Of Pi-Hi, Banseancharoen, Sanakam, Vientien, Laos*. Master thesis, M.A. (Ethnomusicology). Bangkok: Graduated school, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Dr. Kanchana Intarasunanon, Asst. Prof.Dr. Rujee seesombut.

This thesis is the research of Ethnomusicology which is a case study of to study Tai-Dam music culture of Pi-Hi Banseancharoen , Sanakam , Vientien , Laos.

The objectives of this study are :

1. To study about history of Tai-Dam in Banseancharoen , Sanakam , Vientien , Laos.
2. To study about Pi-Hi history , physical charactrics and phonology.
3. To study the important duty of Pi-Hi to the ceremony in Pi-Hi way of life in Banseancharoen , Sanakam , Vientien , Laos.

The results of this study are :

1. Tai-Dam people in Banseancharoen , Laos is a minority whivh emigrated themselves to Chiengkwan , Laos in 1917. Now the Tai-Dam has 125 households and 638 people. Their major occupation is farmer. Most households have electricity but they don't have water supply. Tai-Dam has an elementary school and high school. They have no religion. They believe in ghost and the rite about this has still transmitted from generation to generation. There is memorandum about Tai-Dam music culture but Tai-Dam musical instruments in present time come from new generation invented is Pi-Hi , Pi-Pub and Tung-Bung

2. Pi-Hi is a musical instrument which shows the Tai-Dam identity from past to present. There is no information when Pi-Hi is invented and do not show no come took it while they were emigrating. Tai-Dam invented Pi-Hi used in the present for their ceremony. Pi-Hi is made from Here wood which is approximately 120-150 centimeters long. Its diameter is 2-4 centimeters with six out. Blowing holes capable of a variations sounds a to 8 pitches.

3. Pi-Hi can be blowing when there is an important ceremony of Tai-Dam. There are 16 Pi-Hi songs used in blessing ceremony. The rhythm is not complicated and each song has its own duty in each step of the ceremony.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาวรรณกรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาคาม
แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ของ

วศิน ลำสัน

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่ เดือน เมษายน พ.ศ. 2557

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์) (รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

..... กรรมการ

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ)

(รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยคามอนุเคราะห์ คำแนะนำ ตลอดจนกำลังใจจากบุคคลหลายท่านดังรายนามจะกล่าวถึง ซึ่งผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คุณปราโมทย์ ลำสัน , คุณสุตใจ ลำสัน , คุณศุภวรรณ ลำสัน ผู้เลี้ยงดูผู้วิจัย อบรมสั่งสอน ให้การศึกษา คอยให้คำปรึกษา และคุณนันทกา แอลา ที่ให้กำลังใจผู้วิจัยในทุกๆ เรื่อง

ขอขอบพระคุณ ดร.เพชรตะบอง ไพศุณย์ บุคคลสำคัญผู้นำทางและเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับชาวไทดำ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้การต้อนรับและให้ความร่วมมือแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณผู้ใหญ่บ้านและชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองसानะคามแขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้อนุเคราะห์ด้านเอกสารและข้อมูลพื้นฐานของบ้านแสนเจริญ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.รุจี ศรีสมบัติ , รองศาสตราจารย์ อดิพนธ์ วิสุทธิแพทย์ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ , ดร.วีระ พันธุ์เสือ ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ที่ช่วยเหลือและให้คำแนะนำ ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ เพื่อนๆชั้นเรียนปริญญาโท และทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในงานวิจัยฉบับนี้ ที่มีได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้

วสิน ลำสัน

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
ข้อดกลงเบื้องต้น	5
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	6
กรอบแนวคิดการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
เอกสารและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง	9
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18
3 วิธีดำเนินการวิจัย	30
การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล	30
วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	31
อุปกรณ์ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	31
การศึกษา เรียบเรียง และจัดทำข้อมูล	31
วิเคราะห์ข้อมูล	32
ขั้นสรุป	32
4 ขั้ววิเคราะห์ข้อมูล	33
ประวัติความเป็นมาของชาวไทยดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสานคราม	
แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	33
ประวัติความเป็นมาตั้งแต่มีการอพยพจากถิ่นฐานดั้งเดิม	33
การดำรงอยู่ในปัจจุบันของชาวไทยดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสานคราม	41
ประวัติด้านดนตรี	47
เครื่องดนตรีที่มีอยู่ในปัจจุบัน	49

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ประวัติความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของ “ปี่ฮี้”	49
ประวัติความเป็นมาของปี่ฮี้	49
ลักษณะทางกายภาพ	50
แหล่งกำเนิดเสียงและระบบเสียงของ “ปี่ฮี้”	59
ศึกษาบทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮี้” ที่มีต่อพิธีกรรมในชีวิตของชาวไทยดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาละวัน แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว	61
องค์ประกอบในพิธีกรรมการเรียกขวัญ	61
บทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮี้” ในพิธีกรรม	70
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	77
สรุปผล	77
อภิปรายผล	80
ข้อเสนอแนะ	80
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	84
ประวัติย่อผู้วิจัย	90

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงผลการวัดหาค่าความถี่ (Hertz) ของเสียงบีฮ์ในหนึ่งช่วงทบ (Octave) เปรียบเทียบกับค่าความถี่มาตรฐาน.....	61

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่อาณาจักรน่านเจ้า	34
2 แผนที่บริเวณสิบสองจุไทย	35
3 อักษรไทดำ	37
4 ธงชาติของไทดำ	37
5 ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม	41
6 บริเวณที่ตั้งบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว	42
7 การเลี้ยงหมู แบบปล่อยตามธรรมชาติ	43
8 โรงเรียนประถมสมบูรณ์แสนเจริญ สปป.ลาว	47
9 ครูและนักเรียนโรงเรียนมัธยมตอนต้นแสนเจริญ สปป.ลาว	47
10 ลำไผ่เอี้ยะ	51
11 วัดความยาวจากต้นจนถึงปลายไม้ไผ่เอี้ยะ 126 ซม.	52
12 เส้นผ่านศูนย์กลางไม้ไผ่เอี้ยะ 2 ซม.	52
13 ลั่นปีฮัาปูนขาว	54
14 ความกว้างและความยาวของลั่นปีฮั	54
15 แสดงความยาวจากจากลั่นปีฮัถึงกล่องเสียง ยาวประมาณ 30 ซม.	55
16 กล่องเสียง	55
17 เม็ดมะม่วงเสริมบริเวณกล่องเสียง ช่วยให้เสียงกังวานยิ่งขึ้น	55
18 รูค้ำอยู่ตรงข้ามกับกล่องเสียง ห่างจากกล่องเสียงลงมา 3 ซม.	56
19 ระยะห่างจากกล่องเสียงกับรูที่ 1 และระยะห่างจากรูที่ 1 ถึง รูที่ 2	56
20 ระยะห่างจากรูที่ 3 ถึงรูที่ 4 และจากรูที่ 6 ถึงรูปล่อยลมซึ่งเป็นรูปวงรี	57
21 เมื่อเจาะรูเสร็จสิ้นครบทุกรู	57
22 ลวดลายบนปีฮัที่เกิดจากการลนไฟ	58
23 ใช้ปูนขาวตกแต่งบริเวณลั่นปีฮั	58
24 การเป่าลมผ่านรูปีฮั	59
25 ทำเป่าปีฮัแบบมาตรฐานดั้งเดิมของไทดำ	60
26 ฝ่ายมัดข้อมือข้อเท้าไม่ให้ผีขวัญออกจากร่างกายไป	63
27 นางพิมพ์ อังเพชร หมอเสน	65
28 ท้าวเปี้ยะ สิงห์กว้าง หมอปี	66
29 ท้าวคำมวน สิงห์เรือง หมอปี	66

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
30 นางอุ๋น สิมมา (คนนั่ง) ผู้ป่วย.....	67
31 ญาติพี่น้องของผู้ป่วยและผู้สนใจที่เข้าร่วมในพิธี.....	67
32 เครื่องบูชาครูของหมอ และเครื่องเซ่นไหว้.....	69

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

หากกล่าวถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์นับตั้งแต่โบราณกาล ในสังคมของมนุษย์แต่ละสังคมนั้นจะมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน มีเอกลักษณ์ความเป็นอยู่ไปจนถึงการสร้างที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมนั้นๆ ความแตกต่างกันมากน้อยจะขึ้นอยู่กับระยะทางเป็นส่วนใหญ่ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อมีการอพยพย้ายถิ่นฐานไม่ว่าจะด้วยเหตุใด เอกลักษณ์ในการดำเนินชีวิตนั้นๆ ก็จะติดตามตัวไปด้วย ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาตั้งแต่ข้างต้นเราเรียกกันว่า “วัฒนธรรม”

วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต มนุษย์แต่ละสังคมต่างมีวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง เนื่องจากมนุษย์มีความคิดและการมองโลกที่แตกต่างหลากหลาย และอยู่ในสภาพแวดล้อมไม่เหมือนกัน วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานที่มนุษย์ต้องการเอาชีวิตรอด และต้องการมีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคม วัฒนธรรมประกอบขึ้นด้วยระบบย่อยหลายระบบเข้าด้วยกัน ซึ่งแต่ละระบบย่อยนั้นก็มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับระบบย่อยอื่นๆ ด้วย (พรทิพย์ อุศุภรัตน์, 2547: 1)

เนื่องจากโลกในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในทุกๆ ด้าน ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาตินั้นมีความสำคัญมากในการแสดงความเข้มแข็งของชาตินั้นๆ ทั้งนี้ประเพณีวัฒนธรรมแต่ละชนชาติจะท่อนให้เห็นถึงรากเหง้าและตัวตนที่แท้จริงของชาตินั้นๆ ด้วยเอกลักษณ์แต่ละชนชาติที่สั่งสมมานาน โดยเฉพาะวัฒนธรรมในทวีปเอเชีย

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) ประกอบไปด้วยประเทศต่างๆ ได้แก่ ประเทศไทย สหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังได้แบ่งออกเป็นอนุภูมิภาคย่อยๆ ตามลักษณะภูมิประเทศ อีก อนุภูมิภาค ที่สำคัญแห่งหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ดินแดนส่วนที่มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน เรียกว่า กลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Sub-Region : GMS) อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเป็นดินแดนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางยุทธศาสตร์ เพราะเป็นอนุภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก มีพื้นที่ครอบคลุม 6 ประเทศ คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน (มณฑลยูนนาน) สหภาพเมียนมาร์ สปป.ลาว ไทย ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางด้านนิเวศวิทยา เป็นที่อยู่ของคนมากกว่า

250 ล้านคน อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจึงนับว่าเป็นดินแดนที่มีความยิ่งใหญ่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีความแตกต่างทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ.

2549: 18) มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ประกอบไปด้วยชนชาติจีน อินเดีย ลาว ไทย เวียดนาม เมียนมาร์ ไทดำ ไทใหญ่ ไทอาหม ไทพวน ชาวเขาเผ่าต่างๆ เป็นต้น ส่วนภาษาที่ใช้พูดสื่อสารกันอยู่ทั่วไปในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงนี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มภาษาตระกูลไท-กะได ใช้กันทั่วไปตั้งแต่ทางใต้ของประเทศจีนลงไปทางใต้ จนถึงประเทศมาเลเซีย ทางตะวันออกตามแนวอนัน ตั้งแต่เกาะไหหลำไปทางทิศตะวันตก จนถึงสหภาพเมียนมาร์ (สมทรง บุรุษพัฒน์. 2543: 15)

ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลายในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้ได้ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ แม้เวลาจะผ่านล่วงเลยมามาก ไทดำยังคงยึดมั่นและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของตนจนถึงตราบนับพันปี ดังที่ สมิตร์ ปิติพัฒน์ (2545: 3-4) กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำเป็นบรรพบุรุษของคนไทยด้ากลุ่มหนึ่งที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีได้อย่างเคร่งครัด

ไทดำ หรือ ไตดำ อพยพมาจากอาณาจักรน่านเจ้าแล้วมาตั้งถิ่นฐานเป็นรัฐอิสระอยู่ที่ดินแดนสิบสองจุไท (Siang Bacthi. 2000: 15-16) ปัจจุบันดินแดนสิบสองจุไทอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม ต่อมาได้เกิดศึกสงครามสู้รบกันที่ดินแดนสิบสองจุไทอีกหลายครั้ง ทำให้ไทดำเกิดการกระส่ำระสาย และท้ายที่สุดอาณาจักรสิบสองจุไทของไทดำก็ล่มสลายลง ผู้คนแบ่งเป็นเป็นฝักเป็นฝ่ายและเป็นกลุ่มๆ บางกลุ่มถูกกวาดต้อน บางกลุ่มต้องหลบหนีภัยสงครามเข้าไปในดินแดนประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียที่เป็นอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน สปป.ลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และไทย ในทวีปอเมริกา ได้แก่ อเมริกา แคนาดา ในทวีปยุโรป ได้แก่ ฝรั่งเศส และในทวีปออสเตรเลีย ได้แก่ ออสเตรเลีย การอพยพของ ไทดำส่วนใหญ่ ล้วนแต่เป็นผลมาจากสงคราม ที่ผู้มีอำนาจต่างแย่งชิงกันเพื่อครอบครองดินแดนสิบสองจุไท (ภักทิยา ยิมเรวัต. 2544: 147-204)

ปัจจุบันไทดำมีอยู่ทั่วโลก ประมาณ 5.5 ล้านคน โดยอยู่กันแบบกระจายเป็นกลุ่มๆ เป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง มากบ้างน้อยบ้าง ได้แก่ ประเทศไทยประมาณ 1.5 ล้านคน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีประมาณ 3 ล้านคน ในสปป.ลาวมีประมาณ 1 ล้านคน ไทดำอยู่ในฝรั่งเศส อเมริกา แคนาดา ออสเตรเลียรวมกันมีประมาณ 20,000 คน และสาธารณรัฐประชาชนจีนทางตอนใต้มีไทดำอยู่บ้างเล็กน้อย (สุรีย์ ทองคงหาญ. 2551: 5)

ไทดำยังคงรักษาแบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์ ต่างจากกลุ่มคนไทกลุ่มอื่นๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนาที่อยู่ในประเทศไทย สปป.ลาว สหภาพเมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งแบบแผนวัฒนธรรมที่เป็นแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่สูญหายไปแล้ว วัฒนธรรมของไทดำที่สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามนั้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามใน พ.ศ.2497 ไทดำถูกห้ามประกอบพิธีกรรมในระดับบ้านและระดับเมือง แต่ในระดับครอบครัวให้ประกอบได้เท่าที่จำเป็น ส่วนระบบการปกครองแบบเดิมถูก

ยกเลิกไปโดยสิ้นเชิง ทำให้ผู้ประกอบการพิธีกรรมลดลง คนหนุ่มสาวเพียงแต่รับรู้เท่านั้น และหันไปศึกษาในระบบโรงเรียนมากขึ้นตามนโยบายการสร้างรัฐชาติของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ยุคใหม่ ไทยมีความเชื่อเรื่องขวัญ เรื่องผีฟ้าหรือผีแถน เรื่องผีบ้านและผีเมือง เรื่องผีบรรพบุรุษ เรื่องผีป่า ผีขวาง ผีอื่นๆ เรื่องไสยศาสตร์ ผู้ประกอบพิธีกรรม หมอมด (หมอผี) มโนภาพเกี่ยวกับจักรวาลพิธีเสนเมือง พิธีเสนบ้าน พิธีเสนเรือนและป่าดง พิธีกรรมรักษาโรคภัยไข้เจ็บ พิธีกรรมเกี่ยวกับผีผด พิธีเสนอานปาง พิธีเสนฮับมด พิธีกรรมเกี่ยวกับวัฏจักรชีวิต พิธีแต่งงาน พิธีเกี่ยวกับการให้กำเนิด และการเลี้ยงดูบุตร พิธีศพ แต่ไทยดำมักจะรักษาประเพณีวัฒนธรรมของตนได้อย่างเหนียวแน่นไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงง่ายๆไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ไทยดำมีความเชื่อมั่นและเคร่งครัดในวัฒนธรรมของตนเองสูงมาก แม้จะล่วงเวลามานานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังคงรักษาไว้ได้อย่างมั่นคง จนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ (สุมิตร ปิติพัฒน์. 2545: 3-4)

ช่วงที่ผ่านมานับเป็นเวลาหลายร้อยปี แม้จะมีเหตุร้ายต่างๆเกิดขึ้นกับกลุ่มไทยดำมากมาย ปัจจุบันโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมาก กระแสโลกาภิวัตน์และความทันสมัยเข้ามามีอำนาจครอบงำสังคมมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสโลกาภิวัตน์ได้โหมกระหน่ำสังคมโลกอย่างรุนแรงอย่างไม่ขีดจำกัด ไม่มีกำแพงใดๆ มากีดกันไว้และไม่มีการกีดกัน และเทคโนโลยีได้เข้ามาควบคุมชีวิตของมนุษย์มากยิ่งขึ้น ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทยดำ แม้ไทยดำจะได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มที่รักษาวัฒนธรรมของตนไว้ได้และสืบทอดกันมาอย่างยาวนานเพียงใด ก็ไม่รู้ว่าจะรักษาวัฒนธรรมของตนไว้ได้นานเพียงใด เพราะได้รับผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังกล่าว อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในสถานการณ์เช่นนี้ ยังมีไทยดำบางกลุ่มที่อยู่ห่างไกลจากการรับรู้กระแสโลกาภิวัตน์ ยังคงใช้ชีวิตอย่างสงบ มีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ทำให้วัฒนธรรมยังคงดำรงอยู่เช่นเดิม แต่ก็ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าไทยดำรุ่นใหม่ ที่เริ่มไม่รู้จักตนเองและไม่รู้จักประวัติความเป็นมาของตนเอง ไม่รู้จักวัฒนธรรมของตนจะยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนเองไปได้อย่างไร นานสักเพียงใด (เพชรตะบอง ไพศุณย์. 2553: 3)

ในช่วง ปี พ.ศ. 2470-2517 ชาวบ้านนาป่าหนาด ประเทศไทย และชาวบ้านน้ำกุ่ม ในสปป.ลาว แม้จะอยู่กันคนละประเทศ แต่ก็ได้มีการไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ทั้งๆ ที่ถนนหนทางไม่ค่อยสะดวกนัก ทำให้ไทยดำทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีการติดต่อกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเสมออย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรม เมื่อทั้งสองหมู่บ้านมีกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่สำคัญก็จะมาร่วมกันประกอบพิธีกรรมด้วยกันเป็นประจำ บางครั้งไทยดำบ้านนาป่าหนาด ประเทศไทยข้ามไปเยี่ยมและพักอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องที่บ้านน้ำกุ่ม สปป.ลาว ครั้งละหลายวัน และขณะเดียวกันหลายครั้งที่ไทยดำบ้านน้ำกุ่มจาก สปป.ลาว ข้ามมาเยี่ยมและพักอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องที่บ้านนาป่าหนาดประเทศไทย ครั้งละหลายวันเพื่อมาช่วยทำนา ทำไร่ แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 สปป.ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้การติดต่อและการไปมาหาสู่กันไม่สามารถทำได้สะดวกเช่นเดิม อาจจะส่งผลให้วัฒนธรรมของทั้งสองหมู่บ้านดำรงอยู่แตกต่างกัน และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทที่เปลี่ยนไป (เพชรตะบอง ไพศุณย์. 2553: 4)

ในปัจจุบันนั้น “บ้านน้ำกุ่ม” ได้เปลี่ยนชื่อไปเป็น “บ้านแสนเจริญ” ตั้งอยู่ที่เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยชาวบ้านที่นี้ยังคงเป็นไทดำทั้งหมดและก็ยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมตามแบบฉบับไทดำดั้งเดิมไว้ เนื่องด้วย ความเจริญที่ยังเข้ามาถึงบ้านแสนเจริญนั้นยังน้อยอยู่ อีกทั้งยังมีผู้สูงอายุที่ยังคงสามารถถ่ายทอด ประเพณีวัฒนธรรมไทดำอยู่หลายคน ซึ่งทางฝั่งของประเทศไทยนั้นผู้สูงอายุที่ยังรู้จักประเพณี วัฒนธรรมไทดำนั้นได้เสียชีวิตไปเกือบหมดอีกทั้งไม่มีคนสืบทอด ทำให้ทางฝั่งประเทศไทย ประเพณีวัฒนธรรมไทดำเริ่มจะหมดไปเรื่อยๆ

พิธีกรรมต่างๆของไทดำนั้นส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการบูชาผี ไม่ว่าจะเป็นการเรียกขวัญ การรักษาโรค เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมส่วนใหญ่ของไทดำนั้นมักจะมีเสียงดนตรีบรรเลงประกอบ พิธีกรรมอยู่เสมอ เครื่องดนตรีที่มักใช้บรรเลงประกอบก็คือ “ปี่ฮี้” หรือชื่อเป็นทางการเรียกว่า “ปี่หลวง” โดยผู้ที่เป่าปี่ฮี้จะต้องศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเพื่อให้ เข้ากับพิธีกรรมนั้นๆ ซึ่งยังนับวันผู้ที่สืบทอดการเป่าปี่ฮี้นี้ก็ลดน้อยลงไปทุกที หรืออาจจะสิ้นสุด ลงอย่างน่าเสียดายก็เป็นได้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของบทเพลงของปี่ฮี้ที่ใช้ประกอบ พิธีกรรมของไทดำ ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องเร่งกระทำเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งบทเพลงและบทบาท ของบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมรวมทั้งตัวบุคคลที่สามารถเป่าปี่ฮี้นี้ได้อยู่ เพื่อเป็นการกระตุ้น ให้ชาวไทดำรุ่นหลังๆตระหนักถึงเอกลักษณ์ของตนเอง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการ อนุรักษ์มรดกประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทดำให้ดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าจะช่วยให้ ชาวไทดำ ตระหนัก หวงแหน ภาคภูมิใจ และเห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมดนตรีของตนเอง อีกทั้ง ยังเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ซึ่งเป็นประโยชน์ ต่อการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนต่างๆในประเทศไทย อันจะมีผลต่อการสร้างความ สงบสุข ความสมานฉันท์ และความมั่นคงในสังคมไทยต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและประวัติด้านดนตรีของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของ “ปี่ฮี้”
3. เพื่อศึกษาบทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮี้” ที่มีต่อพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

วิถีชีวิตของชาวไทดำนั้น ปี่ฮื จัดได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมหลายๆพิธีกรรมของไทดำ แต่เนื่องด้วยสภาพปัจจุบันนี้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการถ่ายโยงระหว่างวัฒนธรรม ทำให้เด็กวัยรุ่นชาวไทดำที่ได้ไปศึกษายังตัวเมือง ไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักกับวัฒนธรรมของตน ซึ่งอาจทำให้มรดกที่มีการสืบทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่นได้จางหายไป ดังนั้นจากการศึกษาเรื่อง “ปี่ฮื” ดนตรีชาวไทดำนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์จากการศึกษาดังต่อไปนี้

1. เพื่อทราบถึงประวัติความเป็นมาและประวัติด้านดนตรีของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อทราบถึงประวัติความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของ “ปี่ฮื”
3. เพื่อทราบถึงบทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮื” ที่มีต่อพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
4. ได้ข้อมูลเป็นมรดกทางดนตรีและพิธีกรรมของชนชาติสืบต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษา ณ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นในเรื่อง “ปี่ฮื” ในบริบททางพิธีกรรม “การเรียกขวัญ” ของชาวไทดำ
3. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาข้อมูลของ “ปี่ฮื” ทั้งในเรื่องการเป่าและบริบทต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม “การเรียกขวัญ” ของชาวไทดำ จากผู้เชี่ยวชาญของชนเผ่าจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ท้าวคำมวน สิงห์เรือง ท้าวแร่ สะอาด(สิงห์ร้อ) และท้าวเปี้ยะ สิงห์กวาง เน้นข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ใช้เวลาศึกษาในเดือน เมษายน 2555

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ จะใช้ข้อมูลจากการปฏิบัติภาคสนาม และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2. ในการบันทึกเพลง ผู้วิจัยจะใช้โน้ตสากลแทนระดับเสียง หรือให้ใกล้เคียงมากที่สุดในการบันทึก
3. ผู้วิจัยได้แปลภาษาไทยคำมาเป็นภาษาไทยแล้วในงานวิจัยเล่มนี้ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ
4. ผู้วิจัยใช้ สปป.ลาว แทนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
5. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาข้อมูลของ “ปีอี” ทั้งในเรื่องการเป่าและบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของไทดำ จากผู้เชี่ยวชาญของชนเผ่าจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ท้าวคำมวน สิงห์เรือง ท้าวแร่ สะอาด(สิงห์ร้อ) และท้าวเปี้ยะ สิงห์กวาง

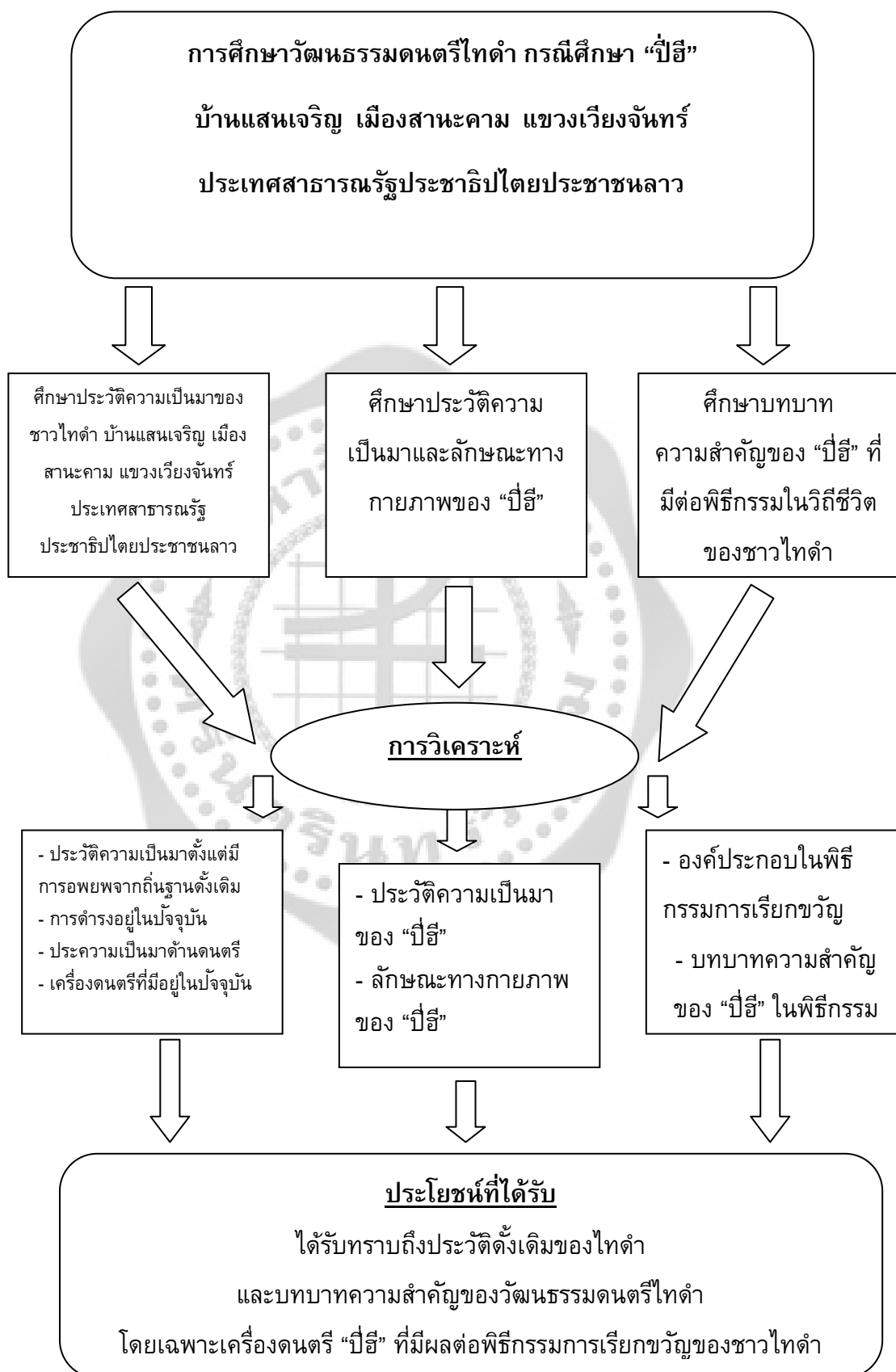
คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ไทดำ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่เคยตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่สิบสองจุไทที่นับถือผีเรือน ป่าดงและเสนเรือนเป็นสาระของชีวิต แล้วมีสถานการณ์ทางการเมืองที่ทำให้ไทดำส่วนหนึ่งอพยพย้ายถิ่นไปยังที่ต่างๆ ในการ ศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ไทดำที่บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว
2. วัฒนธรรมดนตรีไทดำ หมายถึง บทเพลง เครื่องดนตรี ที่มีการคิดค้นขึ้นและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว
3. ท้าว หมายถึง คำนำหน้าชื่อประชาชนเพศชายของ สปป.ลาวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มไทดำ
4. ปีอี หมายถึง เครื่องดนตรีของชาวไทดำ เป็นปีที่มีขนาดยาวประมาณ 150 เซนติเมตร มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า ปีหลวง
5. บทขับ หมายถึง จังหวะของดนตรี
6. เสน หมายถึง พิธีกรรมเกี่ยวกับผีที่ชาวไทดำนับถือ เช่น เสนตั้งบั้ง เสนฆ่าเกียด เสนตัว เป็นต้น ซึ่งพิธีเสนแต่ละอย่างก็มีลักษณะ และจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป คำว่า “เสน” มีความหมายเหมือนคำว่า “เซ่น”
7. แถน หมายถึง เทวดามีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งหลาย
8. หมอเสน หมายถึง ผู้ประกอบพิธีกรรมของไทดำ เป็นสื่อกลางระหว่างผีกับคน
9. ผู้ช่วยหมอ หมายถึง ผู้ที่คอยหยิบจับสิ่งของที่หมอเสนต้องการ
10. เสนเจ็ดเป็น หมายถึง พิธีกรรมการเรียกขวัญของไทดำ
11. ขับ หมายถึง การว่าความเป็นภาษาไทดำในพิธีกรรมของไทดำ
12. ร้า หมายถึง ผี ซึ่งมีทั้งผีดีและผีร้าย
13. ปาง หมายถึง ขั้นตอนการเรียกชื่อของเสนต่างๆ

14. กู๋ หมายถึง คำใช้สำหรับเรียกนำหน้าชื่อเพลงในพิธีกรรมไทดำ
15. ผีเรือน หมายถึง ผีพ่อแม่ญาติพี่น้องที่เสียชีวิต ที่คอยปกป้องรักษาบ้านที่ชาวไทดำ
ผู้นั้นอาศัย
16. ขวัญ หมายถึง สิ่งที่อยู่ในร่างกายทั้งภายนอกและภายใน จะคอยดูแลผู้นั้นไม่ให้
เจ็บป่วย
17. อติวิสัย หมายถึง การทำตัวไม่ให้ผิดจารีตประเพณีของชาวไทดำ

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาเป็นส่วนประกอบแนวทางในการทำวิจัย ซึ่งแบ่งเนื้อหาไว้ 2 หมวด ดังนี้

1. เอกสารและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 ด้านมนุษยวิทยาวัฒนธรรม
 - 1.2 ด้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ
 - 1.3 ด้านมานุษยดุริยางควิทยาและเครื่องดนตรีปี
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

1.1 ด้านมนุษยวิทยาวัฒนธรรม

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เป็นแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความสำคัญของปี่อ ในวิถีชีวิตชาวไทยดำ แนวคิดนี้มุ่งศึกษามนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อบันทึก ทำความเข้าใจ และอธิบายวิถีชีวิต ระบบความเชื่อ การผลิต และพิธีกรรม ระบบการเมือง การรวมกลุ่ม ดนตรี ภูมิปัญญา ภาษา กฎระเบียบ และลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมในด้านอื่นๆ

กาญจนา อินทรสุนานนท์ ได้กล่าวว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (The Diffusion Theory of Cultural) เจ้าของทฤษฎีคือ ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมรวมกัน และต่างแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน เมื่อเกิดการกระจายวัฒนธรรมขึ้นแล้วสังคมที่เจริญกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าได้ และในทางตรงกันข้ามสังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับสังคมที่เจริญกว่าก็ได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่เองในสังคม หรือถ้ามีก็มักจะเกิดจากการนำสิ่งใหม่จากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับของที่มีอยู่ก่อนแล้วเป็นของใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน จะเห็นได้จากสังคมอเมริกันซึ่งมีศักยภาพในด้านการประดิษฐ์คิดค้นสูง แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายถึงร้อยละ 90% เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นเพียง 10% เท่านั้น

ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการ (Theory of Evolution Potential) เจ้าของทฤษฎีคือ เอลมัน อาร์. เซอร์วิส (Elman R. Service) นักมานุษยวิทยายุคปัจจุบัน ชาวอเมริกัน ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการ มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. กระบวนวิวัฒนาการมี 2 ประเภท คือ วิวัฒนาการทั่วไปกับวิวัฒนาการเฉพาะ
วิวัฒนาการทั่วไป (General Evolution) เป็นวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์ มีลักษณะเช่นเดียวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตที่นักทฤษฎีวิวัฒนาการคนก่อนๆ เสนอไว้ กล่าวคือ วัฒนธรรมของมนุษย์เริ่มต้นจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ยุคก่อนอารยธรรม (Primitive Cultural) มาสู่อารยธรรม (Civilization) และยุคภาวะทันสมัยในปัจจุบันตามลำดับ ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าทางสังคมโดยทั่วไป ส่วนวิวัฒนาการเฉพาะ (Specific Evolution) นั้นเป็นวิวัฒนาการของสังคมแต่ละสังคมและมีส่วนสัมพันธ์กับวิวัฒนาการโดยทั่วไปในรูปของความสัมพันธ์ผกผันที่ตรงกันข้ามกัน

2. กระบวนวิวัฒนาการเฉพาะมี “ หลักการว่าด้วยความอึดตัว ” (Principle of Stabilization) ซึ่งเกิดขึ้นในตอนท้ายของการปรับตัว (Adaptation) เป็นสิ่งจำกัดการขยายตัว กล่าวคือ กระบวนวิวัฒนาการเฉพาะเป็นการปรับตัวของระบบให้ เข้ากับภาวะแวดล้อมได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงขั้น สูงสุด ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้อีกต่อไป ดังนั้น ถ้าหากวัฒนธรรมแบบต่างๆ สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดีอย่างเต็มที่แล้วกระบวนวิวัฒนาการก็จะหยุดนิ่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นอีก แต่ในความเป็นจริงวิวัฒนาการทั้งจากอดีตและปัจจุบันยังคงเกิดขึ้นและคงจะมีต่อไปในอนาคต เนื่องจากการปรับตัวโดยส่วนรวม ไม่สามารถกระทำได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่นั่นเอง

3. กระบวนวิวัฒนาการมีการครอบงำ (Dominance) วัฒนธรรมที่ด้อยกว่า โดยวัฒนธรรมที่สูงกว่า ทำให้วัฒนธรรมที่ด้อยกว่าได้ปรับปรุงวัฒนธรรมของตนให้ เหมาะสมยิ่งขึ้น แต่ถ้าวัฒนธรรมนั้นอ่อนแอมากเกินไปก็จะถูกครอบงำจนสูญสิ้นไป

4. วัฒนธรรมที่ยังพัฒนาไม่เต็มที่จะมีศักยภาพสูงกว่าวัฒนธรรมที่พัฒนาเต็มที่แล้ว ทิศทางของวิวัฒนาการจึงเป็นแบบสลับไปสลับมา (Zigzag) มากกว่าที่จะเป็นแบบเส้นตรงสายเดียว (Unilinear) ในทิศทางเดียวกัน จะเห็นได้จากการเคลื่อนที่ย้ายแหล่งอารยธรรมของโลกจากดินแดนแถบเมโสโปเตเมียไปสู่ดินแดนต่างๆ เช่น บาบิโลเนีย อียิปต์ ในช่วงระยะเวลาต่อมา ก็เกิดความอึดตัวจึงวิวัฒนาการเชิงซาลงวัฒนธรรมของกรีกซึ่งด้อยกว่ากลับมีวิวัฒนาการได้เจริญก้าวหน้าสูงกว่าเมื่อถึงจุดอึดตัววัฒนธรรมของอาณาจักรโรมันได้เจริญก้าวหน้าแทนที่แล้วสลาย ตัวลงอีก จนกระทั่งปัจจุบันยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือกำลังเป็นบริเวณที่มีระดับวิวัฒนาการเจริญก้าวหน้าและทันสมัยมากที่สุดในโลกแต่เมื่อถึงจุดอึดตัวก็จะมีสังคมอื่นเจริญก้าวหน้าแทนที่เช่นเดียวกัน กระบวนวิวัฒนาการของแต่ละสังคมจึงไม่จำเป็นต้องเจริญก้าวหน้าตลอดไป แต่อาจจะมีทั้งความเจริญและเสื่อมโทรมตามความสามารถในการปรับตัวในแต่ละยุคแต่ละสมัย

พระยาอนุมานราชธน (2532: 45 – 48) ได้ให้บทนิยาม คำ “วัฒนธรรม” ว่า วัฒนธรรม คือ “สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิต ของส่วนรวมถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้

วัฒนธรรม คือ “ผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็น ประเพณีกันมา

วัฒนธรรม คือ “ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการ กระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็น ภาษาศิลปะความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น”

วัฒนธรรม คือ “มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม เป็นผลิตผล ของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา”

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต. ม.ป.ป.) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมเมื่อ คราวแสดงปาฐกถาพิเศษ 100 ปี ของพระยาอนุมานราชธน เรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา ดังนี้

- วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอด สืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ

- วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ทั้ง หดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆอยู่รอด และเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นใน บัดนี้

- วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำได้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

- วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมาและเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงาม ที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไปตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญ งามของสังคมนั้นๆ

กาญจนา อินทรสุณานนท์ (2543: 43) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมไว้ใน บทความเรื่อง อิหร่าน : ภูมิลักษณะประชาชนและวัฒนธรรมว่าชุมชนที่อยู่รวมกันแต่ละคนใน ชุมชนมีจุดหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนในชุมชนจะต้องมีอุดมการณ์ร่วมกันซึ่งเป็นราก แก้วของชุมชนทำให้เกิดทฤษฎีขึ้นมาอีกทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. อยู่อย่างไทย
2. ใฝ่ใจศึกษา
3. เสาะหาความรู้
4. เข้าสู่ค่านิยม
5. สร้างอุดมการณ์
6. ประสานวัฒนธรรม
7. จัดจำประเพณี

8. ของดีศาสนา

1.2 ด้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

ม. ศรีบุษบา (2530: 19, 24-31) กล่าวว่า ไทดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ยังคงดำรงความเป็นเผ่าไทแท้ที่สุด เพราะบริเวณสิบสองจุไทที่ตั้งมั่นของไทดำอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นภูเขา สลับ ซับซ้อน มีลักษณะเป็นแอ่งแห่งเมืองแกง(เดียนเบียนฟู) ยากแก่การคมนาคม ไทดำจึงยังคงมีระเบียบสังคมและวัฒนธรรมโดดเด่น เช่น ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย บางหลังเป็นบ้านขนาดใหญ่ ปลูกต่อกันยาวถึง 9-11 ห้อง ลักษณะรูปร่าง กิริยา ภาษา สำเนียงพูดแตกต่างไปจากคนลาว ไทดำมีตัวหนังสือ การแต่งกายไทดำผู้ชายนุ่งกางเกงขาแคบ ห่มเสืยยาวอย่างญวน ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น ห่มเสืยยาวอย่างญวน หญิงสาวเกล้าผมมวย ผู้หญิงแต่งงานแล้วเกล้าผมสูงผ้า นุ่งห่มใช้สีดำทั้งสิ้น เครื่องประดับทุกอย่างทำด้วยเงิน เช่น แหวน กำไลคอ ต่างหู กำไลมือ และการรับประทานอาหาร แตกต่างจากคนลาว ไทดำรับประทานข้าวเหนียว พริกเกลือ ไทดำชำนาญการทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ แพะ เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้าย ทอผ้า ภาชนะเครื่องใช้ สานด้วยหวาย และทอสาน เสื่อด้วยฟาง ไทดำนับถือศาสนาผีเรือน การละเล่นของไทดำ ได้แก่ การเล่นก๊อหรือการอันก๊อ ขับบ่าวสาวเกี่ยวกับไสดนตรีปี๊ป

วัฒนธรรมไทดำ จังหวัดเพชรบุรี ด้านประเพณีการเกิด แม่จะทำงานไปตามปกติ เมื่อคลอดจะทำพิธีเซ่นให้ผีญาติพี่น้องที่ตายท้องไม่ให้มารัง และอยู่ไฟคำเดือนดีมน้ำร้อนที่ต้มด้วยสมุนไพรพื้นบ้านและอาบน้ำร้อน ประมาณ 30 วัน และทำพิธีออกไฟ และทำพิธีสู่ขวัญให้เด็กน้อยที่เกิดใหม่ ด้านประเพณีการอบรมเลี้ยงดูบุตรพ่อแม่จะสอนให้ลูกชายรู้จักการทำไร่ไถนา จักสานเครื่องใช้ ส่วนแม่จะสอนลูกสาวให้รู้จักงานบ้านงานเรือน ทอผ้าและการประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้า และสอนให้อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพ เชื่อฟังผู้อาวุโส ด้านประเพณี ในรอบหนึ่งปี ได้แก่ เดือนมีนาคม พฤษภาคมและพฤศจิกายน จัดประเพณีเสนเรือน เดือนเมษายนจัดงานประเพณีงานไทดำรำแคน แต่งงาน และด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับคนตายนั้นจะหยุดทำงานจนกว่าจะนำศพไปฝังหรือเผา ทำพิธีเหี่ยว ทำพิธีเชิญขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเป็นผีเรือน จากนั้นจะทำพิธีปัดตังทุก 5 วัน หรือ 10 วัน ตามกำหนดวันปัดตังของตระกูลหรือสิ่ง (มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. 2551)

วัฒนธรรมไทดำ จังหวัดราชบุรี ด้านการแต่งงาน เมื่อมีความรักใคร่ชอบพอกถึงขั้นแต่งงานกัน ฝ่ายชายก็จะส่งผู้ใหญ่ ไปสู่ขอหญิงสาวจากพ่อแม่ฝ่ายหญิง เรียกว่า “ไปโอ้โลม” ถ้าตกลงก็จะแต่งงานกัน ขั้นตอนการแต่งงานแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ส่ง สู่ สา ส่ง คือ ขั้นส่ง หรือหมั้น หรือเรียกว่า “ไปหยามหอมมะป” ขั้นสู่ คือ การฝ่ายชายไปมาหาสู่ฝ่ายหญิง ขั้นสา คือ ฝ่ายชายไปทำงานรับใช้ที่บ้านฝ่ายหญิงเป็นเวลา 1-5 ปี ขั้นส่ง คือ พิธีส่งตัวเจ้าสาวให้แก่เจ้าบ่าวในวันแต่งงาน ด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเป็นเรื่องสำคัญมาก ญาติพี่น้องผีเดียวกันจะหยุดทำงานทุกอย่างเพื่อเป็นการไว้อาลัย เมื่อพิธีการเผาศพเสร็จเรียบร้อยแล้วในวันรุ่งขึ้นจะทำพิธีเก็บกระดูกผู้ตาย พิธีสร้างเหี่ยว พิธีส่งวิญญาณ และพิธีเอาผีขึ้นเรือน ด้านพิธีเสนเรือนแบบผู้น้อยและแบบผู้ต่ำ การเสนแบบผู้น้อยด้านการแต่งกายของหมอลเสน หมอลเสนแต่งกาย

ด้วยเสื้อฮี (ชาย) มือถือพัดที่ทำด้วยขนนกออกหรือขนเค้าแมวดำมัดหุ้มด้วยผ้าสีแดง การเสน ผีผู้ตัวจะเลี้ยงอาหารมือกลางวันเท่านั้น การเสนเรียกขวัญหรือเสนขึ้นเสื้อ เป็นการเสนเพื่อให้ ผู้ที่กำลังเจ็บป่วยให้หายจากการป่วยไข้ ด้านพิธีแบ่งไต คือการที่หมอเสนทำพิธีเช่นขวัญหรือ เรียกขวัญให้มีอายุยืน พิธีการปาดตัง คือ พิธีการเช่นไว้ผีเรือนของตนกินทุก 10 วัน หรือ 5 วัน ที่ห้องกะล่อหอง พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีการชมขวัญญาติปีศาจมิให้กล้ำกรายเบียดเบียนผู้คนหรือ เจ้าของบ้าน

ด้านความเชื่อเรื่องขวัญ ขวัญ คือ สิ่งที่ไม่มีความตายอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคง มีความเชื่อว่า ผีขวัญเป็น ผีที่อยู่ในร่างกายของแต่ละคน เป็นมิ่งขวัญของเรือนร่างประดุจดังพี่เลี้ยงของร่างกาย ตัวอย่างผี ขวัญ เช่น เด็กเล็ก ๆ ปวดหัว ตัวร้อน นอนเป็นไข้ผื่นละเมอ ไม่ได้สติขณะที่ป่วยหรือเกิดอาการ ตกใจ จนทำให้เจ็บป่วยถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อไปเช่นนี้ ก็หมายความว่าผีขวัญล่องลอยไปในที่ ต่างๆ ถ้านอนหลับฝันไม่ดี แสดงว่าผีขวัญไม่อยู่กับตัวเที่ยวเตร่ไปโดยไม่รู้ที่อยู่ ในกรณีเช่นนี้ ผู้นั้นจะต้องเรียกขวัญ ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็ออกมาจากร่างไปซึ่งเรียกว่า ขวัญหลง ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น การแบ่งขวัญ หรือ การเรียกขวัญ คือการเรียกขวัญของ ตนเองให้กลับคืนมาโดยการจัดทำพิธีอันวอนแค้นให้ปล่อยขวัญกลับคืนมา มีการไถ่ขวัญด้วย สิ่งของแลกเปลี่ยน การขับกล่อมแค้นด้วยเครื่องดนตรีและการไต่ถามแค้นด้วยการนับเมล็ด ข้าวสารหรือทอดไม้คว่ำหงาย เป็นต้น การแบ่งขวัญของไทยดำที่ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนิน สะดวก จังหวัดราชบุรี มีพิธีแบ่งขวัญ 3 ประเภท คือ การแบ่งขวัญเด็ก การแบ่งขวัญคนทั่วไป และการแบ่งขวัญผู้สูงอายุ พิธีแบ่งขวัญหมอแบ่งขวัญจะมอบห่อเสื้อผ้าให้กับผู้เข้าพิธี แล้วผูก ด้ายที่ข้อมือ หลังจากนั้นจัดเลี้ยงอาหารแก่ญาติที่มาร่วมพิธี เป็นเสร็จพิธีแบ่งขวัญ

ด้านการแต่งกาย ทั้งผู้ชายและผู้หญิงไทดำมีหลายแบบแต่ละแบบจะใช้ในโอกาส ต่างกัน เครื่องแต่งกายผู้ชาย กางเกงมี 2 แบบ คือ ส้วงเต้น หรือส้วงก้อม สำหรับเสื้อของผู้ชาย แบ่ง เป็น 2 แบบ คือ เสื้อซอน ติดกระดุมเรียงกันประมาณ 10- 20 เม็ด และเสื้อฮีชายเป็นเสื้อ ชุดใหญ่ ใช้สวมใส่งานพิธีสำคัญ เครื่องแต่งกายผู้หญิง มีผ้าชิ้นเป็นผ้าถุงสีดำ พื้นมีลายเป็นเส้น สีขาวขนาดเล็ก ๆ ยาวตามแนวตั้งเสื้อแขนยาวทรงกระบอกตัวเสื้อเย็บเข้ารูป คอตั้งผ่าหน้าตลอด ติดกระดุมเงินเรียง 10 เม็ด เสื้อฮีผู้หญิง มีลักษณะเป็นเสื้อคลุมยาวถึงเข่าแขนยาวกว้างคอแหลม ไม่ผ่าอก เวลาใช้เสื้อใช้สวมศีรษะ เสื้อฮีใช้สวมใส่ในงานประเพณีต่าง ๆ ผ้าเปียว มี 2 แบบ คือ ผ้าเปียวสีดำและผ้าเปียวสี ทรงผมของผู้หญิงมีหลายแบบ เช่น แบบเอ๋อมไหล(สำหรับเริ่มเป็น สาว) แบบสับปิ่น(สำหรับใช้กับปิ่นปักผม) แบบจุกลม(สำหรับทั่วไป) แบบขอดกะต็อก (สำหรับ ทั่วไป) แบบยอดชอย(สำหรับผู้หญิงทั่วไป) แบบปิ่นเกล้าชอย(สำหรับผู้หญิงทั่วไป) แบบปิ่น เก้า(สำหรับผู้หญิงทั่วไป) แบบปิ่นเกล้าตก(สำหรับไว้ทุกข์) เครื่องประดับของผู้หญิงไทดำมัก ทำด้วยเงิน เช่น เข็มขัด กำไลข้อมือกำไลข้อเท้า ต่างหูและปิ่นปักผม

ด้านบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การปลูกสร้างใช้วัสดุง่าย ๆ ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ไม้ต่างๆ เสาบ้านทำด้วยต้นไม้ทั้งต้น เป็นไม้เนื้อแข็งเลือกเอาต้นไม้ที่มีง่ามไว้สำหรับวางคาน พื้นบ้านทำด้วยฟาก หลังคา และปีกนกหัวท้ายบ้านลากลงมาเสมอกัน หลังคาบ้าน มีลักษณะโค้งเป็นกระโจม มุงด้วยแฝกยาวคลุมลงมาเสมอฟันเรือนคลุมฝาบ้านรอบทุกด้าน เพื่อป้องกัน ลมพัดแรงและอากาศที่หนาวเย็น ยอดจั่วมีการประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นกิ่งคล้ายเขากวางไขว้กัน เรียกว่า “ซอกุด” ใต้ถุนบ้านสูงโล่งกว้าง คนเดินลอดไปมาได้อย่างสบาย เป็นบริเวณที่เก็บสิ่งของ เครื่องใช้และใช้ทำงานต่าง ๆ เช่น ทอผ้า ตำข้าวและงานอื่นๆ บ้านโคกบ้านทอดขึ้นทางชันหน้าบ้านและหลังบ้าน ภายในตัวบ้านเปิดโล่งและมีห้องหนึ่งเรียกว่า “กะล่อหอง” (โรงเรียนชุมชนวัดดอนคลัง มิตรภาพที่ 178. 2542: 12-61)

ประวัติความเป็นมาของไทดำ จากหนังสือพระเจ้าภูเห่า (Siang Bacthi. 2000: 15-16) ที่เขียนไว้ว่า ในหลักฐานตามประวัติศาสตร์ของจีนได้จารึกไว้ว่าในราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 7 อาณาจักรไทหนองแสหรืออาณาจักรน่านเจ้า เป็นอาณาจักรของคนไท ที่มีความเจริญและเข้มแข็งมาก ตั้งอยู่ในมณฑลยูนนานของจีน อาณาจักรหนองแสของคนไท ดังกล่าวนี้นี้ ประกอบด้วยอาณาจักรเล็กๆ 6 อาณาจักร กระจายกันอยู่รอบทะเลสาบเอ๋อไห่(หนองแส) ได้แก่ อาณาจักรเม้งสุย อาณาจักรเยะฮีส อาณาจักรเต็งตาน อาณาจักรชิลัง อาณาจักรล้งเชียง และ อาณาจักรเม้งเซ ชนชาติอ้ายลาวเป็นชนชาติของอาณาจักรน่านเจ้า ซึ่งเป็นต้นตระกูลของไททั้งปวงนั่นเอง บางครั้งอาณาจักรน่านเจ้าก็ทำศึกสงครามกับขิเบตและจีน บางครั้งก็เป็นมิตรไมตรีต่อกัน ในสมัยที่ราชวงศ์ถังปกครองประเทศจีนนั้น อาณาจักรน่านเจ้าได้ขยายอาณาเขตเข้าไปในจีนหลายครั้งหลายครา ต่อมาอาณาจักรน่านเจ้าได้พ่ายแพ้แก่กองทัพจีนใน พ.ศ.1322 ผู้นำอาณาจักรน่านเจ้า ได้สร้างเมืองเพื่อเป็นป้อมปราการขึ้นป้องกันข้าศึกศัตรู คือ “เมืองยั้งเฮะเมะ” ปัจจุบันคือ “เมืองต้าหลี่” และได้สถาปนาให้เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรน่านเจ้าในเวลาต่อมา ในศตวรรษที่ 14 อาณาจักรน่านเจ้าได้รับชนะชาวฉวนในยูนนานตะวันออก แล้วผนวกเอาดินแดนเหล่านั้นเข้าไว้ในอาณาจักรน่านเจ้า และได้สถาปนาเมืองหลวงทางตะวันออกขึ้นอีกเมืองหนึ่ง เรียกว่า “เซตุง” ปัจจุบันคือ “เมืองคุนหมิง”

ในอดีตไทดำอยู่ร่วมกับคนไทกลุ่มอื่นๆ ในอาณาจักรน่านเจ้า เมื่ออาณาจักรน่านเจ้าล่มสลาย ไทดำไปตั้งอาณาจักรของตนขึ้น “เรียกว่าสิบหกเจ้าไท” กลุ่มไทดำต้องปรับตัวให้เข้ากับคนในพื้นที่ดั้งเดิมเพราะบริเวณสิบสองจุไทนั้นเดิมมีผู้คนมาอาศัยอยู่ก่อนแล้วแต่ไม่ทราบว่าเป็นกลุ่มใดบ้าง ลักษณะภูมิประเทศของดินแดนสิบหกจุไทเป็นภูเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อนและสูงชันเป็นดินแดนหมื่นขุนเขา อากาศเย็นค่อนข้างหนาวตลอดปี (Siang Bacthi, Interview. 20 October 2008) มีที่ราบกว้างใหญ่ 4 หุบ คือ หุบเมืองแดง หุบเมืองลอ หุบเมืองถ่าน หุบเมืองเติก เป็นพื้นที่ทำนาปลูกข้าว มีแม่น้ำไหลผ่าน (Baccam, Don; others. 1989)

ม. ศรีบุษรา (2530: 57-58) กล่าวว่าไทดำเข้ามาลาว ครั้งเมื่อเมืองแกงแตกใน พ.ศ. 2497 สองกลุ่มคือ กลุ่มแรกประมาณ 2,000 คนอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณเมืองหลวงพระบาง อีกกลุ่มหนึ่งประมาณ 3,000 คน อพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านนางาม แขวงเชียงขวาง และต่อมาไทดำส่วนหนึ่งได้อพยพไปอยู่ที่บ้านอีไล แขวงเวียงจันทน์ ใน พ.ศ. 2518 กลุ่มไทดำจากลาวและเวียดนาม กลุ่มหนึ่งได้อพยพหนีภัยสงครามคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทย (Siang Bacthi. Interview. 20 October 2008) ไทดำที่เมื่อसानะคม แขวงเวียงจันทน์ มีหมู่บ้านเดียว คือ บ้านน้ำกุ่ม

การเข้ามาประเทศไทยของไทดำกลุ่มที่ 5-6 เข้ามาโดยไม่ได้ถูกกวาดต้อนแต่อย่างใด แต่เข้ามาด้วยความสมัครใจ เพื่อความปลอดภัยเพราะมีการต่อสู้แย่งชิงอำนาจของศึกฮ่อที่โหดร้าย ปล้นชิงและเผาบ้านเรือนอย่างไม่เลือกและหนีภัยสงครามคอมมิวนิสต์ (Siang Bacthi. Interview. 20 October 2008)

1.3 ด้านมานุษยดุริยางควิทยาและเครื่องดนตรีปี

ปัญญา รุ่งเรือง (2546: 17) ได้อธิบายความหมายของ มานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) ในหนังสือหลักวิชามานุษยดุริยางควิทยา ว่า มานุษยดุริยางควิทยา ประกอบด้วยคำสองคำว่า Ethno กับคำว่า Musicology (Music + Logos) ความรู้เรื่องดนตรี หมายถึง การศึกษาดนตรีของผู้คน ซึ่งจะเป็นดนตรีของใครก็ได้ ที่ไหนก็ได้ แต่ต้องไม่ใช่ดนตรีแบบฉบับของตะวันตก เป็นศัพท์บัญญัติที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยฝรั่งล่าเมืองขึ้น บรรดาผู้ล่าทั้งหลายที่ได้พบได้เห็นวัฒนธรรมต่าง ๆ ของผู้ถูกล่า ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเองว่าความแปลกประหลาดในวัฒนธรรมเหล่านั้นน่าศึกษา น่าเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางดนตรี จึงคิดบัญญัติศัพท์เฉพาะขึ้นมาใช้ โดยเอาคำว่า Musicology ที่มีอยู่แล้วขึ้นมาเป็นตัวตั้งแล้วเติม “อุปสรรค” คำว่า Ethno ซึ่งหมายถึง “เชื้อชาติ” หรือ “ชาติพันธุ์” หรือ “กลุ่มชน ที่มีขนบธรรมเนียมของตนเองโดยเฉพาะ” นำหน้าเข้าไป

นอกจากนี้ ปัญญา ได้บรรยายเพิ่มเติมในเอกสารการสอนรายวิชาพื้นฐานทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Foundation of Ethnomusicology) ว่าการศึกษาวิจัยทางมานุษยดุริยางควิทยา ต้องศึกษาทั้งตัวดนตรี หรือคุณลักษณะทางดนตรี (Musical Traits) และเนื้อหาเชิงสังคมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี (Social Context) ดังนั้นความพยายามในการค้นหาความจริงของดนตรีในแง่วัฒนธรรมของมนุษย์นั้น จำเป็นต้องค้นหาความจริงของดนตรีในเรื่องที่เกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดการประดิษฐ์คิดค้นสร้างดนตรี การแสดงออก ความหมายของดนตรีในสังคม ตลอดจนโครงสร้างของกลุ่มชน

สุกรี เจริญสุข (2530: 23) ได้ให้ความหมายของคำว่า Ethnomusicology ไว้ในบทความในวารสารดนตรีว่า Ethnomusicology แปลเป็นไทยว่า “ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์” หมายถึง การศึกษาดนตรีใด ๆ ก็ตามที่รวมทั้งดนตรีและองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเข้าไปด้วย เป็น การศึกษาดนตรีของชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. เป็นการศึกษาดนตรีใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก (Non-Western Music Art) ซึ่งรวมทั้งดนตรียุโรปโบราณและที่อื่น ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่

2. เป็นการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า ฯลฯ

อานันท์ นาคคง (2538) กล่าวถึงการศึกษา ทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา ไว้ โดยสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาในด้านเทคนิควิธีของดนตรี
2. การศึกษาดนตรีในแง่พฤติกรรมของสังคม
3. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง มานุษยดุริยางควิทยา กับมานุษยวิทยา และวิทยาศาสตร์สังคม ซึ่งจะเป็นผลทำให้นักมานุษยดุริยางควิทยาศึกษาค้นหาคำตอบและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับดนตรีกับมนุษย์และสังคม ผลก็คือเป็นการศึกษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มากกว่าวิธีการทางศิลปศาสตร์

Merriam (1964: 38) ได้ให้คำนิยามของวิชามานุษยดุริยางควิทยาไว้ในหนังสือ The Anthropology of Music ว่าวิชามานุษยดุริยางควิทยา เป็นการศึกษาวัฒนธรรมของดนตรี โดยเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างการศึกษาของวิชาดุริยางควิทยาและมานุษยวิทยา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวล้วนเกิดจากความเชื่อและพฤติกรรมของคนในกลุ่มชน และได้แนะนำหลักการปฏิบัติในการศึกษาดนตรีภาคสนามไว้ดังนี้ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการตั้งสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งการออกแบบการวิจัยและเทคนิคในการวิจัยที่เป็นระบบ จะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในขณะที่มีการออกภาคสนามที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. นักมานุษยดุริยางควิทยา ต้องมีความรู้ในเรื่องภาษาศาสตร์รู้จักวิธีการเขียนบรรยายข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการรวบรวม ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกเสียงดนตรี ตลอดจนเครื่องมือในการถอดโน้ต เพลง รวมทั้งการวิเคราะห์โครงสร้างของบทเพลงจากภาคสนามให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดในรูปแบบของงานวิชาการได้

3. การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากวิชามานุษยดุริยางควิทยา มีความแตกต่างจากการทำวิจัยในสาขาอื่น ๆ เนื่องจากมีเรื่องของเสียงมาเกี่ยวข้อง ดังนั้น ในการวิเคราะห์ข้อมูลสิ่งที่สำคัญคือการถ่ายทอดเสียงลงมาเป็นตัวโน้ตหรือสัญลักษณ์ เพื่อทำการวิเคราะห์โครงสร้างต่าง ๆ ของบทเพลงต้องมีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์สังคม และวิชามานุษยศาสตร์ด้วย โดยจะต้องพยายามหาความสัมพันธ์ของเหตุและผลให้ได้ และสิ่งสำคัญสำหรับนักมานุษยดุริยางควิทยา คือ การศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องมีการค้นหาคำตอบใหม่ ที่สามารถนำมาโยงเข้าหาจุดมุ่งหมายของปัญหาได้ จะต้องศึกษาถึงลักษณะกายภาพของชุมชน ประวัติศาสตร์ทางสังคม ประวัติของมนุษย์บางที่ที่จะต้องศึกษาทุก ๆ ด้านด้วย รวมถึงศิลปะ วรรณคดี นาฏศิลป์ การละเล่น วรรณคดีรวมถึงปรัชญาและศาสนา โดยการศึกษาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของคนในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีกาเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา และดนตรี

เป็นผลผลิตที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของคนในสังคม โดยดนตรีเป็นรูปแบบของเสียง ซึ่งในแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเข้าใจที่แตกต่างกัน ดังนั้นแนวทางการเข้าสู่ทฤษฎีทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์สังคมและการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งการศึกษาวิทยาศาสตร์ทางสังคม ได้แก่ การศึกษาวิชาสังคมวิทยา วัฒนธรรม และมานุษยวิทยานั้นเอง

Nettl (1964: 61) ได้ให้ข้อแนะนำและแนวทางในการศึกษาทางด้านมานุษยดุริยางควิทยาไว้ในหนังสือ Theory and Method in Ethnomusicology ว่าการศึกษาภาคสนามเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา การวิจัยเน้นศึกษาดนตรีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ทั้งเรื่องราวที่ได้ยินมา ที่ตั้งของชนเผ่า การหลอมรวมของชนเผ่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมตลอดจนการศึกษาสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ของมนุษย์แต่ละเผ่าในช่วงเวลานั้น ในการศึกษา นักมานุษยดุริยางควิทยาจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างตัวเองกับบุคคลที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดียิ่งที่สุดจากแหล่งข้อมูลนั้น ๆ ข้อมูลดิบที่ได้นั้นต้องมีการบันทึกและบางทีจำเป็นต้องเขียนโน้ตประกอบด้วย เมื่อภารกิจจากภาคสนามสิ้นสุดลง ก็ต้องนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามมาวิเคราะห์ ตรวจสอบ หากข้อมูลไม่ครบถ้วน ก็จำเป็นต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม

นอกจากนี้ในหนังสือ The New Grove Dictionary of Music and Musicians ได้อธิบายเกี่ยวกับคำนิยามและคำศัพท์ วิชา Ethnomusicology (มานุษยดุริยางควิทยา) ว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีกับวัฒนธรรมของมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของทุกภูมิภาคของโลก ที่ไม่เป็นดนตรีคลาสสิกทางตะวันตก โดยการศึกษาดนตรีตามหลักวิทยาศาสตร์และเน้นการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก

ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์ (2543: 1-3) ได้ศึกษาลักษณะของดนตรีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยตลอด ซึ่งในปี พ.ศ. 2544 ได้จัดทำหนังสือวิชาการด้านดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 32 ได้รวบรวมความเป็นมาของเครื่องดนตรีในภาคใต้ในแง่ของการศึกษาดนตรี ทางมานุษยวิทยา ลักษณะความเชื่อรวมถึงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงในดนตรี พิธีกรรมต่าง ๆ นั้น ก็มีผู้สนใจศึกษา และได้ผสมทฤษฎีออกมาในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ยังกล่าวได้ถึงองค์ประกอบในการวิเคราะห์ดนตรีดังนี้

1. เสียง
2. พื้นฐานจังหวะ
3. ทำนอง
4. พื้นผิวของเสียง
5. สีสันของเสียง
6. คีตลักษณ์

ในกรณีของดนตรีไทยนั้น คีตลักษณ์สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1. รูปแบบของเพลง
2. ลีลาของเพลง

ดังนั้นเราอาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่าดนตรีทุกแขนงมีลักษณะโครงสร้างที่เป็นหลักสามารถศึกษาในลักษณะภายในและภายนอกชัดเจนอย่างมีหลักการออกมาได้

Blacking (1976: 32) ได้นำข้อมูลทางดนตรี และข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับสังคมนั้นๆ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มี 2 ทาง คือ

1. ความสัมพันธ์ที่ดนตรีมีต่อสังคม (Music in Society and Culture) เพื่อศึกษาว่าดนตรีมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรในสังคม และส่งผลอย่างไรต่อสังคมนั้น
2. ความสัมพันธ์ที่สังคมมีต่อดนตรี (Society and Culture in Music) เพื่อศึกษาว่าสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ส่งผลให้ดนตรีมีลักษณะ และรูปแบบอย่างที่ปรากฏอยู่นี้ทั้งรูปร่างลักษณะเครื่องดนตรี รูปแบบการบรรเลงตลอดจนแนวทำนองเพลง

2. งานวิจัยเกี่ยวข้อง

อมรา พงศาพิชญ์ (2534: 1-2) ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกันในสังคมเดียวกันหาความตกลงกันว่าจะยึดระบบไหนดีพฤติกรรมใดบางที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติ ขอตกลงเหล่านี้คือการกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม เพื่อว่าสมาชิกในสังคมจะได้เข้าใจตรงกันและยึดระบบเดียวกัน ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือ ระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อสร้างขึ้นแล้วจึงสอนให้คนรุ่นหลังๆ ได้เรียนรู้หรือนำไปปฏิบัติ วัฒนธรรมจึงต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอด

สุพัทธรา สุภาพ (2540: 68) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนที่อาจแตกต่างกันและเหมือนกันบ้างขึ้นอยู่กับท้องถิ่น ค่านิยม ความรู้ ความเชื่อ จารีต ประเพณี ศีลธรรม วิทยาการ กฎหมาย และทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้กระทำ ได้ประพฤติปฏิบัติโดยสมาชิกของสังคมวัฒนธรรมเป็นทั้งประเพณีที่เป็นวัฒนธรรมวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ ซึ่งองค์ประกอบของวัฒนธรรมมีทั้งองค์วัตถุที่มีรูปร่าง ไม่มีรูปร่าง เป็นองค์การ องค์พิธีการ องค์มิตติ ซึ่งมีการถ่ายทอดสืบเป็นมรดกของสังคม

บุญยงค์ เกศเทศ (2536: 18) กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึง การปลูกฝังสิ่งต่างๆ ลงในสังคมมนุษย์และมีการถ่ายทอดต่อกันไป มนุษย์เกิดมาในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีอยู่ในโลกเหมือนสัตว์โลกอื่นๆ แต่มนุษย์สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้น ให้เกิดประโยชน์แก่ตนได้มากที่สุด กระบวนการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ ความคิด ความเชื่อ และถ่ายทอดกันต่อๆ มากระบวนการเหล่านี้ทำให้ เกิดผลทาง

วัตถุอันได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง และสิ่งปลูกฝังทางสติปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์ มีขนบธรรมเนียม ศาสนา จารีต ประเพณี พิธีกรรม ศิลปกรรม วรรณคดี เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน ปพาณิ ฐิตีวัฒนา (2523: 23-24) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเมื่อสร้างขึ้นแล้วมนุษย์จะค่อยๆ สะสมเพิ่มพูนขึ้นจากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งยังมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้ดียิ่งขึ้น จากนั้นวัฒนธรรมจะถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์ได้มีการติดต่อสื่อสารกันโดยใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Communication) ในที่นี้คือภาษา ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการทำหน้าที่ถ่ายทอดทำให้มีการเรียนรู้วัฒนธรรมอื่นเพิ่มขึ้น ซึ่งสามารถแยกลักษณะของวัฒนธรรมได้เป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้มาจากการเรียนรู้โดยการถ่ายทอดจากการปะทะกันทางสังคม (Social Interaction) ซึ่งใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการทำการถ่ายทอด โดยที่ภาษาเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ใช้ในทุกวัฒนธรรม
2. วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นเหนืออินทรีย์ (Super-organic) คือเป็นวัฒนธรรมที่ได้มาจากการเรียนรู้ กล่าวได้ว่าสภาพเหนืออินทรีย์นั้น เป็นปรากฏการณ์อย่างเดียวกันในแง่กายภาพหรือชีวภาพ อาจจะเป็นปรากฏการณ์ที่แตกต่างไปในแง่วัฒนธรรม กล่าวคือของสิ่งหนึ่งอาจมีความหมายหรือเอามาใช้ต่างกันออกไปในแต่ละสังคม
3. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม (Social Heritage) เมื่อมนุษย์เกิดมาอยู่ในสังคมใดก็ จะได้รับการอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อมตั้งแต่เกิดจนสิ้นสภาพจากความเป็นมนุษย์ การที่บุคคลได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ทั้งจากผู้อื่นและประสบการณ์ของตนเองเรื่อยมาตามลำดับนั้นเท่ากับบุคคลได้ รัชมรดกทางสังคมไว้จากผู้ที่ได้สร้างและสะสมไว้ให้ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงและสร้างสิ่งใหม่สืบต่อกันมาและมอบให้คนรุ่นต่อไป
4. วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตมนุษย์แต่ละสังคมมีวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง (Distinctive) และแต่ละสังคมก็มีวัฒนธรรมแตกต่างกันด้วย เนื่องจากมนุษย์มีความคิดและการมองโลกแตกต่างกัน และอยู่ในสภาพแวดล้อมไม่เหมือนกัน วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อช่วยให้ตนสามารถดำรงอยู่ต่อไปในสังคมได้
5. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นสิ่งที่อยู่คงที่ (Static) เนื้อหาของวัฒนธรรมจึงมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะมนุษย์ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมวัฒนธรรมอยู่ตลอด ก่อนจะทำอะไรมนุษย์จะต้องสร้างความหมายในสิ่งที่มาเป็นมูลเหตุก่อนเสมอ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงคิดปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมของตน สมัยปัจจุบันมีความเจริญทางวิทยาการเทคโนโลยีต่างๆ เปลี่ยนไปอย่างมากมายกว้างขวางการติดต่อสื่อสารระหว่างที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งทำได้อย่างรวดเร็ว วิถีชีวิต ตลอดจนพฤติกรรมของคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่งอาจได้รับการถ่ายทอดให้คนอื่น ๆ ได้เรียนรู้และรับทราบได้มากขึ้น

สุมิตร ปิตพัฒน์ (2545: 26-98) กล่าวว่า ไทดำในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ที่สิบสองจุไท สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีศาสนาและความเชื่อ คือ ความเชื่อเรื่องขวัญขวัญคือผู้รักษาอวัยวะต่างๆของคนขวัญจะติดตัวมาพร้อมกับร่างกาย ขวัญจะอยู่ตามอวัยวะร่างกาย ทั้งภายนอกและภายในร่างกาย มี 32 ขวัญ ศีรษะ คิ้ว หู ตา คาง ไหล่ แขน มือ หัวเข่า ข้าง เท้า หัวใจ ตับ ไต ปอด ขวัญจะอยู่กับอวัยวะเหล่านั้นอย่างเบาๆ แต่ตาคนธรรมดา มองไม่เห็น หากตกใจขวัญจะหล่นหายง่ายมาก ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย ความเชื่อเรื่องผี ผีฟ้าหรือผีแถน แถน คือ ผู้ที่มีอำนาจลึกลับเหนือทุกสิ่งทุกอย่างในโลกและจักรวาลนี้มีแถนมีอยู่ 10 แถน ได้แก่ แถนหลวง แถนปัวกาลาวิ แถนชาด แถนแนน แถนบุญ แถนก้อ แถนเคาะ แถนสิง แถนสัต แถนงูขาว แต่ละแถนมีหน้าที่รับผิดชอบคนละอย่างกัน ความเชื่อเรื่องผีเรือน ผีเรือนคือศาสนาของไทดำ ผู้ที่เกิดมาจะต้องทำถุงใต้เพื่อใส่ขวัญของคนเกิดแล้วนำไปไว้ที่ห้องผีเรือนหรือเรียกว่า “กะล่อหอง” และผู้ที่ตายไปแล้วจะถูกทำพิธีเชิญวิญญาณมาเป็นผีเรือนอยู่ห้องนี้เจ้าของบ้านต้องจัดอาหารไปให้ผีเรือนรับประทาน(ปาดตัง) ที่กะล่อหอง ทุก 5 วันหรือ ทุก 10 วันตามแต่ผีเรือนว่า เป็นผีผู้ดำว หรือเป็นผีผู้น้อย ความเชื่อเรื่องผี มี 6 ชนิด ผีเมืองเป็นผีที่รักษาเมือง อาศัยอยู่ทั่วไปในเขตดินแดนของชาวไทดำ ผีบ้านหรือเจ้าบ้านเป็นผีที่รักษาคุ่มครองหมู่บ้านจะอาศัยอยู่หอเจ้าบ้าน ผีเรือนหรือผีเฮือนเป็นผีที่รักษาคนในครอบครัว จะอาศัยอยู่กะล่อหอง ผีประจำที่ ได้แก่ ผีบันได ผีประตู ผีเตาไฟ จึงมีพิธี จีไฟไหว้ว ผีนาผีไร่ ผีป่าเป็นผีที่รักษาป่า จะอาศัยอยู่ในป่า ต้นไม้ ถ้ำ และผิ้วยี่ ได้แก่ ผีปอบ ผีเป่า ผีโพง ผีป้าย ผีห้า ผีกระสือ ผีพวกนี้จะทำร้ายคนจะไม่มี การบูชา ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ไทดำมีความเชื่อในเรื่องเวทมนตร์คาถาเครื่องรางของขลัง เสน่ห์ยาแฝด การอยู่ยงคงกระพัน ความเชื่อเรื่องมนภาพเกี่ยวกับจักรวาล ไทดำมีความเชื่อในเรื่องการเกิดการตาย ที่มีความเป็นอยู่เหมือนกันกับโลกมนุษย์ ความเชื่อเกี่ยวกับพืชและสัตว์ ไทดำจะมีความเชื่อเกี่ยวกับพืชและสัตว์ ในตำนานที่มีความสัมพันธ์กับบรรพบุรุษ เช่น งูเห่า เจือก(พญานาค) เต่า นกตงลอ นกกดคา เสือ หน่อไม้ แสนคำ หน่อไธลล ผลไม้จากต้นยางคำ รากหญ้าคา

เพชรตะบอง ไพศุณย์ (2551: 56) ได้ให้ข้อมูลไว้ในสปป.ลาว มีจะมีไทดำอยู่ทุกเมืองทุกแขวง ตั้งแต่ภาคกลางขึ้นไปทางภาคเหนือ วัฒนธรรมของไทดำในแต่ละเมือง มีดังนี้

ไทดำบ้านน้ำแ่ง เมืองหลวงน้ำทา มีพิธีเสนเมือง ที่เป็นการบูชาบรรพบุรุษที่เป็นผู้ก่อสร้างเมืองเพื่อให้ผู้คนทั้งเมืองมีความสุข มีความปลอดภัย ประดับยศ เลื่อนตำแหน่งให้กับผู้ทำความดี มีพิธีบูชาผีน้ำ คือการบูชาผีเจือก (พญานาค) ที่แม่น้ำที่หรือลำห้วย เพื่อให้มีน้ำกิน น้ำใช้ให้ฝนตกมีน้ำในการเพาะปลูกหล่อเลี้ยงชีวิต มีพิธีขั้มดหรือกินปางเป็นการเลี้ยงหรือบูชาผีผด ผีมนตร์ที่ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บของไทดำให้หายเป็นปกติ เมื่อครบรอบปีหรือ 3 ปี ผู้เป็นหมอมดก็จะทำพิธีเลี้ยงหรือบูชาผีผดผีมนตร์เหล่านั้น มีความเชื่อเรื่องการเจ็บป่วย เชื่อว่าการเจ็บป่วยมาจากร่างกายขาดความสมดุลของธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ การรักษาจึงต้องรักษาโดยการปรับให้ธาตุทั้งสี่สมดุลกันนอกจากยาสมุนไพรแล้วยังมี คาถา อาคม เป่าบริเวณที่เจ็บป่วยด้วย ซึ่งเป็นการให้กำลังใจผู้ป่วยอีกด้านหนึ่งด้วย การต้อนรับบุคคลสำคัญที่เป็นไทดำด้วยกัน

ซึ่งไทดำจะจัดพิธีต้อนรับเป็นกรณีพิเศษให้กับไทดำต่างถิ่นที่เป็นตระกูลเดียวกัน และการต้อนรับไทดำจากต่างถิ่นที่เป็นตระกูลผีผู้ตัว และผีผู้น้อย ซึ่งรายละเอียดของพิธีกรรมจะต่างกัน ถ้าพักด้วยหนึ่งคืนเจ้าของบ้านต้องฆ่าไก่สู่ขวัญให้ ถ้าพักด้วยสามคืนเจ้าของบ้านจะต้องฆ่าหมูสู่ขวัญให้

ไทดำบ้านน้ำแ่ง มีความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ไทดำจะมีหมอมอหรือตำราดูฤกษ์ยามต่าง ๆ ประจำหมู่บ้าน เพื่อกำหนดมือดี มื้อมีดี การนับวัน เดือน ปี หรือวันประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุขและคณะ(2542: 227) กล่าวว่า วัฒนธรรมของไทดำบ้านแจ้งระหว่างแขวงเวียงจันทน์ ลักษณะของบ้านเรือนชาวไทดำมีการเลือกไม้มาสร้างบ้านเรือนให้มีความสำคัญในการเลือกไม้มาสร้างบ้านเรือนมาก ประเพณีการเลือกคู่ครอง หนุ่มวัยสาวเกิดความรักกันฝ่ายชายจะให้พ่อแม่ไปสู่ขอ และญาติพี่น้องลงบ้านอาที่นับถือมีความเห็นพ้องต้องกันจึงให้แต่งงานกัน พ่อแต่งแล้วต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่งอาจเป็นปีหรือหลายปีจึงจะได้อยู่หลับนอนด้วยกัน การแต่งงานในอดีตเจ้าบ่าวต้องไปทำงานที่บ้านเจ้าสาวอย่างมาก 5 ปี จึงจะพาเจ้าสาวกลับมาเลี้ยงยาได้ ลูกชายที่เลี้ยงพ่อแม่จะได้รับมรดกมากกว่าคนอื่น และเป็นผู้สืบสกุลผีพ่อแม่ด้วยมีความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องเป็นอย่างมาก จะนับถือตามเชิงหรือตระกูล

ด้านวัฒนธรรม เพชรตะบอง ไพศุณย์ (2551: 61) กล่าวว่า ที่บ้านนาป่าหนาด มีศูนย์วัฒนธรรมไทดำ 1 แห่ง ตั้งขึ้นเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2539 โดยสร้างเป็นบ้านแบบไทดำจำลอง และจัดงานประเพณีในวันที่ 6 เมษายน เป็นประจำทุกปี ชื่อว่า “งานตุ้มโฮมพี่น้องไต” การบริหารงานศูนย์วัฒนธรรมไทดำ โดยรูปคณะกรรมการคณะกรรมการบริหารดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ประธานศูนย์วัฒนธรรมเป็นหัวหน้าคณะกรรมการบริหาร ประธานศูนย์วัฒนธรรมไทดำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ นายกร ไพศุณย์ นายพิษ ช้อนเปี้ยยง นายสงกรานต์ ช้อนเต็ม นายเฟือน สดตวง และนายอดิศักดิ์ ศรีมงคล

จิรวัดน์ นัยชิด (2550: 213) ได้ศึกษาประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิตลาวโซ่งตำบลดอนคา อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี พบว่า ยังให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเหมือนในอดีต สิ่งเหล่านี้จัดเป็นเอกลักษณ์ทางสังคม ที่ชาวลาวโซ่งสามารถรักษาให้คงอยู่คู่กับสังคมเอาไว้ได้ ประเพณีต่างๆที่ปรากฏในสังคมของชาวลาวโซ่ง ตำบลดอนคา สะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาของผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ลูกหลานชาวลาวโซ่ง ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางชาติพันธุ์ ที่บรรพบุรุษชาวลาวโซ่งได้มอบไว้ให้แก่ลูกหลานในสังคมของชาวลาวโซ่ง วิถีการดำเนินชีวิตเป็นแบบเรียบง่าย ผู้คนในสังคมยอมรับและเรียนรู้วัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ พร้อมทั้งนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ถึงแม้ว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ชาวลาวโซ่งก็สามารถรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์เอาไว้ได้ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ เช่น รูปแบบที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงไป เพื่อความมั่นคง แข็งแรงของสิ่งปลูกสร้าง การแต่งกายปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เพื่อความเหมาะสมในการดำรงชีวิตประจำวัน อาหารเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมสมัยนิยม

สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเปลือกนอกทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ทางตรงกันข้ามชาวลาโวซัง ตำบลดอนคา ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ และวัฒนธรรม ให้คงอยู่คู่กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

สมฤทัย เฟ่งศรี (2550: 197-198) วิจัยพิธีการเสนต้งบั้งหน่อ ดนตรีพิธีกรรมของไทย ทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ขั้นตอนการทำพิธีเสนต้งบั้งหน่อ มี 5 ขั้นตอน คือ

1) เซ่นเหล้าลัดหล่านเสื่อ คือการปิดประตูทุกด้านไม่ให้วิญญาณสัตว์ร้ายทำลายในการประกอบพิธีกรรม

2) กินเหล้าหน่อหว่า คือการเชิญผีมาดื่มเหล้าและกินหน่อไม้

3) เหล้าลูเลี้ยง กวงเอือน คือ การเซ่นเหล้าของลูกศิษย์และคนในบ้าน

4) กินเหล้า 7 ที คือ การเซ่นเหล้าและยาสูบแก่ผีมด 7 ครั้ง

5) เหล้าละอะ หล่านเสื่อ คือ การเปิดประตูให้วิญญาณสัตว์ต่างๆมากินเครื่องเซ่น

เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนต้งบั้งหน่อ มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ กลองคุ่มและบั้งหน่อ กับเครื่องดำเนินทำนอง ได้แก่ ปี่ใหญ่และปี่น้อย ซึ่งทั้งสองชนิดนี้จัดเป็นเครื่องดนตรีในตระกูลที่เกิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของมวลอากาศ (Aero phone) ประเภทลิ้นอิสระ (Free reed) นักดนตรีผู้เป่าเรียกว่า หมอปี สำหรับปี่ใหญ่ 1 เล่า จะใช้หมอปี 2 คน ในการบรรเลงคนหนึ่งเป็นผู้เป่าอีกคนหนึ่งเป็นผู้ปิดนิ้วบังคับเสียง ส่วนปี่น้อยมีขนาดเล็กกว่าใช้ผู้บรรเลงเพียงผู้เดียว บทเพลงที่ใช้ในการเสนปีมี 3 เพลง คือ

(1) เพลงปลงมด (เชิญครู) กลุ่มเสียงที่ใช้ ใช้เสียงที่ 3, 5, 6

(2) เพลงเตียวตาง (เดินทาง) กลุ่มเสียงที่ใช้ ใช้เสียงที่ 3, 5, 6, 8

(3) เพลงขับ กลุ่มเสียงที่ใช้ ใช้เสียงที่ 1, 2, 3, 4, 6 ซึ่งทั้งสามเพลงมีคุณลักษณะสำคัญ

ทางดนตรีคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีรูปแบบ (Form) เป็นเพลงประเภทท่อนเดียว (Iterative)

จังหวะมีความสม่ำเสมอ (Terrace) ท่วงทำนอง (Melody) มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน

(Conjunctive) ในลักษณะเสียงขึ้นๆ ลงๆ (Undulating) ผิวพรรณ (Texture) แบบทำนองประสม (Polyphony)

พิศมัย เอี่ยมกิจ (2550: 223) วิจัย สภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ของชุมชนไทดำ(ไทดำ) เขตตำบลดอนคลัง จังหวัดราชบุรี พบว่า สภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนไทดำ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีอัตลักษณ์โดดเด่นกว่าชุมชนไทดำอื่นๆ เพราะเป็นชุมชนไทดำตั้งอยู่ใกล้ลำแม่น้ำกลองมากกว่ากลุ่มอื่นอีกทั้งยังตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนมอญ ไทย จีน และเขมรเดิมชุมชนไทดำกลุ่มนี้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่โดดเด่นสภาพดังกล่าวเป็นเงื่อนไขทำให้กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนไทดำตำบลดอนคลัง ตระหนักในความเสื่อมสูญทางวัฒนธรรม อาจทำให้มีการทำลายจิตสำนึกในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม สำนึกรักและสามัคคีระหว่างผู้คนในชุมชน จึงก่อให้เกิดการอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมการดำเนินวิถีชีวิตต่อกันมาช้านาน สภาพการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมภายนอกชุมชนที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็วได้สร้างปรากฏการณ์ในเศรษฐกิจชุมชนชาวไทดำอย่างรุนแรงและกดวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจของชุมชนไทดำ ตำบลดอนคลัง ให้กลายเป็นเบี้ยล่างรับใช้ระบบเศรษฐกิจในเมืองจน

ชาวไทยจำนวนมากกลายเป็นกลุ่มคนที่ยากจนอยู่ทั่วไปและผลักดันให้ชาวไทยดำ หนุ่มสาวต้องดิ้นรนหางานทำนอกชุมชน เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต รวมทั้งต้องทำงานหนักมากขึ้น สภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดังกล่าวทำให้ครอบครัวต้องดิ้นรน และแสวงหาทางปรับตัวต่อภาวะเศรษฐกิจและละเลยต่อการฟูมฟักวิถีวัฒนธรรมและสังคมตามรูปแบบชาวไทดั้งเดิม เงื่อนไขดังกล่าวส่งผลทำให้ระบบทางสังคมและวัฒนธรรมเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทตระหนักต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีต่อระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและความรักและสามัคคีระหว่างผู้คนในชนเผ่า จึงมีการจัดงานฟื้นฟูอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมไทดำทุกปี

กชณัฏ สันชนประกริตี และคณะ (2549: 183) วิจารณ์วิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ของประเพณีการแต่งงานชาวไทยดำ ในเขตอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ชาวไทดำมีการใช้สัญลักษณ์ประเภทต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการขั้นตอนในประเพณีการแต่งงานตั้งแต่แรกเริ่มของประเพณีจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของประเพณี มีสัญลักษณ์ที่สื่อเป็นความหมายออกมาหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ สัญลักษณ์ประเภทภาษา สัญลักษณ์ประเภทสิ่งของอุปกรณ์เครื่องใช้ สัญลักษณ์ประเภทกิริยา สัญลักษณ์ประเภทเครื่องแต่งกาย สัญลักษณ์ประเภทอาหาร ซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้แอบแฝงคติ ข้อคิดหลายประการและตลอดจนรูปแบบของสัญลักษณ์ที่ปรากฏออกมามีลักษณะเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ที่เด่น คุณค่าของการใช้สัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดออกมาทางประเพณีการแต่งงานเน้นเรื่องความผูกพันยึดมั่นในสถาบันครอบครัว การเคารพยกย่องบูชาบรรพบุรุษ ความรักความผูกพันในถิ่นกำเนิด วิธีการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ

มนู อุทุมเวช (2547: 243) ได้วิจัยประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย พบว่าชาวไทยดำได้ปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของบริบททั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมชาวไทยดำไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ยังคงภูมิใจในความเป็นไทดำ มีการปรับปรุงธรรมชาติแวดล้อมให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมตน มีประเพณีอันน่าสนใจยิ่ง ประเพณีบางอย่างที่เกี่ยวกับการหาคู่ ครองได้หายไป แต่จารีตของชาวไทยดำเกี่ยวกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับและอื่นๆ อีกหลายอย่างยังคงมีสืบต่ออยู่อย่างเข้มแข็งและถือเป็นแกนหลักของชีวิต

สุมิตร ปิติพัฒน์ (2545: 191) วิจารณ์ศาสนาและความเชื่อไทดำในสิบสองจุไท พบว่า ลักษณะภูมิประเทศของสิบสองจุไทตั้งอยู่ระหว่างหุบเขาในเทือกเขาสูงที่สลับซับซ้อนการแพร่วัฒนธรรมจากภายนอกเข้าไปได้ยากทำให้ไทดำรักษาแบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิมได้ค่อนข้างจะสมบูรณ์ ความเชื่อและศาสนาไทดำยังเป็นแบบวิญญาณนิยม (Animism) ที่เกี่ยวข้องกับขวัญ ผี เทวดา ผีฟ้า ผีแถน ฯลฯ ตลอดจนมโนภาพเกี่ยวกับจักรวาล ความเชื่อไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องสัตว์และพืชที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษ (Ancestor) ความเชื่อและศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจ การเมือง การจัดระเบียบทางสังคมและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวียดนาม เป็นระบอบสังคมนิยมเมื่อปี พ.ศ. 2497 (ค.ศ. 1954) หลังยุคอาณานิคมฝรั่งเศส ไทดำในเวียดนามถูกห้ามไม่ให้ทำพิธีกรรมทางศาสนาในระดับบ้านและเมือง ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับครอบครัว วิถีชีวิต ก็ยังให้คงปฏิบัติเท่าที่จำเป็นโดยให้ลดขั้นตอนและความสำคัญลง ส่วนระบบการปกครองโดยผู้นำท้องถิ่น เช่น หัวหน้าบ้าน เจ้าเมือง ตามประเพณี

เดิมก็ถูกยกเลิกไปโดยสิ้นเชิง รวมทั้งมีการโยกย้ายประชากรชาวเวียดนามเข้ามาอยู่ในพื้นที่ของชาวไทยดำและชนชาติส่วนน้อยๆ ในเวียดนามด้วย แม้ว่าไทดำจะถูกควบคุมกิจกรรมด้านศาสนาจากรัฐบาล แต่ก็พบการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอยู่ภายในแต่ละครอบครัวโดยเฉพาะการบูชาผีบรรพบุรุษ การรักษาโรคด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์(Magic) โดยมดและการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฏจักรชีวิต แต่ผู้ประกอบพิธีก็ได้ลดจำนวนลงมาก ยังเหลือแต่คนแก่ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมกันอยู่เท่าที่จะทำได้ ส่วนพวกคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ก็ยังให้การรับรู้ประเพณีเดิมแต่ก็ยังค่อยๆ ลดความเชื่อถือแบบเก่าไปหันมาสู่ความเป็นเวียดนามมากขึ้นโดยผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียน และนโยบายการสร้างความเป็นรัฐชาติของสังคมเวียดนามยุคใหม่

อัมรินทร์ แรงเพชร (2545: 217) ได้ศึกษาวงปีไม้แมน ดนตรีในพิธีเสนของชาวไทยดำในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า วงปีไม้แมนเป็นดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเสนที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีมด ที่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และยังคงผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวไทยดำจนถึงปัจจุบัน วงปีไม้แมนประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าเท่านั้น ในขณะที่บรรเลงมีการขับบทสวดของหมอมดควบคู่ไปด้วยเพื่อก่อให้เกิดความศรัทธาและความเชื่อมั่นในความสำเร็จของการทำพิธีเสน ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้การนับถือผีเดียวกันแต่ในปัจจุบันนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ทำให้พิธีเสนและวงปีไม้แมนเริ่มลดบทบาทลงไปจากวิถีชีวิตของไทดำ เนื่องจากได้รับเอาวัฒนธรรมและค่านิยมแบบสมัยใหม่ในการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น วงปีไม้แมนเป็นดนตรีที่ใช้สำหรับทำพิธีกรรมเท่านั้น ในเวลาปกติจะนำมาเล่นไม่ได้ ทั้งนักดนตรีก็ต้องเป็นผู้ที่มีสถานภาพพิเศษ คือ หมอมด ไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาทั่วไป ดังนั้นจึงเป็นข้อจำกัดของการสืบทอดดนตรีปีไม้แมน ซึ่งสภาวะการณ์ดังกล่าว อาจทำให้วงปีไม้แมนสูญหายไปจากสังคมของชาวไทยดำได้ในอนาคต

พริมาลัย บุญธรรม (2544: 235) วิจัยความคิดเห็นของชาวไทยดำเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายในพิธีกรรม กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดนครปฐม พบว่า ในพิธีกรรมเสนเรือนผู้ชายและผู้หญิงส่วนใหญ่ใช้เสื้อฮี ในพิธีกรรมแต่งงานเจ้าสาวนิยมใส่เสื้อฮี ผ้าซิ่น แอบขาว ตั้ง และกระบอกน้ำ เจ้าบ่าวส่วนใหญ่ใส่เสื้อฮี มีมีดอีโต้มีฝัก ยามแดง มั่ว(หมวก) ในพิธีศพผู้ชายใส่เสื้อฮีเสื้อตัก ผ้าปกหัวสีขาว ผู้หญิงส่วนมากใส่ผ้าซิ่น เสื้อตัก ผ้าปกหัวสีขาว เสื้อฮี มีความคิดเห็นว่า ชาวไทดำแต่งกายเพื่อต้องการอนุรักษ์ ชาวไทดำต้องการส่งเสริมการแต่งกายของเผ่าพันธุ์ ชาวไทดำต้องการส่งเสริมการผลิตเครื่องแต่งกายขึ้นเองในครอบครัว และกรรมวิธีผลิตเครื่องแต่งกายของชาวไทยดำยุ่งยากมาก

ภักทิยา ยิมเรวัต (2544: 219) ได้วิจัยประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของคนไทในสิบสองจุไทยย้อนกลับไปตั้งแต่ยุคบุพกาล ซึ่งเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ พบว่า ตำนานของไทดำเริ่มตั้งแต่แกนหลวงส่งน้ำเต้าปุงที่บรรจุสิ่งต่างๆ ไว้เต็มลงมาสู่พื้นโลกที่เมืองแกน จึงเกิดมีมนุษย์ พืช สัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลายทุกชนิดบนโลกนี้ ระบบสังคมและเศรษฐกิจยุคดั้งเดิมเป็นแบบหาของป่าและล่าสัตว์ ต่อมาเป็นยุคดำ เริ่มพัฒนารูปแบบการปกครองเป็นแบบแผนขึ้นใน

ยุคต่ำเริ่มมีการบันทึกเรื่องราวประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนเป็นลายลักษณ์อักษรในยุคต่อมา ยุคนี้ผู้นำจะจัดเป็นชนชั้นปกครอง เรียกว่า ต้าว(เท้า) เพี้ย เมื่อฝรั่งเศสครอบครองดินแดนสิบสองจุไทนั้นยังคงใช้การปกครองแบบเพี้ยท้าวของไทยแต่เดิมอยู่ เพิ่งล้มเลิกไปอย่างเด็ดขาดหลังการปฏิวัติเวียดนาม การแต่งกายผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่น ใส่เสื้อก้อม โปกผ้าเปี้ยวบนศีรษะ หาบพินมาขาย หรือนำพืชผลต่างๆ ของตนมาขายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอื่นที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม และพิธีกรรมยังมีความเชื่อยังคงยึดถือสืบทอดกันอย่างต่อเนื่อง มีความเชื่อในเรื่องของแถน ผีบ้าน ผีเมือง ผีบรรพบุรุษ ผีดง ผีป่า ผีนา และผีอื่นๆ พิธีกรรมอื่นๆ พิธีกรรมบางอย่างปรับเปลี่ยนรูปแบบไปบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย ในขณะเดียวกันบางพิธีกรรมก็หาผู้เฒ่าผู้แก่ถ่ายทอดต่อไม่ได้ พิธีกรรมเหล่านั้นก็ต้องสูญสลายไปโดยปริยาย เช่น การบูชาวังเมือง วังน้ำ เป็นต้น ความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ยังคงดำเนินไปตามแบบแผนดั้งเดิมที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมา จึงได้ร่วมมือกันในการที่จะรื้อฟื้นพิธีกรรมวัฒนธรรมบางอย่างที่เป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มให้กลับคืนมาอีก ชาวไทดำอาศัยอยู่ในระดับหมู่บ้านพยายามจัดตั้ง “หมู่บ้านวัฒนธรรม” ขึ้น

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2542: 188) วิจารณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตระกูลภาษาไทดำบ้านแจ้สะหวาดเมืองนาชายทองแขวงคำแพงนะคอนเวียงจันทน์ สปป.ลาว พบว่า ชาวบ้านบ้านแจ้สะหวาดเป็นชาวไทดำ มีภูมิสำเนาตั้งเดิมในเขตเมืองคำแพงเชียงขวาง ได้ตั้งหมู่บ้านเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 ชาวบ้านให้ความสำคัญในการเลือกไม้มาสร้างบ้านเรือน การแต่งงานเจ้าสาวต้องไปทำงานที่บ้านเจ้าสาวอย่างมาก 5 ปี จึงจะพาเจ้าสาวกลับมาเลี้ยงปู่ย่าได้ ลูกชายที่เลี้ยงพ่อแม่จะได้รับมรดกมากกว่าคนอื่น และเป็นผู้สืบสกุลผีพ่อแม่ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องเป็นอย่างมาก นับถือตามสิ่งหรือตระกูล มีอาชีพทำนา ทำหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริม โรงเรียนมี 1 แห่ง ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทดำ นิยมไปรักษาการเจ็บป่วยที่โรงพยาบาลมากกว่า อดีตยังนิยมการคลอดที่บ้านและมีการอยู่ไฟ ส่วนข้อห้ามต่างๆ ลดน้อยลง ยังศรัทธาและมีความเชื่อในด้านผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด สนใจและดูโทรทัศน์ มีการการปรับตัวด้านเศรษฐกิจมากที่สุด ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวคือ สาธารณูปโภคการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สื่อสารมวลชนเศรษฐกิจ และด้านบุคลิกภาพเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยด้านวัตถุ พัฒนาคุณภาพชีวิต เชื้อพันธุ์อาวุสอย่างเคร่ง ครัด ปัญหาสังคมมีเล็กน้อย

สุรอุษ อยู่พันธ์ (2542: 215) ได้วิจัยประวัติความเป็นมา การบริหาร การปกครอง วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของไทดำ ตั้งแต่สมัยอาณาจักรน่านเจ้า พบว่า ถิ่นกำเนิดของไทดำอยู่ที่สิบสองจุไทที่มีเมืองแถนเป็นศูนย์กลาง ปัจจุบันสิบสองจุไทอยู่ในประเทศเวียดนาม การแต่งกายของไทดำจะมีลักษณะคือชายสวมกางเกงขาสั้น(ส้วงก้อม) กับเสื้อไท(เสื้อก้อม) ผ้าขาวม้าคาดพุง ส่วนหญิง นุ่งซิ่นลายโม สวมเสื้อก้อม ห่มผ้าเปี้ยว ทรงผมจะเกล้าผมทรงสูง วัฒนธรรมประเพณียึดถือเป็นเรื่องสำคัญและสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษมีความผูกพันกันดุจลูกโซ่ ทำให้เกิดความเข้มแข็งอยู่ในจิตสำนึกของบุตรหลานในรุ่นต่อๆ มามิได้ขาด ลักษณะนิสัยที่

อ่อนน้อม เชื่อฟังผู้อาวุโสก็เป็นลักษณะที่สืบทอดกันมาและรักษานับธรรมเนียมประเพณีมาได้จนทุกวันนี้ ภาษาของไทยดำรงอยู่ในภาษาตระกูลไทสาขาตะวันตกเฉียงใต้ มีสำเนียงพูดคล้ายคลึงกับสำเนียงภาษาภาคอีสานและภาคเหนือ การปกครองจะยึดหลักอาวุโส ความเป็นเครือญาติมีลักษณะคล้ายพ่อปกครองลูก ผู้ปกครองจะได้รับการยกย่องอย่างสูงจากผู้ถูกปกครอง การปกครองที่ไม่ใช้อำนาจสิทธิขาดนี้ได้ใช้มาตั้งแต่สมัยอาณาจักรน่านเจ้าและปัจจุบันยังคงใช้อยู่ เพียงแต่ปรับปรุงเพื่อให้กลมกลืนกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

โรงเรียนชุมชนวัดดอนคลังมิตรภาพที่ 178 (2542: 5) วิจัยไทยทรงดำบ้านดอนคลัง ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า ไทยทรงดำ มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น ไทยโซ่ง ไทยซ่ง ไทยทรงดำ ไทยโสังดำ ไทยดำ ไทดำ ผู้โตซงดำ ผู้โตช่วงดำ ผู้โต ไทดำผู้ชายชอบนุ่งกางเกงสีดำหรือสีครามแก่ขาสั้นได้เข้าเล็กน้อยและแคบ ผู้หญิงนุ่งซิ่นสีดำหรือสีครามแก่มีลายขาว ไทดำอพยพเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ไทดำรุ่นเก่ามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเดินทางกลับไปถิ่นฐานบ้านเกิดของตน คือเมืองแฉ่งที่แคว้นสิบสองจุไทย จึงรวบรวมเพื่อนบ้านใกล้เคียงออกมาเดินทางจากเมืองเพชรบุรีขึ้นไปทางทิศเหนือเมื่อถึงฤดูฝนก็พักทำนาเพื่อหาเสบียงไว้สำหรับเดินทางต่อไปการเดินทางเช่นนี้ต้องใช้เวลานานหลายปี ไทดำรุ่นใหม่เมื่อถิ่นฐานเดิมมีที่ทำกินคับแคบเพราะมีผู้คนเพิ่มมากขึ้นและดินไม่อุดมสมบูรณ์พอจึงได้อพยพไปหาที่ทำกินใหม่

เรณู เหมือนจันทร์ไชย (2541: 231) ศึกษาอิทธิพลของความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยดำที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตพบว่าการนับถือผีของไทยดำถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นของสังคมไทดำการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์และลักษณะทางวัฒนธรรมของไทยดำ ผีที่ไทดำถือว่ามีความสำคัญและใกล้ชิดที่สุดคือ ผีเรือน (ผีบรรพบุรุษ) เพราะเชื่อว่าผีเรือนจะคุ้มครองปกป้องรักษาลูกหลานให้มีความสุข ความเชื่อเรื่องผีเรือนเป็นความเชื่อที่เหนียวแน่นที่สุดและผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวไทยดำตลอดมาอย่างยาวนาน เมื่อพระพุทธศาสนาพุทธเข้ามาแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวไทยดำก็ตามก็ไม่ได้ลด การนับถือผีลงแต่กลับผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการนับถือผีกับศาสนาพุทธให้เข้ากับวิถีของกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี ความเชื่อที่เกี่ยวกับผีเรือนและการปฏิบัติต่อผีเรือนถือเป็นหน้าที่ของทุกคนเพราะเป็นสิ่งที่ดำรงเป็นสิริมงคลต่อตนเอง

สุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ (2540: 16) ได้วิจัย ไทดำ : พลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองศตวรรษ พบว่า พิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ (ไทดำ) สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิม คือความเชื่อเกี่ยวกับผีได้ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจของไทดำ วัฒนธรรมของไทยดำมีกลไกหลายระดับที่ช่วยสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมชาติพันธุ์ของตนไว้ได้ภายใต้สำนักชาติพันธุ์ของความเป็นพวกเดียวกัน เช่น ภาษา เครื่องแต่งกาย ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ แต่กลไกที่เข้มแข็งและคงทนที่สุด ได้แก่ คติการนับถือผี

บรรพบุรุษและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรมก็ยังมีโอกาสที่จะแตกหน่อผลิบานเกิดพัฒนาการในรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นได้และถือเป็นสิ่งที่ได้สืบสานขึ้นมาจากรากเหง้าวัฒนธรรมดั้งเดิม

สมคิด ศรีสิงห์ (2537: 168) วิจัยวัฒนธรรมของไทยดำในจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตร พบว่า ประเพณีของไทยดำมีรากฐานมาจากความเชื่อทางธรรมชาติและความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ โดยนับถือ “แถน” ที่เป็นเทพสูงสุดสามารถบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่าง ๆ ของสรรพสิ่งทั้งปวงและนับถือวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งเป็นผู้ปกป้องรักษาในสายตระกูลจึงต้องประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ทั้งแถนและผีบรรพบุรุษอยู่เป็นประจำ ส่วนการนับถือและการประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้วิญญาณศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ในปัจจุบันนี้ได้ลดน้อยลงจนเลิกราไปบางอย่าง

เพ็ญนิภา อินทรตระกูล (2535: 186) วิจัยการนับถือผีของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัด เลย พบว่า ชาวไทดำนับถือผีเป็นศาสนา ผีที่นับถือมีผีแถน ผีเรือน ผีเจ้าบ้าน และผีอื่นๆ เศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรม การนับถือผีเกี่ยวข้องกับการ ทำนาทำไร่ การผลิตการเกษตร เพื่อการบริโภคและแจกจ่ายผลผลิตในโอกาสประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีด้วย

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2530: 210) ได้วิจัยเปรียบเทียบลักษณะปัจจัยและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ เยอ ไทดำ และบ้านไทยลาว พบว่า ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ลักษณะนิเวศวิทยา ความเป็นมาของชุมชน โครงสร้างของประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ลักษณะผู้นำที่เปลี่ยนไป ทศนคติชาวบ้านต่อการทำงานของภาครัฐ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ปัจจัยภายนอกที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญได้แก่ สาธารณูปโภค การแพร่กระจายวัฒนธรรมและสื่อสารมวลชน ส่วนปัจจัยภายในที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ระบบนิเวศวิทยา ชาติพันธุ์ และบุคลิกภาพ

“ไทดำ” หรือ “ไทดำ” เป็นชนชาติพันธุ์ไท ที่นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ คนทั่วไป จึงเรียกว่า “ไทดำ” ไทดำนี้มีผู้เขียนชื่อ หรือเรียกได้หลายชื่อและเข้าใจว่าแต่ละชื่อเป็นคนละกลุ่มกัน ได้แก่ “ลาวโซ่ง” “ลาวทรงดำ” “ไทยทรงดำ” “ผู้ไทยดำ” “ผู้ไตโซ่งดำ” ซึ่งแท้ที่จริงแล้วก็คือ “ไทดำ” นั่นเอง แต่คำว่า “ไทดำ” จะเป็นคำที่คุ้นเคยและรู้จักกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งจริงๆ แล้วไทดำเรียกตนเองว่า “ไต” (Tai) เท่านั้น ถิ่นเดิมของไทดำอยู่ที่แคว้นสิบสองจุไทย เดิมแคว้นสิบสองจุไทยเรียกว่า สิบหกเจ้าไท เพราะมี 16 เมือง ได้แก่ เมืองลอ เมืองเตียน เมืองเติ็ก เมืองลาย เมืองหวาด เมืองมวกเมืองลา เมืองมวยเมืองแถงเมืองไลเมืองดุงเมืองฮวางเมืองเตียงเมืองเจียงแขม เมืองจุก เมืองเชียงมี (สุมิตร ปิติพัฒน์. 2545: 9) ต่อมาฝรั่งเศสทำสัญญายกให้กับจีน 6 เมือง คือ เมืองดุง เมืองฮวาง เมืองเตียง เมืองเจียงแขม เมืองจุก และเมืองเชียงมี (มนู อุดมเวช. 2537: 79) เมืองแถงหรือเมืองเตียนเบียนฟู เป็นเมืองศูนย์กลางหรือเมืองหลวงของสิบสองจุไทย และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเมืองหลวงไปยังเมืองอื่นตามเจ้าเมืองผู้ที่ได้เป็นกษัตริย์ปกครอง เช่น เมืองมวย เมืองสาบ (สุมิตร ปิติพัฒน์. 2545: 11) ดินแดนสิบสองจุไทยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำ (น้ำแต้) แม่น้ำแดง(ต้า) แม่น้ำฮู และแม่น้ำโขง ซึ่งตรงกับคำกล่าวในหนังสือความดีใหญ่ ที่

กล่าวว่า “ก่อนเป็นดินเป็นหญ้า น้ำเก่า แก้ว ก่อนเป็นปะแต้ ต้าว ภู่ ของ” (Tai Studies Center. 1999: 1) หมายถึง การเกิดของโลกนั้น แผ่นดินของไทยดำอยู่บริเวณ แม่น้ำแตะ แม่น้ำแดง แม่น้ำอู และแม่น้ำโขง

เมื่อฝรั่งเศสยึดครองประเทศลาว เวียดนาม และเขมร ได้รวมประเทศเหล่านี้เป็นกลุ่มประเทศอินโดจีนของฝรั่งเศส ทำให้กลุ่มคนพื้นเมืองต่างๆ ได้รับผลกระทบ เกิดปัญหาและเกิดการต่อต้านจากกลุ่มชนต่างๆ ไทยดำซึ่งเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากที่ฝรั่งเศส แบ่งดินแดนสิบสองจุไทยออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งยกให้จีนปัจจุบันคือสิบสองปันนา มี 6 เมือง ได้แก่ เมืองดุง เมืองฮวา เมืองเตียง เมืองเจียงแขม เมืองจุก และเมืองมิ อีกส่วนหนึ่งยกให้ประเทศเวียดนามที่ฝรั่งเศสปกครองอยู่มี 10 เมือง ได้แก่ เมืองลอ เมืองเตียง เมืองเติ๊ก เมืองสาง เมืองวาด เมืองมัวะ เมืองลา เมืองมว้ย เมืองแถง เมืองโล และฝรั่งเศสเรียกดินแดนนี้ว่า สิบสองจุไทย (สุมิตร ปิติพัฒน์. 2545: 9)

ในสาธารณรัฐประชาชนจีน มีไทดำอยู่ทางตอนใต้ส่วนที่ติดกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นไทดำที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่อยู่ในดินแดนที่ตกเป็นของสาธารณรัฐประชาชนจีน ในช่วงระยะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนและฝรั่งเศสแบ่งอาณาเขตกัน ไทดำในสาธารณรัฐประชาชนจีน มีอยู่ที่เมืองดุง เมืองฮวา เมืองเตียง เมืองเจียงแขม เมืองจุก และเมืองเซียงมี (มณู อุดมเวช. 2537: 80)

ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีไทดำอยู่หลายจังหวัดทั้งภาคเหนือ โดยเฉพาะทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนามที่เป็นที่อยู่ดั้งเดิมของไทยดำจนถึงปัจจุบันมีไทดำเกือบสองล้านคน ยังคงดำรงชีวิตอยู่ที่นั่นตราบนานทุกวันนี้ (Siang Bacthi, Interview, 20 October 2008) บริเวณที่มีไทดำอาศัยอยู่มากที่สุด คือ เมืองลอ เมืองเตียน เมืองเติ๊ก เมืองลาย เมืองหวาด เมืองมัวะ เมืองลา เมืองมว้ย เมืองแถง เมืองโล เมืองมุน เมืองควาย (สุมิตร ปิติพัฒน์. 2545: 194-195)

ไทดำในประเทศไทยไทดำได้อพยพจากแคว้นสิบสองจุไทยเข้ามาประเทศไทยหลายครั้ง โดยอพยพเข้ามาเป็นกลุ่มๆ ที่เป็นกลุ่มใหญ่ๆ (ถวิล เกษรราช. 2548: 50) มีดังนี้

ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2323 สมัยธนบุรี เป็นกลุ่มไทดำจากเมืองมว้ย เมืองทันต์

ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2335 สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นกลุ่มไทดำจากเมืองแถง เมืองพวน

ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2371 สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นกลุ่มไทดำจากเมืองแถง

ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2381 สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นกลุ่มไทดำจากเมืองฮิม เมืองคอย เมืองควร

ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2423 - 2428 สมัยรัชกาลที่ 5 (เมื่อครั้งศึกฮ่อ) เป็นกลุ่มไทดำจากเมือง

แถงและเมืองพวน

ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2518 เป็นกลุ่มไทดำจาก สปป.ลาวและเวียดนาม อพยพหนีภัยสงครามคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทย ได้พักอยู่ค่ายอพยพผู้ลี้ภัยจังหวัดหนองคายระยะหนึ่งแล้วเดินทางไปอยู่สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส แคนาดา และออสเตรเลีย

การเข้ามาประเทศไทยของไทยตั้งแต่กลุ่มที่ 1-4 เข้ามาโดยถูกกวาดต้อนมาไม่ได้มาด้วยความสมัครใจแต่อย่างใด ซึ่งเป็นผลมาจากสงครามและนโยบายการรวบรวมไพร่พลของกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ (มธุ อุดมเวช. 2547: 1) โดย เดินทางออกจากสิบสองจุไทยเข้ามาประเทศไทยผ่านมาทางเมืองเวียงจันทน์ สปป.ลาว แล้วข้ามแม่น้ำโขงมาที่จังหวัดหนองคาย และทางการของไทยให้ไทดำกลุ่มนี้ไปอยู่รวมกันที่จังหวัดเพชรบุรี โดยตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันที่อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี เพราะมีป่าและภูเขาซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศใกล้เคียงกับดินแดนสิบสองจุไทย

เพชรตะบอง ไพศุณย์ (2551: 177) ปัจจุบัน มีไทดำอาศัยอยู่ในประเทศไทย ประมาณ 170 หมู่บ้านใน 15 จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี สมุทรสาคร ราชบุรี กาญจนบุรี กำแพงเพชร นครปฐม สุพรรณบุรี สุโขทัย นครสวรรค์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์และเลย

สุวัฒน์ ทรงเกียรติ (2542: 11) กล่าวว่า เราสามารถวิเคราะห์และแยกแยะองค์ประกอบทางดนตรีมาได้ดังนี้

1. เสียง คือ ส่วนที่มาสัมผัสโสตประสาทมนุษย์
2. จังหวะ คือ การเคลื่อนที่ของเสียงดนตรีไปตามเวลา
3. ทำนอง คือ รูปร่างของเสียงดนตรี
4. พื้นผิว คือ จำนวนแนวท่วงที่มีอยู่ในเสียงดนตรี
5. การประสานเสียง คือ ความกลมกลืนของเสียงดนตรี
6. สีสันท คือ คุณภาพของเสียงดนตรี
7. รูปแบบหรือคีตลักษณ์ คือ สัดส่วนของบทเพลง

ธรรมบุญ จิตตรีบุตร (2543: 78) ได้ทำการศึกษาเรื่องปี่ ดนตรีชนเผ่าลัวะ บ้านเตี้ย จ.น่าน พบว่าปี่เป็นเครื่องดนตรีที่ผลิตจากไผ่ชนิดหนึ่ง นิยมใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีโสร่ง ซึ่งเป็นพิธีที่มีความสำคัญในวิถีชีวิตของชนเผ่าลัวะ เครื่องดนตรีชนิดนี้เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังนั้นจึงเสมือนเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้สึกทางวัฒนธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา วัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮื” บ้านแสนเจริญ เมืองสาคู จังหวัดบุรีรัมย์ ประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางด้านมานุษยวิทยา มีการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ เอกสารสิ่งพิมพ์ และข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติภาคสนาม ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ เพื่อนำมาวิเคราะห์ ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดแนวทางการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ บทความ วารสาร รายงานการวิจัย ตำราวิทยานิพนธ์ หนังสือต่าง ๆ ทางวิชาการ โดยการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
 - 1.2 หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
 - 1.3 สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
 - 1.4 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย
2. สืบค้นฐานข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (Internet) โดยทำการสืบค้นจากเว็บไซต์ที่เป็นส่วนของราชการ และเอกชน ดังนี้
 - <http://th.wikipedia.org>
 - <http://www.google.co.th/>
 - www.culture.lru.ac.th
 - www.linkloei.com
 - www.thaisongdumphet.is.in.th/
 - tdc.thailis.or.th/tdc/
3. ข้อมูลจากภาคสนาม
 - 3.1 ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้และความสามารถ ที่เกี่ยวข้องกับการเล่นเครื่องดนตรี “ปี่ฮื” โดย การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) ซึ่งได้มีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าแล้วโดยคำถามจะมีลักษณะเฉพาะเจาะจงในประเด็นที่เกี่ยวกับการทำปี่ฮื บทเพลง และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับปี่ฮื ได้แก่
 1. ประวัติของผู้ทำปี่ฮื
 2. ประวัตินักดนตรี

3. ลักษณะทางกายภาพของปี่ฮื
4. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง
5. โอกาสและลำดับที่ใช้ในการแสดง
6. การสืบทอด

วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1. เดินทางไปยัง บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. ติดต่อแนะนำตนเองและแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้ากับพ่อบ้าน หรือ ผู้นำหมู่บ้านของบ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. พุดคุยสอบถามชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. ติดต่อนัดหมายผู้นำหมู่บ้าน และนักดนตรีล่วงหน้าเพื่อทำการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล
5. บันทึกข้อมูลทั้งหมด ด้วยการจดบันทึก บันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง และ บันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

อุปกรณ์ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. อุปกรณ์ในการจดบันทึก
2. เครื่องบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายรูป
4. กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว
5. สายวัดใช้วัดลักษณะทางกายภาพของเครื่องดนตรี

การศึกษา เรียบเรียง และจัดทำข้อมูล

1. นำข้อมูลจากการค้นคว้าจากเอกสารสิ่งพิมพ์ งานวิจัยและตำราวิชาการต่างๆ มา จัดลำดับความสำคัญของเนื้อหา
 2. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ มาจัดเรียงให้มีความสัมพันธ์กันและมีความต่อเนื่องกับเนื้อหา
 3. ถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์และบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
 4. นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบแก้ไข ปรับปรุง เรียบเรียงเนื้อหา
- เมื่อได้ศึกษา เรียบเรียง และจัดทำข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลนั้นมาถึงขั้นตอน การ วิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

วิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลหลัก ใช้ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ตาราหนังสือทางวิชาการ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลสนับสนุน โดยมีรายละเอียดของการรวบรวมและวิเคราะห์ ดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและประวัติด้านดนตรีของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาตั้งแต่มีการอพยพจากถิ่นฐานดั้งเดิม
 - 1.2 การดำรงอยู่ในปัจจุบัน
 - 1.3 ประวัติด้านดนตรี
 - 1.4 เครื่องดนตรีที่มีอยู่ในปัจจุบัน
2. ศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ และระบบเสียงของ “ปี่ฮื”
 - 2.1 ประวัติความเป็นมาของ “ปี่ฮื”
 - 2.2 ลักษณะทางกายภาพ
 - 2.2.1 การสร้างเครื่องดนตรี
 - 2.2.2 การตกแต่งและดูแลรักษาเครื่องดนตรี
 - 2.3 แหล่งกำเนิดเสียงและระบบเสียงของ “ปี่ฮื”
3. ศึกษาบทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮื” ที่มีต่อพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
 - 3.1 องค์ประกอบในพิธีกรรมการเรียกขวัญ
 - 3.1.1 บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรม
 - 3.1.2 สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
 - 3.1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
 - 3.1.4 ระยะเวลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
 - 3.2 บทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮื” ในพิธีกรรม
 - 3.2.1 บทเพลงและความหมายของบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
 - 3.2.2 การใช้และการดูแลเครื่องดนตรีขณะประกอบพิธีกรรม

ขั้นสรุป

1. สรุปผลการวิจัยการศึกษา
2. นำเสนอผลงานการวิจัย
3. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

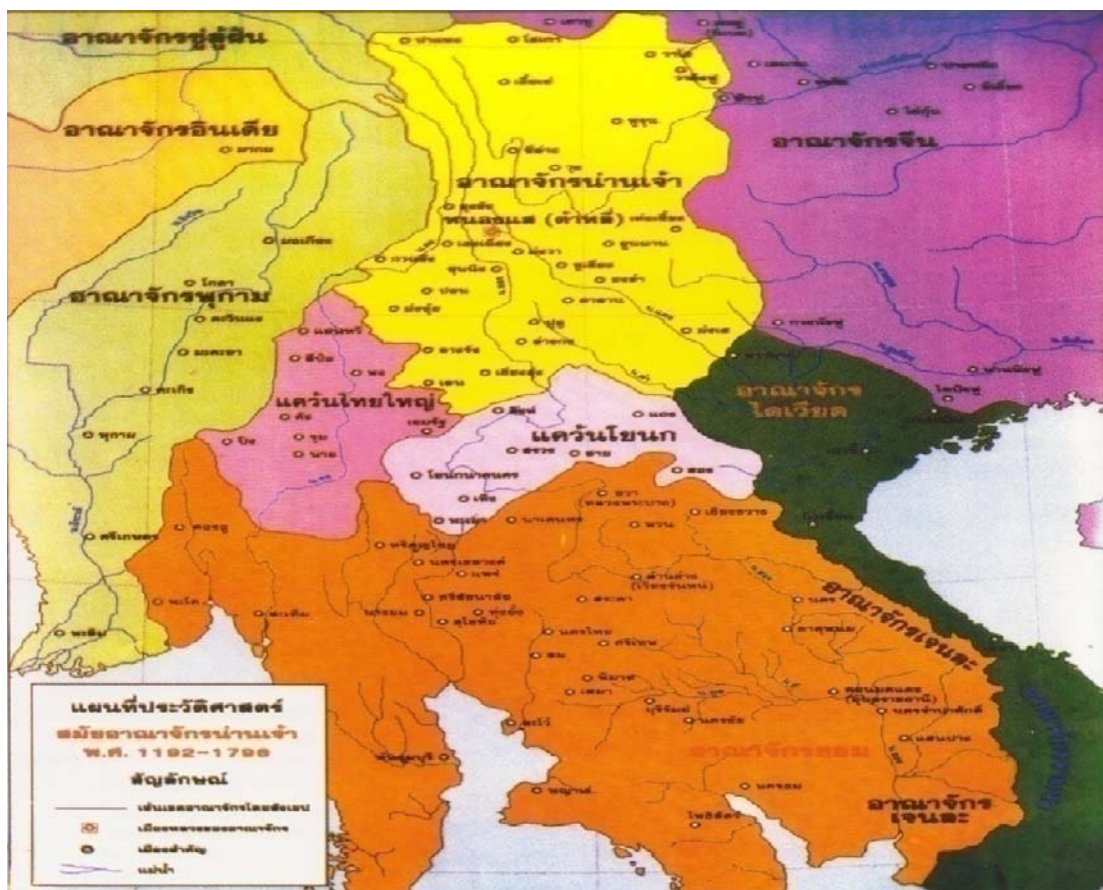
ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประวัติความเป็นมาและประวัติด้านดนตรีของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาหนะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน ลาว

1.1 ประวัติความเป็นมาตั้งแต่มีการอพยพจากถิ่นฐานดั้งเดิม

ประวัติความเป็นมาของไทดำในหลักฐานตามประวัติศาสตร์ของจีนได้จารึกไว้ในราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 7 อาณาจักรไทหนองแสหรืออาณาจักรน่านเจ้า เป็นอาณาจักรของคนไทที่มีความเจริญและเข้มแข็งมากตั้งอยู่ในมณฑลยูนนานของจีน อาณาจักรหนองแสของคนไทดังกล่าวนี้ ประกอบด้วยอาณาจักรเล็กๆ 6 อาณาจักร กระจายกันอยู่รอบทะเลสาบเอ๋อไห่(หนองแส) ได้แก่ อาณาจักรเม่งสุย อาณาจักรเยะฮิส อาณาจักรเต็งตาน อาณาจักรชิลัง อาณาจักรล้งเชียง และอาณาจักรเม่งเซ ซินชาติอ้ายลาวเป็นชนชาติของอาณาจักรน่านเจ้า ซึ่งเป็นต้นตระกูลของไททั้งปวงนั่นเอง บางครั้งอาณาจักรน่านเจ้าก็ทำศึกสงครามกับบริเบตและจีน บางครั้งก็เป็นมิตรไมตรีต่อกัน ในสมัยที่ราชวงศ์ถังปกครองประเทศจีนนั้น อาณาจักรน่านเจ้าได้ขยายอาณาเขตเข้าไปในจีนหลายครั้งหลายคราว ต่อมาอาณาจักรน่านเจ้าได้พ่ายแพ้แก่กองทัพจีนใน พ.ศ.1322 ผู้นำอาณาจักรน่านเจ้า ได้สร้างเมืองเพื่อเป็นป้อมปราการขึ้นป้องกันข้าศึกศัตรู คือ “เมืองยังเฮะเมะ” ปัจจุบันคือ “เมืองต้าหลี่” และได้สถาปนาให้เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรน่านเจ้าในเวลาต่อมา ในศตวรรษที่ 14 อาณาจักรน่านเจ้าได้รับชนะชาวฉวนในยูนนานตะวันออก แล้วผนวกเอาดินแดนเหล่านั้นเข้าไว้ในอาณาจักรน่านเจ้า และได้สถาปนาเมืองหลวงทางตะวันออกขึ้นอีกเมืองหนึ่ง เรียกว่า “เซตุง” ปัจจุบันคือ “เมืองคุนหมิง”

เมืองต้าหลี่ตั้งอยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า อีกทั้งยังมีอาณาจักรต่างๆ ล้อมรอบอาณาจักรน่านเจ้าอยู่โดยรอบ เช่น อาณาจักรจิน อาณาจักรพูกาม อาณาจักรอินเตีย อาณาจักรไคเวียด เป็นต้น ต่อมาอาณาจักรน่านเจ้าล่มสลายเพราะพ่ายแพ้แก่กองทัพมองโกลที่นำโดยเจงกิสข่าน และถูกบุไลข่านผู้เป็นหลานซึ่งได้ปราบจักรวรรดิจินและอาณาจักรน่านเจ้าได้สำเร็จใน พ.ศ. 1796 และต่อมาใน พ.ศ. 1798 อาณาจักรน่านเจ้าได้ถูกผนวกเข้ากับประเทศจีน ชาวไทในอาณาจักรน่านเจ้าบางกลุ่มจึงได้อพยพหลบหนีลงมาจากทางทิศใต้และได้พยายามสถาปนาอาณาจักรของตนเองขึ้น ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 แผนที่อาณาจักรล้านนา

อาณาจักรเชียงตุงเชียงทอง (Mandala of Chiang Dong-Chiang Tong) ใน พ.ศ. 1300 ปัจจุบันคือ ประเทศลาว

อาณาจักรเมืองลอ (Mandala of Muong Lor) ใน พ.ศ.1403 ปัจจุบันคือ ภาค ตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม

อาณาจักรฉาน (Mandala of Shan) ใน พ.ศ. 1695 ปัจจุบันคือ รัฐฉาน ประเทศ สหภาพเมียนมาร์

อาณาจักรเชียงฮุ้ง (Mandala of Chiang Hung) ใน พ.ศ.1723 ปัจจุบันคือสิบสองปันนา ประเทศจีน

อาณาจักรอาหม (Mandala of Ahom) ใน พ.ศ. 1770 ปัจจุบันคือ รัฐอัสสัม ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย

อาณาจักรสุโขทัย (Mandala of Sukhothai) ใน พ.ศ.1781 ปัจจุบันคือ ภาคเหนือ ตอนล่างของประเทศไทย

อาณาจักรล้านนา (Mandala of Lanna) ใน พ.ศ. 1802 ปัจจุบันคือ ภาคเหนือตอนบน ของประเทศไทย

ในพงศาวดารไทดำเรื่องน้ำเต้าปุ้นนั้น กล่าวว่ามีเจ้าท้าวสงและเจ้าท้าวเงินผู้นำกลุ่มชนชาวไทดำ ได้อพยพไพร่พลบริวารพร้อมด้วยสัตว์เลี้ยงทั้งใหญ่น้อย เมล็ดข้าว เมล็ดพันธุ์พืช และหนังสือเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาเดินทางมาจากเมืองโอมเมืองออย ในการอพยพครั้งนั้นเป็นขบวนที่ใหญ่ที่สุด การเดินทางจึงยากลำบากมาก แบบค่อยเป็นค่อยไปใช้เวลานานกว่าปกติ ยิ่งไปกว่านั้นได้เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่เป็นประวัติการณ์ เมื่อเดินทางถึงดินแดนสิบสองจุไท ณ สถานที่แห่งหนึ่งที่มีพื้นที่ราบกว้าง ต่อมาได้เรียกว่า “เมืองลอ” ซึ่งพื้นที่นี้มีพวกชนพื้นเมืองสำหรือข้าอาศัยอยู่ก่อนแล้ว แต่ไม่ได้รวมกันเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชนชาวไทอาศัยอยู่ที่นี่ด้วย ปัจจุบันเมืองลอนี้เรียกเป็นภาษาเวียดนามว่า “เจียโหล” อยู่ในจังหวัดเอียนบายของประเทศเวียดนาม ท้าวสงและท้าวเงิน จึงตัดสินใจตั้งหลักปักฐานอยู่ในเมืองนี้ ชาวไทดำเรียกเมืองนี้ว่า “เมืองลอ” ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า “หล่อ” หมายความว่า “ก่อสร้าง ปลูกสร้าง หรือผลิตขึ้น” นั่นเอง บริเวณดินแดนสิบสองจุไทนี้อยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ติดกับทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม และติดกับทิศเหนือของประเทศลาว ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แผนที่บริเวณสิบสองจุไท

อาณาจักรสิบสองจุไท อยู่ระหว่างจีน ลาว และเวียดนาม หลังจากที่ได้อพยพตั้งเมืองเสร็จสมบูรณ์แล้ว ท้าวเงินก็กลับไปเมืองโอมเมืองอายดังเดิม(สันนิษฐานว่าเมืองโอมเมืองอายคืออาณาจักรน่านเจ้า) ส่วนท้าวสงยังคงอยู่ที่เมืองลอ ต่อมาได้อภิเษกสมรสและให้กำเนิดบุตรชายคนหนึ่งนามว่า “ท้าวลอ” ตามชื่อของเมือง เมื่อเจ้าท้าวลอเจริญวัยได้ 16 ปี พระบิดา (ท้าวสง) ได้สถาปนาให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครองอาณาจักรเมืองลอ ตามกฎหมายที่ยอมรับและยังคงสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ คือ “สิ่งเลื่องให้เอ็ดหมอ สิ่งลอให้เอ็ดตัว” หมายความว่า “กำหนดให้ตระกูลลอเป็นเจ้าปกครองประเทศ และกำหนดให้ตระกูลเลื่องเป็นเจ้าปกครอง ทางศาสนาและพิธีกรรม” ผู้เป็นรัชทายาทเชื้อสายท้าวลอ จึงได้มีนามต่อท้ายว่า “ล่อเก้า” หมายความว่า “ล่อทองคำ” และเชื้อสายตระกูลล่อเก้า ยังคงมีอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ หลังจากราชาภิเษกเจ้าท้าวลอให้เป็นกษัตริย์ปกครองดินแดนสิบสองจุไทเรียบร้อยแล้ว ท้าวสงได้กลับไปอยู่เมืองโอมเมืองอาย เจ้าท้าวลอได้อภิเษกสมรสและมีพระราชโอรส 7 พระองค์ คือ เจ้าตาตุก เจ้าตาเตา เจ้าลัลลี เจ้าลอลลี เจ้าล้งง้าง เจ้าล้งกว้าง และเจ้าล้งเงื่อง

เจ้าล้งเงื่องโอรสองค์สุดท้ายของท้าวลอ ได้ตั้งเมืองแกลงเป็นเมืองหลวงแห่งใหม่ของอาณาจักรสิบสองจุไท และสถาปนาพระองค์เองเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ในราว พ.ศ. 1460 และมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองสืบต่อกันมา 8 พระองค์ คือ พระเจ้าล้งเงื่อง พระเจ้าขุนแป้ พระเจ้าขุนหมื่น พระเจ้าท้าวปาน พระเจ้าไสยจ้าง พระเจ้าท้าวกำน พระเจ้าท้าวกำ และพระเจ้าท้าวโจง เมืองแกลงได้ถูกกองทัพชาวลาว (ปัจจุบันคือ ประเทศลาว) และกองทัพของชาวลื้อ (ปัจจุบันคือ สิบสองปันนา ยูนนาน ประเทศจีน) รุกรานอยู่เป็นเนืองนิจ พระเจ้าท้าวโจงจึงย้ายเมืองหลวงเล็กเข้าไปในอาณาจักร คือ เมืองม่วย ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาอาณาจักรเมืองแกลงได้เปลี่ยนไปเป็น “อาณาจักรเมืองม่วย” ซึ่งมักจะถูกกล่าวถึงในพงศาวดารไทดำว่า “แผ่นดินเมืองม่วย” เมืองม่วยจึงกลายเป็นเมืองหลวง ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 17 จนถึงสมัยการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2431 ปัจจุบันนี้เมืองม่วย คือ อำเภอถั่วเนา อยู่ในจังหวัดเขินลาตินแดนสิบสองจุไทนี้ ประกอบด้วยเมืองต่างๆ สิบสองเมือง

ไทดำมีเอกลักษณ์ ทางภาษา เช่น ภาษาพูด อักษรภาษา และมีการบันทึกเรื่องราวต่างๆ ด้วยภาษาไทดำ ตัวอักษรภาษาของไทดำมีลักษณะคล้ายอักษรไทย และคล้ายกับอักษรลาว

เอกลักษณ์ที่สำคัญของไทดำอีกอย่างหนึ่ง คือ ธงชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไทดำเป็นรัฐชาติที่มีอิสระในการปกครองตนเองโดยมีธงเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งธงชาติไทดำ มี 3 แถบ คือ แถบสีฟ้าเข้ม อยู่สองข้าง หมายถึง ฟ้า หรือ แถบ สีขาวอยู่ตรงกลาง หมายถึง ความดีงาม ความซื่อสัตย์บริสุทธิ์ จริใจ ของคนไทดำ และดาวสีแดงอยู่ตรงกลางแถบสีขาว มีรัศมี 16 แฉก ยาวเท่ากัน หมายถึง เมืองไทดำ 16 เมือง ที่เท่าเทียมกัน

ภาพประกอบ 3 อักษรไทดำ

ภาพประกอบ 4 ธงชาติของไทดำ

“ไทดำ” หรือ “ไทดำ” เป็นชนชาติพันธุ์ไท ที่นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ คนทั่วไปจึงเรียกว่า “ไทดำ” ไทดำนี้มีผู้เขียนชื่อหรือเรียกได้หลายชื่อและเข้าใจว่าแต่ละชื่อเป็นคนละกลุ่มกันได้แก่ “ลาวโซ่ง” “ลาวทรงดำ” “ไทยทรงดำ” “ผู้ไทยดำ” “ผู้ไทโซ่งดำ” ซึ่งแท้ที่จริงแล้วก็คือ “ไทดำ” นั่นเอง แต่คำว่า “ไทดำ” จะเป็นคำที่คุ้นเคยและรู้จักกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งจริงๆ แล้วไทดำเรียกตนเองว่า “ไต” (Tai) เท่านั้น ถิ่นเดิมของไทดำอยู่ที่แคว้นสิบสองจุไทย เดิมแคว้นสิบสองจุไทยเรียกว่าสิบหกเจ้าไท เพราะมี 16 เมือง ได้แก่ เมืองลอ เมืองเตียง เมืองเติง เมืองลาย เมืองหวาด เมืองมวก เมืองลา เมืองม้วย เมืองถ่าง เมืองโล เมืองดุง เมืองฮวาง เมืองเตียง เมืองเจียง แซม เมืองจุก เมืองเซียงมี ต่อมาฝรั่งเศสทำสัญญายกให้กับจีน 6 เมือง คือ เมืองดุง เมืองฮวาง เมืองเตียง เมืองเจียงแซม เมืองจุก และเมืองเซียง มีเมืองถ่างหรือเมืองเตียนเบียนฟูเป็นเมืองศูนย์กลางหรือเมืองหลวงของสิบสองจุไทย และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเมืองหลวงไปยังเมืองอื่นตามเจ้าเมืองผู้ที่ได้เป็นกษัตริย์ปกครอง เช่น เมืองม้วย เมืองสาธิต ดินแดนสิบสองจุไทยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำ (น้ำแต้) แม่น้ำแดง (ต้า) แม่น้ำอู และแม่น้ำโขง ซึ่งตรงกับคำกล่าวในหนังสือความโตใหญ่ ที่กล่าวว่า “ก่อเป็นดินเป็นหญ้า น้ำเก่า แก้ว ก่อเป็นปะแต้ ต้า อู๋ของ” หมายถึงการเกิดของโลกนั้น แผ่นดินของไทดำอยู่บริเวณ แม่น้ำแต้ แม่น้ำแดง แม่น้ำอู และแม่น้ำโขง

ในอดีตไทดำอยู่ร่วมกับคนไทกลุ่มอื่นๆ ในอาณาจักรน่านเจ้า เมื่ออาณาจักรน่านเจ้าล่มสลาย ไทดำไปตั้งอาณาจักรของตนเองขึ้น “เรียกว่าสิบหกเจ้าไต” กลุ่มไทดำต้องปรับตัวให้เข้ากับคนในพื้นที่ดั้งเดิมเพราะบริเวณสิบสองจุไทยนั้นเดิมมีผู้คนมาอาศัยอยู่ก่อนแล้วแต่ไม่ทราบว่าเป็นกลุ่มใดบ้าง ลักษณะภูมิประเทศของดินแดนสิบหกเจ้าไทเป็นภูเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อนและสูงชันเป็นดินแดนหมีน้ำขุนเขา อากาศเย็นค่อนข้างหนาวตลอดปี มีที่ราบกว้างใหญ่ 4 ท่ง คือ ท่งเมืองถ่าง ท่งเมืองลอ ท่งเมืองถ่าน ท่งเมืองเติง เป็นพื้นที่ทำนาปลูกข้าว มีแม่น้ำไหลผ่าน

เมื่อฝรั่งเศสยึดครองประเทศลาว เวียดนาม และเขมร ได้รวมประเทศเหล่านี้เป็นกลุ่มประเทศอินโดจีนของฝรั่งเศส ทำให้กลุ่มคนพื้นเมืองต่างๆ ได้รับผลกระทบเกิดปัญหาและเกิดการต่อต้านจากกลุ่มชนต่างๆ ไทดำซึ่งเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากที่ฝรั่งเศสแบ่งดินแดนสิบสองจุไทยออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งยกให้จีนปัจจุบันคือสิบสองปันนามี 6 เมือง ได้แก่ เมืองดุง เมืองฮวาง เมืองเตียง เมืองเจียงแซม เมืองจุก และเมืองมี อีกส่วนหนึ่งยกให้ประเทศเวียดนามที่ฝรั่งเศสปกครองอยู่มี 10 เมือง ได้แก่ เมืองลอ เมืองเตียง เมืองเติง เมืองสาธิต เมืองวาท เมืองมัว เมืองลา เมืองม้วย เมืองถ่าง เมืองโล และฝรั่งเศสเรียกดินแดนนี้ว่า สิบสองจุไทย

ต่อมาเกิดระส่ำระสายในดินแดนสิบสองจุไทยอีกหลายครั้งทำให้ไทดำอพยพออกจากดินแดนนี้ไปยังที่ต่างๆ หลายครั้ง ไทดำอพยพออกจากสิบสองจุไทยไปยังประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สปป.ลาว สาธารณรัฐประชาชนจีน ไทย อเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส และออสเตรเลียเพื่อหลบหนีภัยสงครามและการเมือง ทำให้ไทดำได้รับผลกระทบอย่างมากทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ในสาธารณรัฐประชาชนจีน มีไทดำอยู่ทางตอนใต้ส่วนที่ติดกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นไทดำที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่อยู่ในดินแดนที่ตกเป็นของสาธารณรัฐประชาชนจีน ในช่วงระยะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนและฝรั่งเศสแบ่งอาณาเขตกัน ไทดำในสาธารณรัฐประชาชนจีนมีอยู่ที่เมืองดุง เมืองฮวาง เมืองเตียง เมืองเจียงแซม เมืองจุก และเมืองเซียงมี

ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีไทดำอยู่หลายจังหวัดทั้งภาคเหนือ โดยเฉพาะทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนามที่เป็นที่อยู่ดั้งเดิมของไทดำจนถึงปัจจุบันมีไทดำเกือบสองล้านคนยังคงดำรงชีวิตอยู่ที่นั่นตราบนานทุกวันนี้ บริเวณที่มีไทดำอาศัยอยู่มากที่สุด คือ เมืองลอ เมืองเตียน เมืองเติ๊ก เมืองลาย เมืองหวาด เมืองมัวะ เมืองลา เมืองมวย เมืองแกง เมืองไล เมืองมุน เมืองควาย ส่วนทางภาคใต้ มีไทดำอาศัยอยู่เช่นกันโดยเป็นไทดำที่อพยพไปเมื่อเมืองแกงแตกใน พ.ศ. 2497

ในสปป.ลาว มีไทดำอยู่ทุกแขวงทางภาคเหนือตั้งแต่แขวงเวียงจันทน์ขึ้นไปมีจำนวน 10 แขวง กับ 1 เขตการปกครอง ได้แก่ เขตปกครองนครเวียงจันทน์ แขวงเวียงจันทน์ แขวงหลวงพระบาง แขวงอุดมไชย แขวงบ่อแก้ว แขวงพงสาลี แขวงห้วยพัน แขวงเชียงขวาง แขวงไชยะบูลีแขวงบอลิคำไซและแขวงหลวงน้ำทาที่บ้านน้ำทา บ้านปุง บ้านต่งดี บ้านต่งอัม บ้านน้ำแฉ่นและบ้านต่งใจใต้ เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นได้เคลื่อน ย้ายไปยังแขวงอื่นๆ ของลาวด้วย ในอดีตบริเวณเมืองหลวงน้ำทาคือ เป็นเมืองของไทดำที่อยู่ในเขตอาณาจักรสิบสองจุไท เมื่อเมืองแกงแตกไทดำในสิบสองจุไทได้อพยพเข้ามาอยู่เพิ่มเติม (เพชรตะบอง ไพศุณย์. 8 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

ไทดำเข้ามาลาว ครั้งเมื่อเมืองแกงแตกใน พ.ศ. 2497 สองกลุ่มคือ กลุ่มแรกประมาณ 2,000 คนอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณเมืองหลวงพระบาง อีกกลุ่มหนึ่งประมาณ 3,000 คน อพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านนางาม แขวงเชียงขวาง และต่อมาไทดำส่วนหนึ่งได้อพยพไปอยู่ที่บ้านอีโล แขวงเวียงจันทน์ ใน พ.ศ. 2518 กลุ่มไทดำจากลาวและเวียดนาม กลุ่มหนึ่งได้อพยพหนีภัยสงครามคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทย ไทดำที่เมืองसानะคาม แขวงเวียงจันทน์ มีหมู่บ้านเดียว คือ บ้านแสนเจริญ (เพชรตะบอง ไพศุณย์. 12 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

ประวัติความเป็นมาของไทดำบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว จากการสัมภาษณ์ผู้นำพิธีกรรมผู้มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ผู้ให้ข้อมูลบางคนอยู่ในเหตุการณ์และร่วมในการก่อตั้งบ้านแสนเจริญ อีกทั้งเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมที่สำคัญของหมู่บ้าน และเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านด้วย ชาวบ้านน้ำกุ่มให้ความเคารพนับถือเยี่ยงบรรพบุรุษคนหนึ่ง คือ ท้าวโหม่น ชนะเลิศ ปัจจุบัน อายุ 94 ปีแต่ยังสุขภาพแข็งแรงอยู่ความจำดีมากสามารถจดจำเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ได้ดี ท่านได้เล่าประวัติความเป็นมาของบ้านแสนเจริญ ดังนี้

ไทดำที่บ้านแสนเจริญ เมืองสานคราม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ได้อพยพมาจากเมืองแก มาตั้งบ้านเมืองอยู่ที่ เมืองเชียงขวาง แขวงเชียงขวาง ในประเทศลาว ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2460 ได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านแสนเจริญ ตอนแรกได้ไปอยู่ที่บริเวณบ้านนาใหม่ บริเวณนี้ในอดีตเป็นป่าไม้ดงใหญ่ จนมีคำกล่าวว่า “ป่าช้าง ดงเสือ” เดือนหนึ่งจึงจะมีคนต่างถิ่นผ่านมาสักครั้งหนึ่ง โดยทยอยอพยพมาตามลำดับ ดังนี้

จากบ้านพาใต้ 6 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวตั้งพันเอียง ครอบครัวอ้ายเฒ่าซ้อน ครอบครัวอ้ายเฒ่าหอม ครอบครัวอ้ายเฒ่าปัด

จากบ้านนาเมือง 2 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวอ้ายเฒ่าโจ้ม และครอบครัวเพี้ยพิม (เพี้ยพิมผู้นำที่สำคัญคนหนึ่งของไทยดำกลุ่มนี้) แต่ได้เดินทางกลับไปอยู่เมืองซอง (วังเวียง)

จากทุ่งเชียงคำ 4 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวอ้ายเฒ่ามี ครอบครัวอ้ายเฒ่ามีกอง ครอบครัวอ้ายเฒ่ามีเมือง และครอบครัวอ้ายเฒ่าแฝงป้อม

จากเจียงแดด เจียงดงตามมาอีก 4 ครอบครัว ไม่มีข้อมูลชื่อครอบครัว

จากบ้านพา เมืองเชียงขวาง ตามมาสมทบอีก 20 ครอบครัว ไม่มีข้อมูลชื่อครอบครัว

จากบ้านพาใต้ บ้านพาเหนือ เมืองเชียงขวาง ตามมาสมทบอีก 5 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวอ้ายเฒ่ามน ครอบครัวอ้ายเฒ่าสม ครอบครัวอ้ายเฒ่าอู่่น ครอบครัวอ้ายเฒ่าบุญ ครอบครัวอ้ายเฒ่าแป้ง

สาเหตุที่ย้ายออกจากเมืองเชียงขวางเพื่อหนีความอดอยากไม่มีข้าวกินและหนีอิทธิพลของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสบังคับให้ขุดทาง(ถนน) เดือนหนึ่ง 16 วัน และใช้ให้แบกหาม สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ตามแต่เขาจะเรียกใช้ อีกทั้งยังต้องเสียเงินภาษี ปีละ 7 หมั้น (หนึ่งหมั้นมีค่าเท่ากับ 7 กีบ 7 ปี) กับเงินด้านเงินส่วยอีก 3 กีบ 7 ปีต่อปี ไทยดำกลุ่มนี้ได้ทราบข่าวว่าที่เมืองปากลาย ซึ่งเมื่อก่อนขึ้นอยู่กับเมืองผาสด ไม่ต้องทำงานหนัก ไม่ต้องขุดทาง (ถนน) ไม่ต้องหาบสิ่งของให้ฝรั่งเศส เพียงแต่เสียเงินภาษี ปีละ 7 หมั้น กับเงินด้านเงินส่วยอีก 3 กีบ 7 ปี ให้ฝรั่งเศส จึงพากันอพยพมาที่บ้านแสนเจริญ เดินทางด้วยเท้าเป็นเวลา 1 เดือนจึงถึง ตอนแรกได้พักอยู่ที่บ้านนาใหม่ ซึ่งเป็นบ้านไทเหนือ เมื่อเห็นว่าบริเวณบ้านนาใหม่นั้น ไม่มีพื้นที่ทำนา ลำห้วยต้นเขิน จึงได้พากันย้ายออกมาตั้งเป็นหมู่บ้านแสนเจริญ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2470 ซึ่งที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ระหว่างแม่น้ำมี กับแม่น้ำกุ่ม ซึ่งเป็นพื้นที่เหมาะแก่การทำนาและเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อแม่น้ำกุ่มว่า “บ้านน้ำกุ่ม” ปัจจุบันทางการของ สปป.ลาว เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่เป็น “บ้านแสนเจริญ” กล่าวโดยสรุป การอพยพของไทยดำบ้านแสนเจริญ ไม่มีการบังคับและถูกกวาดต้อนแต่อย่างใดเป็นการอพยพที่ทุกคนสมัครใจ และไปกันเอง เพื่อความเป็นอิสระในการปกครองดูแลตนเองเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ ของตนได้สะดวก

1.2 การดำรงอยู่ในปัจจุบันของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม

จากการลงพื้นที่สนาม โดยการสำรวจ สังเกต และพูดคุยกับ ชาวบ้านและคนขับรถโดยสารในระหว่างเดินทางพบว่า หมู่บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว อยู่ห่างจากเมืองสาณะคามไปทางทิศเหนือประมาณ 50 กิโลเมตร ชาวบ้านแสนเจริญเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่มีถิ่นฐานเดิมจากเมืองแกง ย้ายมาอยู่ที่เมืองเชียงขวางในช่วงสงครามฮ่อ แล้วจึงอพยพหนีฝรั่งเศสมาอยู่ที่บ้านแสนเจริญจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 5 ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม

จากภาพประกอบ 5 ด้านซ้ายผู้วิจัยเตรียมตัวข้ามฝั่งจาก อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ประเทศไทย ไปยังเมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว ส่วนด้านขวาผู้วิจัยกำลังสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว

1.2.1 ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศจากการสังเกตพบว่าลักษณะภูมิประเทศโดยรอบบ้านแสนเจริญ มีภูเขาล้อมรอบ โดยที่ภูเขาอยู่ใกล้หมู่บ้านมาก ระหว่างหุบเขาเป็นที่ราบ ซึ่งเป็นทุ่งนาของชาวบ้านแสนเจริญ มีแม่น้ำ 2 สาย ไหลผ่านกลางที่ราบ คือ แม่น้ำกุ่ม กับแม่น้ำมี ที่ราบนี้ไม่กว้างใหญ่มากนัก ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 บริเวณที่ตั้งบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว

ลักษณะภูมิประเทศของบ้านแสนเจริญ มองเห็นแม่น้ำมี ภูเขา และต้นมะพร้าวที่ปลูก มาพร้อมกับการตั้งหมู่บ้านครั้งแรก ปัจจุบันบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านแสนเจริญ ห่างจากจุดที่ตั้งเดิมนี้ ประมาณ 200 เมตร ซึ่งชาวบ้านแสนเจริญย้ายออกมาจากพื้นที่เดิมมาอยู่ที่ปัจจุบันได้ 25 ปีแล้ว เหตุที่ย้ายออกจากบ้านเก่าเพราะไม่มีถนนผ่านเข้าไปหมู่บ้าน ทำให้เดินทางเข้า-ออกมาที่ถนน ใหญ่ลำบาก ชาวบ้านแสนเจริญจึงได้ปรึกษากันและตัดสินใจร่วมกันย้ายออกมาที่ถนนใหญ่เพื่อจะ ได้เดินทางเข้าออกได้สะดวก เมื่อก่อนโดยเฉพาะหน้าฝนจะลำบากมากไม่สามารถเข้า-ออก หมู่บ้านได้เนื่องจากน้ำท่วมถนน บางครั้งท่วมถึงหมู่บ้านด้วย ที่ตั้งหมู่บ้านเดิมนั้นมีแม่น้ำกุ่มกับ แม่น้ำมีขนาดอยู่ทั้งสองข้างของหมู่บ้าน การเดินทางออกจากหมู่บ้านไปที่ถนนใหญ่ต้องข้าม สะพานไม้ที่ทำจากกระดานแผ่นเดียวเพื่อสำหรับให้คนเดินข้ามได้เท่านั้น ส่วนสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ต้องให้ว้ายนำข้ามไปอีกทั้งบริเวณที่ตั้งบ้านเดิมเป็นอุปสรรค ไม่อาจขยายพื้นที่บ้าน รองรับลูกหลานที่เกิดมาใหม่ได้ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและไม่อาจขยายพื้นที่ทำนาได้ด้วย ปัจจุบันมีสะพานให้รถยนต์ผ่านไปได้ 1 สะพาน เพื่อเชื่อมระหว่างบ้านเก่า บริเวณพื้นที่ตั้ง หมู่บ้านเก่าปัจจุบันเป็นพื้นที่ของส่วนรวม ใช้เป็นเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน เรียกว่า “คลังสัตว์” ซึ่ง บริเวณนี้ไม่มีบ้านเรือนของชาวบ้านเป็นพื้นที่ว่างเปล่ามองเห็นแต่ต้นมะพร้าว ในตอนแรกย้าย มา 47 หลังคาเรือน ในปัจจุบันย้ายมาหมดทุกหลังคาแล้ว ถนนที่ตัดผ่านหมู่บ้านแสนเจริญใหม่นี้ ชาวบ้านเรียกว่า “ถนนสายน้ำมี” ตัดผ่ากลางหมู่บ้านส่วนอาณาเขต บ้านแสนเจริญ สปป.ลาว มี ดังนี้ (คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

ทิศเหนือ ติด ทุ่งนาและภูเขาหาด

ทิศใต้ ติด บ้านกาง(บ้านลาวสูง หรือบ้านชาวม้ง)

ทิศตะวันออก ติด บ้านนาใหม่และภูเขา

ทิศตะวันตก ติด ทุ่งนา แม่น้ำมี และภูผาคำ

ส่วนลักษณะภูมิอากาศบ้านแสนเจริญมี 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ตั้งแต่ พฤษภาคมกันยายน
 สิงหาคม ฤดูหนาว ตั้งแต่ ตุลาคม-มกราคม ฤดูร้อน ตั้งแต่ กุมภาพันธ์-เมษายน (คำมวน สิงห์เลื่อง
 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

1.2.2 ด้านเศรษฐกิจ

ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านแสนเจริญเป็นสังคมชาวนา มีอาชีพทำนาเป็นหลัก โดย
 ปลุกข้าวเหนียวปีละครั้ง และส่วนใหญ่ปลูกเพื่อการบริโภคในครอบครัวเพราะมีรายเพื่อใช้ทำนา
 ไม่มากนัก นอกจากนั้นยังได้ทำไร่ปลูกเตี๋ยเป็นอาชีพเสริม ในขณะช่วงตั้งหมู่บ้านใหม่ๆชาวบ้าน
 ไม่มีเหล็กที่จะนำมาตีเป็นเครื่องมือทำการเกษตร และไม่มีเกวียน ต้องพากันไปซื้อเครื่องมือ
 การ เกษตร เช่น มีดพร้า จอบ เสียม เป็นต้น ที่อำเภอเชียงคาน ประเทศไทย และมีอาชีพเสริม
 ของครอบครัวแบบดั้งเดิม คือ การเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ส่วนการเลี้ยงหมู เปิด ไข่ จะเลี้ยงแบบ
 ปล่อยตามธรรมชาติและให้อาหารเสริมในตอนเช้า 1 ครั้ง และตอนเย็น 1 ครั้งเท่านั้น (คำมวน
 สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 การเลี้ยงหมู แบบปล่อยตามธรรมชาติ

โรงสีข้าว เป็นโรงสีของเอกชน 4 โรง ตั้งอยู่ทางใต้ 2 โรง ตรงกลางหมู่บ้าน 1 โรง และทางเหนือของหมู่บ้าน 1 โรง ชาวบ้านส่วนมากจะมีรถไถนาเดินตาม และรถจักรยานยนต์ ส่วนร้านค้า มีในหมู่บ้านมีร้านค้า 7 ร้าน คือ ร้านนางปอง ร้านแม่ต้อม ร้านนางหล้า ร้านนางไล ร้านลุงแจ้ ร้านนางพอน ร้านแม่ห้า (คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

1.2.3 ด้านการเมืองการปกครอง

การปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2518 ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากเดิม มาเป็นแบบ สังคมนิยม ในหมู่บ้านแสนเจริญมีห้องการบ้าน 1 หลัง และห้องการเขตแสนเจริญ 1 หลัง รับผิดชอบ เขตพื้นที่ 8 บ้าน คือ บ้านห้วยขอนแก่น บ้านนาแก บ้านนามอย บ้านนาดี บ้านแสนเจริญ บ้านนาใหม่เหนือ บ้านนาใหม่ใต้ และบ้านนาสมบูรณ์ ห้องการเขตเป็นหน่วยงานของทางการ ประจำอยู่ในหมู่บ้านเพื่อรักษาความสงบ ความปลอดภัยและให้บริการประชาชนในพื้นที่ ที่รับผิดชอบ ผู้ปฏิบัติงานประจำในห้องการเขตเป็นประชาชนในหมู่บ้านแสนเจริญ ข้าราชการ และตัวแทนพรรคประชาชนลาว ได้แก่ รองเจ้าเมืองสนามคาม ประธานบ้าน (ผู้ใหญ่บ้านแสนเจริญ) ตำรวจ ทหาร กสิกรรม/ภาษี จำนวน บุคลากรปฏิบัติงานประจำห้องการเขต ตำรวจ มี 6 คน ประกอบด้วย ตำรวจบ้าน 1 คน ตำรวจเมือง 5 คน รองประธานบ้านเป็นหัวหน้าตำรวจ ทหาร มี 17 คน ประกอบด้วย ทหารบ้าน 12 คน ทหารเมือง 5 คน กสิกรรม/ภาษี มี 2 คน มาจากส่วนกลาง รองเจ้าเมืองสนามคาม ปฏิบัติงาน เป็นผู้ปกครอง และมีการเปลี่ยนรองเจ้าเมืองมาประจำทุกปี (คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

ประชากรบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว มีประชากรเป็นไทดำเกือบหมดทั้งหมู่บ้าน มีเพียง 3 หลังคาเรือนเท่านั้น ที่ไม่เป็นไทดำ(เป็นคนม้ง) ปัจจุบันบ้านแสนเจริญ มี 125 หลังคาเรือน จำนวน 638 คน แบ่งเป็นเพศหญิง 327 คน และเพศชาย 311 คน ผู้ใหญ่บ้าน (ประธานบ้าน) คนปัจจุบันชื่อว่า ท้าวคำมวน สิงห์เลื่อง (คำมวน สิงห์เลื่อง, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2555)

1.2.4 ด้านการสาธารณสุข

การสาธารณสุข (คำมวน สิงห์เลื่อง, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2555) มีสถานอนามัย 1 แห่ง ชาวบ้านเรียกว่า “สุขศาลา” สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2542 โดยสหรัฐอเมริกา ตั้งอยู่เยื้องกับโรงเรียนมีเจ้าหน้าที่ประจำสถานอนามัย 3 คน ชาย 1 คน หญิง 2 คน เป็นคนในหมู่บ้าน 1 คน คือ นางแตง

ไฟฟ้า ไฟฟ้าเข้ามามีบ้านแสนเจริญเมื่อ พ.ศ.2545 เกือบทุกครอบครัวมีไฟฟ้า ตู้เย็น โทรทัศน์ และเครื่องขยายเสียงใช้ (คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

น้ำประปา หมู่บ้านแสนเจริญไม่มีน้ำประปา ชาวบ้านอาศัยน้ำจากบ่อดินที่ขุดไม่ลึกนัก ประมาณ 2-3 เมตร บางครอบครัวใช้เครื่องปั้มน้ำมาใช้ บางครอบครัวใช้ถังตักน้ำ บางครอบครัวใช้ทั้งเครื่องปั้มน้ำและใช้ถังตักน้ำควบคู่กันเพราะบางครั้งไฟฟ้าดับ บ่อน้ำจะมีประจำแทบทุกครอบครัว น้ำดื่มไม่ใช่ไม่ค่อยมีปัญหาเพราะน้ำอยู่ตื้นขุดลงไปไม่ลึกก็จะพบน้ำ(คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) จากการสังเกตของผู้วิจัยชาวบ้านจะนำน้ำมาดื่มให้สุกก่อนดื่มเสมอ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีมากเพราะจะได้น้ำที่สะอาดดื่ม เป็นการป้องกันเชื้อโรคต่างๆที่จะเข้าสู่ร่างกายทำให้เจ็บป่วยได้

การรับข้อมูลข่าวสาร จากการสังเกตพบว่า แทบทุกหลังคาเรือนจะมีวิทยุสามารถ 0 ข้อมูลข่าวสารจากสถานีโทรทัศน์ของประเทศไทยได้ โดยเฉพาะจากสถานีโทรทัศน์ ช่อง 7 และ ชาวบ้านติดตามรายการละคร ภาพยนตร์ ดารานักร้อง นักแสดงของไทยมาก บางบ้านนั่งชมรายการ โทรทัศน์ของไทยจนตีก มีผลให้เด็กๆ สามารถพูด ฟัง อ่าน และเขียนภาษาไทยได้ ซึ่งสื่อ โทรทัศน์เหล่านี้ทำให้วัฒนธรรมของไทย และวัฒนธรรมของประเทศต่างๆไหลบ่าไปยังบ้านแสน เจริญ สปป.ลาว ด้วย การสื่อสารที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือโทรศัพท์มือถือ แทบทุกคนครอบครัของ ชาวบ้านแสนเจริญจะมีโทรศัพท์มือถือเหมือนคนไทยทั่วไป

1.2.5 ด้านประเพณีและวัฒนธรรมความเป็นอยู่

ด้านวัฒนธรรม ชาวไทดำไม่มีวัดทางพระพุทธศาสนา ชาวไทดำบ้านแสนเจริญนับ ถือศาสนาผีเรือน (คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) อ้ายเฒ่าโง่น ชนะเลิศ อายุ 90 ปี ผู้นำด้านพิธีกรรมและอดีตผู้ปกครองหมู่บ้านแสนเจริญได้ให้ข้อมูลว่า ไทดำบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว อพยพออกจากเมืองแถงในดินแดนสิบสองจุไทในช่วงสงคราม มาอยู่ที่บริเวณเมือง เชียงขวางของประเทศลาว ไม่ได้ข้ามแม่น้ำโขงมาฝั่งประเทศไทย ไทดำที่อยู่เมืองเชียงขวางมี หลายกลุ่มทุกกลุ่มก็มีอิสระในการปกครองตนเอง ทุกกลุ่มสามารถปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรม ได้เต็มที่ ดังที่ โง่น ชนะเลิศ (13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ตอนอยู่เมืองเชียงขวาง เอ็ดฮิตเอ็ดคองได้สบาย จิปาดตั้ง เสนเรือน เลี้ยงผี กินป่าง บ่อมีไผ่มากวน กันอื่นก็บ่อให้เข้ามาอยู่...” หมายความว่า ตอนที่อยู่เมืองเชียงขวาง สามารถประกอบพิธีกรรมได้เต็มที่ไม่มีผู้ใดมายุ่งเกี่ยว

1.2.5.1 ด้านความเชื่อ ไทดำมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องต่างๆได้แก่ เรื่องตระกูล เรื่องแกน เรื่องผีเรือน เรื่องขวัญ เรื่องตัวลวง เรื่องผีอื่นๆ เรื่องมดหมอ ตระกูลสิงของไทดำที่พบ ได้แก่ สิงลอก้า สิงล่อ สิงเลื่อง สิงกว้าง สิงวี สิงก้า สิงตอง สิงแดง ไม่พบว่ามี การแบ่งตระกูลสิง ของไทดำมาตั้งแต่เมื่อใด แต่ในตำนานประวัติศาสตร์ไทดำสมัยตัวลวอเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปกครองอาณาจักรเมืองลว (สิบสองจุไท) ของไทดำนั้น ได้กำหนดให้ตระกูลลวเป็นเจ้าปกครอง ประเทศ และให้ตระกูลเลื่องเป็นเจ้าปกครองทางศาสนาและพิธีกรรม ตระกูลสิงต่างๆของไทดำ คงจะมีมาแล้ว และคงจะได้กำหนดหน้าที่ไว้แล้วเช่นกัน เช่น ตระกูลสิงแดง ให้ดูแลรักษาป่าช้า เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องแกนไทดำเชื่อว่าแกนมีจริงมีอิทธิฤทธิ์มาก มีอำนาจมากไทดำ ทุกคนจะยำเกรงแกนเพราะเชื่อว่าแกนสามารถทำให้เกิดอะไรก็ได้ เช่น ทำให้เกิดภัยพิบัติ ทำให้ คนตายก็ได้ เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องผีเรือน เชื่อว่าคนที่ตายไปจะเป็นผีเรือน ผีเรือนก็คือพ่อแม่ญาติ พี่น้องที่ตายไป ผีเรือนจะปกป้องรักษาคนในครอบครัว สมาชิกต้องจัดหาอาหารไปให้ผีเรือนกิน

ความเชื่อเรื่องขวัญ เชื่อว่า ร่างกายของคนทุกอวัยวะทั้งภายนอกและภายใน จะมีที่อยู่ของขวัญ และมีผีขวัญอาศัยอยู่ เช่น มือ เท้า ปอด หัวใจ เป็นต้น เชื่อว่าการเจ็บป่วยมา จากขวัญออกจากที่อยู่ไปต้องแบ่งขวัญใหม่จึงจะหายป่วย

1.2.5.2 ด้านพิธีกรรม ไทดำมีพิธีกรรมหลายอย่าง ได้แก่ พิธีเสนเมืองเพื่อบูชาผี ประจำเมือง พิธีเสนบ้านเพื่อบูชาผีประจำบ้าน พิธีเสนเรือนเพื่อบูชาผีประจำเรือน พิธีบูชาผีผดผิมันตร์หรือพิธีกินปาง พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายของไทดำถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ทุกคนจะต้องหยุดทำงานทุกอย่างเพื่อทำการฝังหรือการเผา การสวดส่งวิญญาณ เป็นต้น

การทำพิธีกรรมของชาวไทดำนั้นจะเรียกว่าการเสน” โดยมีทั้งหมด 9 พิธีกรรม หรือ 9 เสน แต่ละเสนนั้นจะมีความหมายดังต่อไปนี้ คือ

1. เสนเคี้ยว	คือพิธีกรรมบูชาผีที่ดูแลเรา
2. เสนเจ็ดเป็น	คือพิธีกรรมการเรียกขวัญเพื่อรักษาคนป่วย
3. เสนแก้ค้อ	คือพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์
4. เสนสงเฮิง	คือพิธีกรรมการทำบุญให้กับญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว
5. เสนสงเฮียว	คือพิธีกรรมการอุทิศส่วนบุญให้กับผีที่มาเข้าฝัน
6. เสนสงข่อยปัว	คือพิธีกรรมการหาผีคนไข้ให้กับญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว
7. เสนขึ้นเสื้อเจ้าขอ	คือพิธีกรรมการต่ออายุให้อายุมันขวัญยืน
8. เสนเติง	คือพิธีกรรมที่เรียกผีเรือนให้กลับมาประจำบ้าน
9. เสนตั้งเป้า	คือพิธีกรรมหาผีมาคุ้มครองให้กับเด็กแรกเกิด

1.2.5.3 ด้านประเพณี ไทดำมีประเพณีหลายอย่าง ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการเลือกคู่ครอง ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น ประเพณีการแต่งงานมี 2 ประเภทคือ ตระกูลผู้ตัว กับตระกูลผู้น้อย ประเพณีการเกิดตั้งแต่คลอดจนโต ประเพณีการเลี้ยงดูบุตรให้บุตรรู้จักทำมาหากิน รู้จักและปฏิบัติให้ถูกจารีตประเพณี เป็นต้น

1.2.5.4 ด้านการทอผ้าและการแต่งกาย ไทดำมีการทอผ้าและการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มไทดำทั้งชายและหญิง เช่น เสื้อฮี ผ้าเปียว ผ้าซิ่นที่มีลวดลายของไทดำ เป็นต้น

1.2.5.5 ด้านบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของไทดำ ดูแปลกตาแตกต่างจากไทกลุ่มอื่นๆ และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเช่นเดียวกัน เช่น บ้านเป็นรูปทรงหลังคาโค้งลงมาถึงฝา มีจั่วบนหลังคาที่เป็นเอกลักษณ์บ่งบอกว่าเป็นบ้านของไทดำ เป็นบ้านใต้ถุนบ้านสูง เป็นต้น

นอกจากวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาแล้วนั้น พบว่า ไทดำมีวัฒนธรรมอีกหลายอย่าง ล้วนแต่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า เช่น อาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร การแสดง การละเล่นการต้อนรับแขก ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ฯลฯ

1.2.6 ด้านการศึกษา

ด้านการศึกษา บ้านน้ำกุ่มมีโรงเรียนประถม 1 โรง คือ โรงเรียนประถมสมบูรณ์แสนเจริญ (คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบที่ 8 ซึ่งแสดงให้เห็นสภาพของโรงเรียนประถมสมบูรณ์แสนเจริญที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้น ป.1- ป.5 มีนักเรียน 438 คน ครู 12 คน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2527 (คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 8 โรงเรียนประถมสมบูรณ์แสนเจริญ สปป.ลาว

โรงเรียนมัธยม มี 1 โรง คือ โรงเรียนมัธยมตอนต้นแสนเจริญ เปิดสอนตั้งแต่ ชั้นม.1-4 มีนักเรียน 378 คน ครู 7 คน ครูอาสาสมัคร 5 คน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2542 (คำมวน สิงห์เลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 ครูและนักเรียนโรงเรียนมัธยมตอนต้นแสนเจริญ สปป.ลาว

ภาพประกอบ 9 แสดงเห็นว่าครูและนักเรียน มีความตั้งใจในการเรียนการสอนมาก ความขาดแคลนต่างๆไม่ได้เป็นปัญหาอุปสรรค ผู้วิจัยขอชื่นชมคณะครูของโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนที่เป็นผู้เสียสละ มีจิตวิญญาณของการเป็นครูจริงๆ แม้จะได้คำตอบแทนไม่มากนักก็ไม่ได้เป็นปัญหาแต่อย่างใด

ทั้งโรงเรียนประถมสมบูรณ์แสนเจริญ และโรงเรียนมัธยมตอนต้นแสนเจริญ ตั้งอยู่บริเวณเดียวกัน มีสนามหญ้างวงขวางแต่แยกพื้นที่ใช้งานกัน ไม่มีเขตรั้วกัน และพื้นที่ของโรงเรียนทั้งสองอยู่ติดอ่างน้ำมี นักเรียนทุกคนมีความตั้งใจเรียนสูงมาก โต๊ะเก้าอี้มีนักเรียนนั่งเรียนทุกตัว ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาวที่ต้ออกตั้งใจสอนมาก แม้สภาพห้องเรียนยังไม่พร้อม และขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนหลายอย่างโรงเรียนประถมสมบูรณ์แสนเจริญ สปป.ลาว ต้องการ ไฟฟ้า และน้ำประปา ห้องสมุด (คำอักษ. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) ส่วนที่โรงเรียนมัธยมตอนต้นแสนเจริญ ต้องการ อุปกรณ์กีฬา เพราะหลังจากที่ สปป.ลาว เป็นเจ้าภาพจัดกีฬาซีเกมส์ในปี 2552 นั้น ทำให้นักเรียนมีความสนใจในกีฬาเพิ่มขึ้น จึงอยากให้โรงเรียนมีอุปกรณ์กีฬาเพียงพอในการเล่นและฝึกซ้อมกีฬา (ม็อก ชนะเลิศ. 3 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุป บ้านแสนเจริญ สปป. ลาว ชาวบ้านเป็นเชื้อสายไทดำที่มาจากเมืองแถงในดินแดนสิบสองจุไท หมู่บ้านมีลักษณะภูมิประเทศคือจะอยู่กลางภูเขา มีแม่น้ำไหลผ่านและมีที่ราบเพื่อทำนา มีป่าไม้ที่เป็นแหล่งอาหาร เป็นต้น ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้คล้ายกันกับเมืองแถงในดินแดนสิบสองจุไท คือ ตั้งอยู่ระหว่างหุบเขาในเทือกเขาสูงที่สลับซับซ้อนกัน

1.3 ประวัติด้านดนตรี

ดนตรีของชาวไทดำนั้นเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมชาวไทดำมาตั้งแต่ในสมัยโบราณจนถึงทุกวันนี้ เครื่องดนตรีหลายๆประเภทที่เกิดขึ้นอยู่จนถึงทุกวันนี้ เกิดจากความคิดและภูมิปัญญาของชาวไทดำซึ่งเกิดมาพร้อมกับชนชาติไทดำตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากดนตรีเป็นมรดกของมวลมนุษยชาติ ทุกชาติทุกภาษาต่างก็มีดนตรีเป็นเอกลักษณ์ของตนด้วยกันทั้งนั้น

ประวัติความเป็นมาของดนตรีไทดำแต่เดิมนั้น ได้มีการเล่าขานกันมาจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่ได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด นายคำมวน สิงห์เลื่อง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า (สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2555) เครื่องดนตรีหลักๆของชาวไทดำแต่ดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบันนี้นั้นมีเพียงไม่กี่ชิ้น ได้แก่ ตั่งบัง , ปี่ปี่ และปี่ฮี้ โดยมีมาตั้งแต่สมัยที่ชาวไทดำอาศัยอยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า ก่อนที่จะมีการอพยพชาวไทดำเนื่องด้วยเหตุสงคราม โดยไม่มีปรากฏว่ามีชาวไทดำคนใดถือเครื่องดนตรีติดมาด้วย เมื่อชาวไทดำอพยพจนสามารถตั้งถิ่นฐานเป็นของตนเองได้แล้ว จึงมีการสร้างเครื่องดนตรีของชาวไทดำขึ้นมาใหม่ ส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวไทดำต้องสร้างเครื่องดนตรีขึ้นมาใหม่นั้น คือชาวไทดำจำเป็นต้องใช้เครื่องดนตรีในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทดำเอง อีกทั้งชาวไทดำยังคงต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองเพื่อให้สืบต่อกันไปถึงรุ่นลูกหลานของชาวไทดำนั่นเอง

1.4 เครื่องดนตรีที่มีอยู่ในปัจจุบัน

1. ตังบั๊ เป็นเครื่องดนตรีตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของมวลวัตถุในตัวเอง (Idiophones) ประเภทนำปตี (Stamped) ทำมาจากกระบอกไม้ไผ่ มีความยาวประมาณ 120 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 9 เซนติเมตร ในกระบอกจะกลวงให้กลวงเหลือเพียงข้อเดียว ด้านล่างผ่าปลายด้านที่ไว้สำหรับจับไว้ 12 เซนติเมตร วิธีการบรรเลงผู้บรรเลงจะยืนกระแทกตังบั๊โดยการนำไม้กระดานวางกับพื้น แล้วยกตังบั๊กระแทกกับไม้กระดานให้เป็นจังหวะ

2. ปี่ปับ เป็นเครื่องดนตรีในตระกูลเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) ประเภทลิ้นอิสระ (Free Reed) ทำจากไม้เอี้ยะ มีความยาวของเลาปีประมาณ 50 เซนติเมตร ด้านบนของเลาปีจะใส่ด้วยท่อนไม้เหลาให้พอดีกับเส้นผ่าศูนย์กลางของเลาปี แล้วดันเข้าไปให้อยู่ประมาณลิ้นปีเพื่ออุดไม่ให้ลมออกด้านบน ลิ้นปีจะทำจากโลหะ นิยมใช้เงิน มาทำเป็นแผ่นบางๆ และตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวประมาณ 2 เซนติเมตรครึ่ง แล้วกรีดแผ่นโลหะที่ตัดให้เป็นรูปสามเหลี่ยม และต้องสั่นสะเทือนได้ดีจึงจะทำให้เสียงไพเราะ การทำลิ้นปีนั้นจะต้องมีความชำนาญมาก เพราะการทำลิ้นจะต้องอาศัยประสบการณ์ความชำนาญจึงจะได้ลิ้นปีที่มีคุณภาพ วิธีการบรรเลงจะหันตรงมาด้านหน้าของผู้เป่า ส่วนการจับรูปีจะเอามือซ้ายหรือขวาด้านบนเป็นเรื่องของความถนัดแต่ละบุคคล

3. ปี่ฮี เป็นเครื่องดนตรีในตระกูลเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) ประเภทลิ้นอิสระ (Free Reed) ทำจากไม้เอี้ยะ ส่วนลักษณะทางกายภาพและวิธีการบรรเลงนั้น ผู้วิจัยจะขอกล่าวในการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต่อไป

2. ประวัติความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของ “ปี่ฮี”

2.1 ประวัติความเป็นมาของปี่ฮี

ประวัติความเป็นมาของปี่ฮีแต่เดิมนั้น ได้มีการเล่าขานกันมาจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่ได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด นายคำมวน สิงห์เลื่อง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า (13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) เครื่องดนตรีหลักๆ ของชาวไทดำแต่ดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบันนี้นั้นมีเพียงไม่กี่ชิ้น ได้แก่ ตังบั๊ , ปี่ปับ และปี่ฮี โดยมีมาตั้งแต่สมัยที่ชาวไทดำอาศัยอยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า ก่อนที่จะมีการอพยพชาวไทดำเนื่องด้วยเหตุสงคราม โดยไม่มีปรากฏว่ามีชาวไทดำคนใดถือเครื่องดนตรีติดมาด้วย เมื่อชาวไทดำอพยพจนสามารถตั้งถิ่นฐานเป็นของตนเองได้แล้ว จึงมีการสร้างเครื่องดนตรีของชาวไทดำขึ้นมาใหม่ ส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวไทดำต้องสร้างเครื่องดนตรีขึ้นมาใหม่นั้น คือชาวไทดำจำเป็นต้องใช้เครื่องดนตรีในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทดำเอง อีกทั้งชาวไทดำยังต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองเพื่อให้สืบต่อไปถึงรุ่นลูกหลานของชาวไทดำนั่นเอง

2.2 ลักษณะทางกายภาพ

2.2.1 การสร้างเครื่องดนตรี

โดยสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่บ้านแสนเจริญนั้นตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น ทำให้มีพืชพันธุ์นานาชนิดที่อุดมสมบูรณ์ที่สามารถนำมาผลิตเครื่องดนตรีประเภทเคื่องเป่าได้ แต่ทว่าการสร้างปี่ฮ้องชาวไทดำนั้นชาวไทดำจะเลือกใช้ไม้ไผ่พันธุ์เฮี้ยะ คนไทยเรียกว่า “ไผ่เฮี้ยะ” ส่วนชาวไทดำเรียกสั้นๆว่า “ไม้เฮี้ยะ” โดยชาวไทดำให้เหตุผลในการเลือกใช้ไม้ไผ่เฮี้ยะมาสร้างปี่ฮ้องไว้ 3 อย่างคือ

1. ไม้ชนิดอื่นนั้นมีความหนาเกินไป ในขณะที่ไผ่เฮี้ยะเป็นไม้เปลือกบาง เหมาะแก่การนำมาสร้างปี่ฮ้อง

2. ไผ่เฮี้ยะมีข้อต่อที่ยาวจึงเหมาะแก่การนำมาสร้างเครื่องเป่า

3. ไผ่เฮี้ยะเป็นไผ่ที่มอดไม่ขึ้น (เนื่องจากเป็นไผ่ที่มีเปอร์เซ็นต์แป้งต่ำที่สุด)

แต่จากการที่ผู้วิจัยค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมของไม้ไผ่เฮี้ยะที่เป็นข้อมูลของประเทศไทย ได้ข้อมูลเพิ่มเติมดังนี้

1. ชื่อ : ไผ่เฮี้ยะ

2. ชื่ออื่น : ไม้เฮี้ยะ , เก้าเฮี้ยะ , ไม้ซาง

3. ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cephalostachyum virgatum* Kurz หรือ *Melocanna virgata*

Munro

4. ตระกูล : GRAMINEAE

5. ชื่อสามัญ : ไม้เฮี้ยะ

6. แหล่งที่พบ : พบทุกภาคของประเทศไทย

7. ประเภทไม้ : ไม้ไผ่

8. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ :

- ต้น เป็นไม้ไผ่ขนาดย่อม ลำเรียวยาว ตรง

- สูง 6-12 เมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-6 ซม.

- เมื่ออายุยังอ่อนจะมีขนสีขาวปกคลุม พอแก่จะมีสีเขียวเข้ม

- ข้อเห็นได้ชัดเจน เนื้อลำบาง

- ใบรูปแกมถึงรูปใบหอก ถึงรูปขอบขนาน ยาว 15-30 ซม. สีจางและมีขนอ่อน

บางๆ เส้นกลางใบสีจาง กว้าง เส้นลายใบมีประมาณ 8-10 คู่ ก้านใบสั้น ครีบบใบเล็ก มีหนามเล็กๆ กระจัดใบแคบ มีขนเป็นเส้นยาวๆ กาบใบด้านนอกไม่มีขน กาลหุ้มลำ ข้างนอกจะมีขนสีทองคลุมหนาแน่น ครีบบของกาบแคบ ตามขอบมีเส้นๆ ใบยอดกาบมักจะ งอเข้า โคนหยักเป็นใบโพธิ์กว้างๆ ปลายเรียวยาวแหลม ปลายไม่มีขน ข้างในมีขน

9. ส่วนที่ใช้บริโภค : หน่ออ่อน

10. การขยายพันธุ์ : เหน่า ปักชำลำ เมล็ด

11. สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม : พบมากในป่าดงดิบหรือป่าเบญจพรรณผสมป่าสัก ขึ้นอยู่ตามริมห้วยและในป่า

12. ฤดูกาลที่ใช้ประโยชน์ : ฤดูฝน

13. คุณค่าทางอาหาร : ยังไม่มีข้อมูล

14. การปรุงอาหาร : หน่อ เผาหรือต้ม กินได้แต่มีรสขื่นเล็กน้อย

15. ลักษณะพิเศษ : ลำไผ่มีผิวบางจึงใช้ในการก่อสร้างชั่วคราว ทำเครื่องมือตกปลาของชาวบ้าน ทำส้น ฟาก สานทำฝา ปูพื้น ทำเพดาน หรือมุงหลังคาแบบกระเบื้องก็ได้ แต่ไม่ค่อยทนทานถ้าไม่แช่น้ำเสียก่อน ใช้ทำกระดาดได้

ภาพประกอบ 10 ลำไผ่เอี้ยะ

ส่วนกระบวนการสร้างปี่ แบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นตอนการจัดเตรียมไผ่เอี้ยะ
2. ขั้นตอนการปลอกเปลือกผิวไม้และกลึงให้กลม
3. ขั้นตอนการเจาะรูให้กลวง
4. ขั้นตอนการทำลื่น
5. ขั้นตอนการทำล่องเสียง
6. ขั้นตอนการเจาะรูปิดเปิดเสียง

1. ขั้นตอนการจัดเตรียมไผ่เอี้ยะ

เริ่มต้นจากการเลือกตัดลำไผ่ที่มีขากล้ายาวและตรงประมาณ 120 - 150 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 - 4 ซม. โดยในหนึ่งช่วงไผ่นั้นจะมี 2 ข้อต่อ วัดจากปลายไม้ด้านบนมาถึงข้อต่อแรกประมาณ 6 - 10 ซม. หรือประมาณหนึ่งกำมือ ส่วนความยาวจากข้อต่อแรกไปถึงข้อต่อที่สองจะยาวประมาณ 70 - 80 ซม. และจากข้อต่อที่สองไปจนถึงปลายไม้ด้านล่างจะยาวประมาณ 40 - 50 ซม. ควรจะเลือกลำไผ่แห้งที่มีสีออกน้ำตาล หรือไม่เช่นนั้นจะต้องนำมาตากให้แห้งเสียก่อน ซึ่งใช้ระยะเวลาตากประมาณ 1 - 3 เดือน

ภาพประกอบ 11 วัดความยาวจากต้นจนถึงปลายไม้ ได้ความยาว 126 ซม.

ภาพประกอบ 12 เส้นผ่านศูนย์กลางไม้ไผ่เอี้ยะ 2 ซม.

2. ขั้นตอนการปลอกเปลือกผิวไม้และกลึงให้กลม

ในขั้นตอนนี้ เป็นวิธีการที่จะทำให้เปลือกไม้ชั้นนอกมีความราบเรียบสวยงาม โดยใช้เครื่องมือช่างที่มีความคมปลอกเปลือกผิว และข้อไม้ที่ขรุขระออกก่อน ช่างจะต้องจัดหาระดับศูนย์กลางของไม้ เพื่อจะเตรียมกลึงขึ้นรูปปี่ในขั้นต่อไป ข้อสังเกตถ้าไม้ไผ่แก่จัดๆ เสี้ยนไม้จะออกเป็นสีน้ำตาลเข้ม เนื้อไม้จะไม่มีเสี้ยน ส่วนเนื้อไม้นั้นจะออกเป็นสีน้ำตาลหรือสีคล้ำ ยางช้าง รูปทรงของไม้ในขั้นตอนนี้จะเป็นรูปทรงกระบอกเท่ากันทั้งสองด้าน จากนั้นขั้นตอนต่อไป จึงใช้กระดาษทรายขัดทำความสะอาดผิวให้สวยงาม

3. ขั้นตอนการเจาะรูให้กลวง

ขั้นตอนนี้ถือว่ามีความสำคัญมากขั้นตอนหนึ่ง เนื่องจากในหมู่บ้านนั้นไม่มีส่วานยาวพอที่จะเข้าไปเจาะถึงข้อต่อ ช่างที่ทำนั้นจะต้องเตรียมไม้เนื้อแข็งเหลาให้มีขนาดเล็กและยาวพอที่จะเข้าไปเจาะข้อต่อให้กลวง โดยช่างนั้นจะต้องเหลาปลายไม้ที่จะเข้าไปเจาะรูนั้นให้แหลมเสียก่อนที่เอาเข้าไปเจาะรูให้กลวง จากนั้นจึงใช้ตะไบทางหนูขัดทำความสะอาดภายในเลาปี่เพื่อไม่ให้มีเสี้ยนค้างอยู่

4. ขั้นตอนการทำล้นปี่ฮี้

ล้นของปี่ฮี้้นถือได้ว่ามีความสำคัญมาก ส่วนประกอบที่สำคัญก็คือแผ่นเงิน(เงินผสม)ชนิดบาง นำมาตัดให้เป็นเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้างประมาณ 1 ซม. ยาวประมาณ 4 ซม. จากนั้นจึงนำมาผ่าตรงส่วนกลางในแนวยาวประมาณ 2 ซม. เพื่อให้ลมเข้า จากนั้นเราจึงทำการเจาะไม้ไผ่เอี้ยะโดยวัดจากข้อต่อบนลงมาประมาณ 1 ซม. เจาะให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างประมาณ 1 ซม. ยาวประมาณ 2.5 ซม. จากนั้นผ่าเนื้อไม้บางๆ บริเวณด้านบนและล่างของรูสี่เหลี่ยมที่เจาะไว้ เพื่อให้แผ่นเงินที่เตรียมไว้สามารถสอดเข้าไปได้ โดยที่ก่อนจะสอดแผ่นเงินนั้นจะนำกระดาษทรายมาขัดก่อนจึงค่อยๆ สอดแผ่นเงินเข้าไป โดยให้ส่วนที่ผ่าตรงกลางของแผ่นเงินอยู่ตำแหน่งตรงกลางของรูที่เจาะไว้บนไม้ไผ่เอี้ยะ จากนั้นคือขั้นตอนสุดท้ายของการทำล้นปี่ฮี้ ก็คือใช้ปูนขาวทาเสริมบางๆ บริเวณล้นเพื่อป้องกันไม่ให้ลมเข้ามากจนเกินไป

ภาพประกอบ 13 ลิ้นเปี้อีทาปูนขาว

ภาพประกอบ 14 ความกว้างและความยาวของลิ้นเปี้อี

5. ขั้นตอนการทำกล่องเสียง

จากข้อต่อบนสุดของไม้ไผ่เอี้ยะ วัดความยาวลงมาประมาณ 30 ซม. จะได้เสียงแหลม ถ้าต้องการเสียงทุ้มให้วัดความยาวจากข้อต่อด้านบนของไม้ไผ่เอี้ยะลงมาประมาณ 40 ซม. วัดขนาดมุมการเจาะรูให้ทำมุมประมาณ 90 องศา กับลิ้นของเปี้อี จากนั้นจึงทำการเจาะรูวงกลมเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 1.5 ซม. ใช้เหล็กแหลมฉีกไฟแล้วมาเจาะรูอีกทีเพื่อเป็นการทำความสะอาด จากนั้นจึงใช้ตะไบขัดบริเวณปากรูอีกครั้ง หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการเจาะรูจึงถึงขั้นตอนที่นำขี้ผึ้งหรือเทียนไขมาปิดบริเวณรอบๆ ปากรู แล้วจึงนำกระดาษไขชนิดบางตัดให้ได้ขนาดพอที่จะปิดปากรูกล่องเสียง นำมาติดกับขี้ผึ้งหรือเทียนไขโดยปิดปากรูให้สนิทและให้แน่น เมื่อเป่าลมเข้าไปจะสะท้อนกับกล่องเสียงทำให้เกิดเสียงขึ้น อีกหนึ่งสิ่งที่เป็นตัวปรับเสียงให้เสียงกังวานก็คือการนำเม็ดมะม่วงขนาดยาวประมาณ 6-8 ซม. นำมาตากให้แห้ง จากนั้นจึงผ่าข้างในให้กลวงแล้วเจาะรูให้มีขนาดที่สามารถใส่กับเลาไม้ไผ่เอี้ยะได้ เมื่อนำมาใส่ให้เลื่อนไปจนถึงส่วนของกล่องเสียงก็จะช่วยให้กังวานยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 15 แสดงความยาวจากจากลิ้นเปี๊ยะถึงกล่องเสียง ยาวประมาณ 30 ซม.

ภาพประกอบ 16 กล่องเสียง

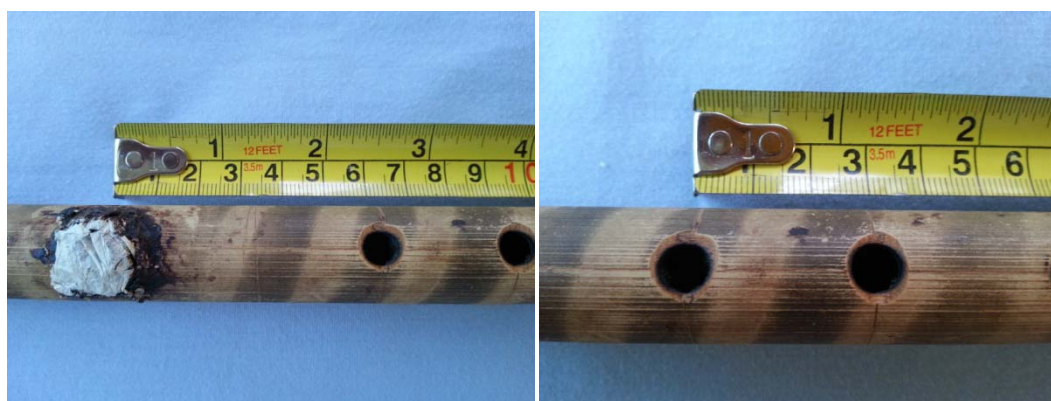
ภาพประกอบ 17 เม็ดมะม่วงเสริมบริเวณกล่องเสียง ช่วยให้เสียงกังวาลยิ่งขึ้น

6. ขั้นตอนการเจาะรูปิดเปิดเสียง

จากจุดครึ่งกลางของกล่องเสียง วัดความยาวลงมาประมาณ 3 ซม. และหมุนไม้ไผ่เอียงให้อยู่ตรงกันข้ามกับกล่องเสียงแล้วจึงทำการเจาะรูวงกลม ให้มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 1 ซม. โดยรูนี้เรียกว่ารูค้ำหรือรูนิ้วค้ำ จากนั้นจากกล่องเสียงวัดความยาวลงมาประมาณ 6 ซม. และให้ได้ระนาบเดียวกันกับกล่องเสียง จึงทำการเจาะรูบังคับเสียงรูที่หนึ่ง โดยเจาะให้เป็นวงกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 1 ซม. และในระนาบเดียวกันนั้นวัดความยาวลงมาครึ่งละประมาณ 3 ซม. จึงทำการเจาะรูที่ 2 และ 3 ตามลำดับโดยจะมีขนาดเท่ากับรูที่ 1 ส่วนรูที่ 4 นั้นจะเว้นระยะความยาวจากรูที่ 3 ลงมาประมาณ 6 ซม. รูที่ 5 และ 6 จะเว้นระยะความยาวลงจากรูที่ 4 รูละประมาณ 3 ซม. ทำการเจาะรูให้มีขนาดและระนาบเดียวกันกับกล่องเสียงทุกรู จากนั้นจึงทำการเจาะรูสุดท้ายคือรูปล่อยลม ให้วัดความยาวลงจากรูที่ 6 ประมาณ 6 ซม. เจาะรูในระนาบเดียวกันแต่รูนี้จะเป็นวงรีที่มีขนาดใกล้เคียงกับรูปิดเปิดเสียง ใช้เหล็กกลนไฟมาเจาะทุกรูอีกทีเพื่อทำความสะอาด จากนั้นจึงนำกระดาษทรายมาขัดเก็บรายละเอียด เป็นอันเสร็จสิ้นวิธีการทำปี่

ภาพประกอบ 18 รูค้ำอยู่ตรงข้ามกับกล่องเสียง ห่างจากกล่องเสียงลงมา 3 ซม.

ภาพประกอบ 19 ระยะห่างจากกล่องเสียงกับรูที่ 1 และระยะห่างจากรูที่ 1 ถึง รูที่ 2

ภาพประกอบ 20 ระยะห่างจากรูที่ 3 ถึงรูที่ 4 และจากรูที่ 6 ถึงรูปล่อยลมซึ่งเป็นรูปวงรี

ภาพประกอบ 21 เมื่อเจาะรูเสร็จสิ้นครบทุกรู

2.2.2 การตกแต่งและดูแลรักษาเครื่องดนตรี

เมื่อสร้างปี่สำเร็จแล้วนั้น เราสามารถนำปี่มาตกแต่งลวดลายให้สวยงามได้ โดยการทำลวดลายบนตัวปี่ชาวไทดำจะไม่นิยมใช้สีมาตกแต่ง แต่จะนิยมการใช้ไฟลนเพื่อทำให้เกิดลวดลายสีเทาดำขึ้นมา โดยจะใช้แผ่นสังกะสีชนิดบางมาพันกับปี่ก่อนจะนำไฟลน เพื่อให้ส่วนของปี่ที่ไม่ได้พันสังกะสีนั้นเกิดสีเทาดำขึ้นมา จึงเกิดเป็นลวดลายบนปี่ขึ้น

ภาพประกอบ 22 ลวดลายบนปี่ฮู้ที่เกิดจากการฉลุไฟ

ส่วนในเรื่องการดูแลรักษานั้น จะเน้นการดูแลในส่วนของลั่นพี้อโดยเฉพาะที่ขณะที่กำลังทำการเป่าอยู่ เพราะขณะที่เป่านั้นลั่นพี้อจะเกิดการสีกหรือทำให้เสียงเพี้ยนและเสียงจะไม่ นุ่มนวล โดยมีขั้นตอนการดูแลรักษา 2 ขั้นตอน คือ

1. ใช้สุรากลั่น หรือเหล้าขาว ลาดลงไปที่ลั่นพี้อเล็กน้อยจะทำให้เสียงดีขึ้น เพราะ แอลกอฮอล์ในสุราจะช่วยทำความสะอาดลั่นพี้อในตัว อีกทั้งสุรานั้นยังหาง่ายเพราะในพิธีกรรม จะต้องใช้สุราเป็นส่วนประกอบในพิธีอยู่แล้ว
2. ใช้ปูนขาวผสมน้ำเปล่าหรือสุราเล็กน้อย จากนั้นจึงนำมาทาตกแต่งบริเวณลั่นพี้อ เพื่อเป็นการเสริมลั่นพี้อที่เกิดจากการสีกหรือในขณะเป่า และจะช่วยไม่ให้ลมเข้าไปมากจนเกิด ไป การใช้ปูนขาวเสริมลั่นพี้อจะทำให้เสียงนุ่มนวลเพราะชื้นกว่าเดิม

ภาพประกอบ 23 ใช้ปูนขาวตกแต่งบริเวณลั่นพี้อ

2.3 แหล่งกำเนิดเสียงและระบบเสียงของ “ปี่ฮี้”

2.3.1 แหล่งกำเนิดเสียง

จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์หมอปี่เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2555 ณ บ้านแสนเจริญ สปป.ลาว ทำให้ทราบข้อมูลของวิธีการที่ทำให้เกิดเสียงคือ การเป่าลมผ่านรูลิ้นปี่ดังภาพประกอบที่ 24 ทำให้เกิดเสียงซึ่งเกิดจากการสั่นสะเทือนมากน้อยของแผ่นโลหะที่เป็นลิ้น แล้วลมจะผ่านไปยังตัวปี่หรือท่อลมของปี่และผ่านรูบังคับเสียงของแต่ละรู ก็จะทำให้เกิดเสียงตามที่ต้องการ ส่วนทำเป่านั้นจะมีทำมาตรฐานตามแบบฉบับดั้งเดิมของไทยดำดง ภาพประกอบ 25

ภาพประกอบ 24 การเป่าลมผ่านรูปี่ฮี้

ภาพประกอบ 25 ท่าเป่าปี่ฮีสืบแบบมาตรฐานดั้งเดิมของไทยดำ

2.3.2 ระบบเสียง

จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์หมอปี่เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2555 ณ บ้านแสนเจริญ สปป.ลาว ทำให้ทราบข้อมูลระบบเสียงของปี่ฮีสืบว่าสามารถให้เสียงได้ 1 ช่วงเสียง(Octave) โดยเป็นบันไดเสียง(Scale) ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งแตกต่างไปจากดนตรีอื่น และยังคงรักษาระบบเสียงของตนเองไว้ได้ ในการศึกษาเรื่องระบบเสียงนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวัดเสียงโดยใช้เครื่องมือวัดเสียง(Electronic Tuner) เพื่อหาค่าความถี่ของเสียง (Hertz) แต่ละระดับเสียงจากปี่ฮีสืบ

ผลจากการวัดเสียงเมื่อผู้บรรเลงปี่ฮีสืบปฏิบัติ(บรรเลงโน้ตเสียงเดียวกันจะมีเสียงแตกต่างไปจากเดิมบ้าง)ออกมาในแต่ละครั้งมีค่าไม่คงที่ เพื่อให้ได้ผลดีที่สุดผู้วิจัยได้ทำการวัดเสียงแต่ละระดับเสียงหลายครั้ง แล้วจึงนำผลที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย โดยเปรียบเทียบกับค่าความถี่มาตรฐานของดนตรีสากลและใช้ระบบเซนต์(Cent)ทำการวัดเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับเสียงและผู้วิจัยได้ให้ผู้บรรเลงปี่ฮีสืบแสดงตั้งแต่ระดับเสียงที่ต่ำที่สุดนับตั้งแต่เสียงที่ 1 เรียงลำดับเสียงจากเสียงต่ำสุดไปเสียงสูงสุดจนครบหนึ่งช่วงเสียง โดยเมื่อเปรียบเทียบเสียงที่ 1 ของปี่ฮีสืบพบว่ามีระดับเสียงใกล้เคียงกับเสียง Bb ของดนตรีตะวันตก

ระดับเสียงแต่ละเสียงของปี่ฮีสืบเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับระดับเสียงมาตรฐานของดนตรีตะวันตก โดยได้เปรียบเทียบกับเครื่องคีย์บอร์ดพบว่าเสียงของปี่ฮีสืบมีความแตกต่างกัน เพื่อให้เข้าใจถึงระบบเสียงของปี่ฮีสืบจึงได้ทำการวัดหาค่าความถี่ของเสียงดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 แสดงผลการวัดหาค่าความถี่ (Hertz) ของเสียงปี่ฮั่นในหนึ่งช่วงทบ (Octave)
เปรียบเทียบกับค่าความถี่มาตรฐาน

ระดับเสียง	ความถี่มาตรฐาน (Fundamental Hertz)	ระดับของปีเสนยาวใน 1 ช่วงทบ (Octave)		ความแตกต่าง ระหว่างความถี่ มาตรฐานกับ ความถี่ที่วัดได้
		เสียงที่	ความถี่ที่วัดได้	
A#,Bb	466.164	1	460	-6.16
B	493.884	2	470	-23.88
C	523.251	3	490	-33.25
C#,Db	554.365	4	499	-55.36
D	587.330			
D#,Eb	622.254			
E	659.225	5	529	-130.22
F	678.456			
F#,Gb	739.989	6	539	-200.98
G	783.991	7	549	-234.99
G#,Ab	807.295	8	559	-248.29

3. ศึกษาบทบาทความสำคัญของ “ปี่” ที่มีต่อพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาว ไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว

3.1 องค์ประกอบในพิธีกรรมการเรียกขวัญ

พิธีกรรมการเรียกขวัญ หรือเสนเจ็ดเป็นนั้น มีองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องอยู่

4 องค์ประกอบ คือ

1. ประวัติและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม
2. บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรม
3. สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
4. อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
5. ระยะเวลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

3.1.1 ประวัติและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม

เรื่องขวัญนั้น ชาวไทดำบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว มีความเชื่อว่าแม่บ้านแม่นางใส่ขวัญให้ก่อนจึงส่งมาเกิด ขวัญมี 4 ประเภท คือ ขวัญหัว ขวัญตัว ขวัญแขนขา และขวัญบ่าวสาว แต่ละประเภทแบ่งออกไปอีกหลายขวัญ เช่น ศีรษะ คิ้ว คาง จมูก หู ตา ไหล่ แขน มือ หัวเข่า ข้างเท้า หัวใจ ตับ ไต ปอด ฯลฯ โดยปกติแต่ละขวัญจะอยู่ประจำที่ของตนเสมอ แต่มักจะหลุดออกจากที่อยู่ของตนได้ง่ายมากถ้าคนผู้เป็นเจ้าของตกใจ หรือมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาทำให้ขวัญตื่นตกใจ ดังนั้นเมื่อขวัญไม่อยู่ถูกที่คนที่ตนเป็นเจ้าของขวัญก็จะเจ็บป่วย ซึ่งจะต้องทำพิธีให้ถูกต้องตามสาเหตุที่ทำให้ขวัญออกจากที่อยู่ของเขาไปเพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ที่เดิม เจ้าของขวัญจึงจะหายเจ็บป่วย เมื่อคนตายขวัญก็จะออกจากร่างกายไป คนที่ไม่มีขวัญก็คือคนไม่มีชีวิต ผู้ทำพิธีเกี่ยวกับขวัญ ได้แก่ หมอขวัญ หมอเสน และหมอมด

ไทดำบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว เชื่อว่าขวัญมีลักษณะเป็นวงเล็กม้วนๆ ซ้อนกัน หรือหมุนเหมือนส่ววนอยู่ตามที่แตกต่างกัน ในร่างกายคน (คำมวน สิ่งเลื่อง, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2555) ขวัญคนมีหลายขวัญ เช่น ขวัญหัว (กระหม่อม) ขวัญหู ขวัญตา ขวัญอุ้งหลัง(จมูก) ขวัญซบ(ปาก) ขวัญเขี้ยว(ฟัน) ขวัญกือ(คอ) ขวัญมะป้า(ไหล่) ขวัญนั้กแฮ้(จิกกระแร้) ขวัญกระดูก ขวัญจ้วงไส้(ไส้) ขวัญบักเอี้ยว(เอว) ขวัญสะหลัง(สันหลัง) ขวัญบ้องขา ขวัญบ้องแก้ง(แข้ง) ขวัญปลายตีนปลายมือ(ปลายมือปลายเท้า) ฯลฯ ดังคำกล่าว “สามสิบขวัญต้างหน้าห้าสิบขวัญต้างหลัง” หมายความว่า ขวัญที่อยู่ด้านหน้ามี 30 ขวัญ ด้านหลังมี 50 ขวัญ รวมกันเป็น 80 ขวัญ หรือบางคนกล่าวว่า “50 ขวัญใส่หงก 60 ขวัญใส่ง้าย” ซึ่งเมื่อนับรวมกันจะได้ถึง 110 ขวัญ เวลาหมอขวัญตามขวัญ หรือทำพิธีเรียกขวัญ ก็จะเรียกขวัญไล่ตั้งแต่ขวัญหัวจนถึงปลายมือปลายเท้า ซึ่งใช้เวลานานมากกว่าจะครบทุกขวัญ หมอขวัญบางคนกล่าวสั้นๆ รวบทีเดียวเลยก็มี โดยกล่าวว่า “สามสิบขวัญต้างหน้าห้าสิบขวัญต้างหลัง หรือ 50 ขวัญใส่หงก 60 ขวัญใส่ง้าย” หมายความว่า “ขวัญที่อยู่ข้างหน้าข้างหลังหรือที่อื่นๆ ให้มาให้หมด” ถ้าตามขวัญไม่ครบจะทำให้ไม่หายเจ็บป่วย จะต้องแบ่งขวัญหรือเรียกให้ขวัญกลับมาใหม่ ถ้านิ้วมือนิ้วเท้าขาด แปลว่า ขวัญนิ้วมือ นิ้วเท้าหลุดออกไปด้วย จะต้องทำพิธีเลี้ยงขวัญคืนมา หรือตามให้ขวัญที่หลุดไปกลับมาอยู่ที่มือที่เท้าเหมือนเดิม ถ้าหากผีขวัญคนตระกูลสิงวิไปทำผิด จะต้องให้คนในตระกูลสิงวิมายกพานขวัญให้จึงจะหาย ความตามขวัญหรือคำกล่าวเรียกขวัญให้กลับมาอยู่ที่เดิม มีดังนี้ “ขวัญฝ่ายซ้ายเข้าฝ่ายซ้ายเลี้ยงงัว ขวัญเบื้องขวาให้เมื่อมาอยู่เบื้องขวาเหยื่องเก่า ขวัญไหลว์สิ่งตั้งแต่เก่าเป็นกิน ขวัญเป่าเล็บกินน้อยได้กินไส้มอนเดื่อง” ความหมายว่า “ขวัญเบื้องซ้ายให้เข้ามาเบื้องซ้ายเลี้ยงงัว ขวัญเบื้องขวาให้ไปอยู่ฝ่ายขวาเหมือนเดิม ขวัญใดอยู่ตรงไหนของคนตั้งแต่เกิดมาก็ให้ไปอยู่ที่เดิมและให้ขวัญได้กินไข่แดงนี้”

การป้องกันไม่ให้ขวัญหนีให้ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวมีสองอย่าง คือ

1. การปฏิบัติตนของคนในครอบครัว ซึ่งขึ้นอยู่กับ “อติวิสัยของคน” หมายความว่า การไม่ทะเลาะกัน การไม่ทำตัวให้ผิดจารีตประเพณี การไม่ทำตัวให้ผิดผี ถ้าสามีโกรธลูกเมีย หรือมีการทะเลาะกันของคนในครอบครัว ที่บ้านแสนเจริญ สปป.ลาว แก้ไขโดยผู้เป็นเมียจับไก่

มาฆ่า นำมาต้มให้สุก แล้วเชิญผู้เฒ่าผู้แก่มามัดแขนให้ ไม่ต้องตามขวัญ ไม่ต้องเสนขวัญ ผู้เป็นสามีก็จะเกิดสำนึกได้เอง ทำนองว่าลูกเมียเรายังรักและห่วงใย ซึ่งทำให้หายเจ็บป่วยได้ทันที

2. หมอขวัญหรือหมอเสนเอาฝ้ายดำฝ้ายแดง มัดข้อมือหรือข้อเท้าไว้ (คำมวน สิงเลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ 23

ภาพประกอบ 26 ฝ้ายมัดข้อมือข้อเท้าไม่ให้ผีขวัญออกจากร่างกายไป

ภาพประกอบ 26 ไทตำบลแสนเจริญ สปป.ลาว นำฝ้ายมัดข้อมือข้อเท้าไม่ให้ผีขวัญออกจากร่างกายไป โดยจะใช้ฝ้ายสีขาว หรือ สีดำ เป็นเครื่องหมายแทนเงินทอง กล่าวคือ ฝ้ายขาวแทนเงินทองค่า ฝ้ายดำแทนแก้ว โดยเอาฝ้ายดังกล่าวผูกข้อมือข้อเท้าของเจ้าบ้าน และผู้ทำพิธีเสนไว้ในขณะทำพิธีเสน ทั้งนี้เพื่อป้องกันผีขวัญหนี ผีขวัญจะขึ้นตรงต่อวิญญาณ ผีขวัญและวิญญาณจะอยู่ด้วยกันผูกพันกัน วิญญาณ คือ จิตใจ การหายใจเข้าออกแต่ละครั้งของคนนั้นเป็นความคิด ความคิดมีการเปลี่ยนไปตลอดเวลา การคิด คือวิญญาณ เช่น เมื่อออกจากบ้านไปธุระ และค้างคืนที่หมู่บ้านอื่น ลูกอยู่ที่บ้านจะไม่หลับนอนหรือร้องไห้ทั้งคืน แสดงว่าวิญญาณผูกพันกัน วิญญาณจึงเป็นความคิด ผู้มีวิญญาณมักจะฝันดีเป็นคนฉลาด ส่วนคนโง่เขลาจะไม่ฝัน คนตายวิญญาณจะคงอยู่ระยะหนึ่งประมาณหนึ่งเดือนแล้วก็หายไป วิญญาณของคนที่ยาตายในหนึ่งสัปดาห์วิญญาณจะเข้มข้นมาก ดังที่ คำมวน สิงเลื่อง (13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์) ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ห้ามพูดประมาทใดๆทั้งสิ้น เช่นเดียวกับยาฆ่าหญ้าตอนแรกเข้มข้น นานๆไปค่อยจืดค่อยจางไป และเชื่อว่าถ้าตายไปแล้วไม่เกิดอีก ตายไปก็คือแล้วไปเลย...”

การแบ่งขวัญของหมอขวัญ หมอมด หมอเสน ในพิธีกรรม พบว่า ขวัญคนแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มขวัญ คือ

1. กลุ่มขวัญหัว
2. กลุ่มขวัญตัว
3. กลุ่มขวัญแขน ขวัญขา
4. กลุ่มขวัญบ่าว-สาว การแต่งงานในพิธีแบ่งขวัญ จะต้องแบ่งให้ครบ 4 ขวัญ

ขวัญที่อยู่บนหัว เช่น ผม คิ้ว ตา ปาก จมูก ขวัญส่วนที่อยู่ในตัว เช่น ตับ ไต ปอด กลุ่มขวัญแขน-ขาได้แก่ ขวัญส่วนที่ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหว เช่น ไหล่ แขน มือ ขา เข่า เท้า และกลุ่มขวัญบ่าว-สาว ได้แก่ ขวัญที่เป็นจิตใจ ถ้าเป็นขวัญของผู้ชายเรียกว่า “ขวัญบ่าว” ถ้าเป็นผู้หญิงเรียกว่า “ขวัญสาว” ขวัญที่เรียกมายากที่สุดคือ “ขวัญบ่าว-สาว” เหตุเพราะว่าขวัญบ่าว-สาวมักจะไปซ่องแหวะไปเรื่อย ๆ และมักจะออกไปเที่ยวเตร่อยู่เสมอ ทำให้เจ้าของขวัญไม่สบาย ต้องแบ่งขวัญบ่อย ๆ เครื่องบูชาขวัญทั้งสี่ประกอบด้วยฝ่าย 1 ใน เนื้อไก่ต้ม ข้าวเหนียว 1 ปัน ปัจจุบัน คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจและสืบทอดพิธีแบ่งขวัญ (คำมวน สิงเลื่อง. 13 ตุลาคม 2555: สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุป ไทยดำบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว เชื่อว่าขวัญมีอยู่ทั่วร่างกายทั้งภายนอกและภายในจะมีขวัญอยู่ประจำที่ ปัจจุบันหมอขวัญยังคงทำพิธีเรียกขวัญ แบ่งขวัญ ช้อนขวัญ สู้ขวัญ อยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวัน และยังให้หมอมด หมอเสนทำพิธีไล่ถอนขวัญจากแกน และยังทำพิธีให้ผีเรือนตามเอาขวัญคืนมาให้กับคน รวมทั้งมีการใช้ด้ายขาวด้ายดำมัดแขนขา ป้องกันขวัญหนี

3.1.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรม

บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมการเรียกขวัญที่ได้พบในการศึกษาภาคสนามครั้งนี้ ประกอบด้วยหมอมด หรือหมอเสน 1 คน ผู้ช่วยหมอมด 1 คน คนป่วย 1 คน หมอผี 2 คน และญาติพี่น้องและคนที่สนใจที่มาร่วมพิธีไม่จำกัดจำนวน แต่ในพิธีครั้งนี้มีประมาณ 15 คน โดยรายละเอียดของแต่ละบุคคลมีดังนี้

- หมอเสน ชื่อ นางพิมพ์ อังเพชร อายุ 97 ปี เรียนรู้วิชาในการเป็นหมอเสนจากผู้เป็นบิดา โดยที่บิดาของนางพิมพ์นั้นเป็นหมอมดประจำหมู่บ้าน แต่ได้เสียชีวิตไปแล้ว นางพิมพ์จึงได้สืบทอดวิชาต่อบิดา โดยกฎข้อสำคัญของการเป็นหมอเสนนั้น คือต้องไม่รับประทานเนื้อวัว

ภาพประกอบ 27 นางพิมพ์ อังเพชร หมอเสน

- หมอผี ชื่อ ท้าวเปี้ยะ สิงห์วาง อายุ 68 ปี และท้าวคำมวน สิงห์เรือง 52 ปี ทั้งคู่อาศัยการเรียนเป่าปี่จากการจำเสียงของหมอผีสมัยก่อน เพราะการเป่าปี่นั้นไม่ได้มีการถ่ายทอดหรือการสอนเกิดขึ้นเลย ถ้าจะฝึกก็ต้องไปฝึกในที่ๆไม่มีคนเห็น หรือตามกลางทุ่งนา กว้าง เพราะปี่นั้นต้องเป่าเฉพาะในพิธีกรรมของไทดำเท่านั้น ไม่สามารถเป่าเล่นๆได้

ภาพประกอบ 28 ทำวเปี้ยะ สิงห์กว้าง หมอปี

ภาพประกอบ 29 ทำวคำมวน สิงห์เรื่อง หมอปี

- ผู้ป่วย ชื่อ นางอุ่น สิมมา อายุ 88 ปี นางอุ่นป่วยจากโรคคนแก่ มีอาการคือเดินไม่ได้ ร่างกายอ่อนแอไปตามกาลเวลา
- ญาติพี่น้องของผู้ป่วย และผู้ที่สนใจร่วมพิธีไม่จำกัดจำนวน โดยทุกคนที่อยู่ในบริเวณบ้านที่ประกอบพิธีกรรมต้องร่วมพิธีกรรมนั้นด้วย คือการดื่มสุรา และผูกมัดผ้าให้กับผู้ป่วย

ภาพประกอบ 30 นางอุ้น สิมมา (คนนั่ง) ผู้ป่วย

ภาพประกอบ 31 ญาติพี่น้องของผู้ป่วยและผู้สนใจที่เข้าร่วมในพิธี

3.1.3 สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นก็คือบ้านหรือที่พักของผู้ป่วย โดยพิธีกรรมครั้งนี้จัดขึ้นที่บ้านของนางอ่อน สิมมา บ้านไม่มีเลขที่ ตั้งอยู่ในบ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว

3.1.4 อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว โดยการสัมภาษณ์ชาวไทดำและการไปเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประกอบพิธีกรรมการเรียกขวัญ หรือเสนเจ็ดเป็นของนางอ่อน สิมมา อายุ 88 ปี พบว่าอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม มีดังนี้

เครื่องบูชาครูของหมอเสน

1. กระบุงข้าวเปลือก 1 กระบุง
2. ข้าวสาร 1 ชาม
3. ไข่ต้มสุก 1 ฟอง
4. ด้ายสายสิญจน์หรือด้ายดิบสีขาว 1 ใจ สีดำ 1 ใจ
5. เหล้าขาว 1 ขวด
6. กำไร 1 อัน
7. ห่อผ้าหรือถุงหลาของเจ้าของบ้าน 1 ชุด
8. เทียน 9 เล่ม
9. รูป 13 ดอก
10. ปานเผื่อนสำหรับใส่เครื่องเซ่น
11. เงิน 1 บาท
12. ไก่ 1 ตัวสำหรับการเสี่ยงทาย

เครื่องเซ่นไหว้ 4 ชุดที่ใช้ในพิธีกรรม ซึ่งภายในแต่ละชุดมีเครื่องเซ่นเหมือนกัน

1. ห่อข้าวสุก 1 ห่อ
2. หมูนอนตอง 1 ชิ้นหรือ 1 ถาด (บางเจ้าใช้หัวหมูหรือคางหมูก็ได้ แล้วแต่สภาพเศรษฐกิจ)
3. ข้าวต้มมัด 1 ชุด
4. ผีอกสุก 1 ชุด
5. มันต้มสุก 1 ชุด
6. ปานขวัญ 4 ใบ
7. เหล้าขาว

ภาพประกอบ 32 เครื่องบูชาครูของหมอ และเครื่องเซ่นไหว้

3.1.5 ระยะเวลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ สปป.ลาว โดยการสัมภาษณ์ชาวไทดำและการไปเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประกอบพิธีกรรมการเรียกขวัญ หรือเสนเจ็ดเป็น ระยะเวลาที่ใช้ในแต่ละครั้งจะใช้เวลาไม่เท่ากัน ทั้งนี้ทั้งนั้น ต้องขึ้นอยู่กับความเสี่ยงทายโดยจะใช้ไก่เป็นตัวเสี่ยงทาย พิธีกรรมจะสำเร็จก็ต่อเมื่อไก่ตัวที่นำมาใช้เสี่ยงทายนั้นขัน 3 ครั้งติดกัน โดยพิธีกรรมที่ทำ ในวันที่ 13 ตุลาคม 2555 นี้ได้เริ่มพิธีกรรมตั้งแต่เวลา 6.00 น. จนถึงเวลา 14.00 น. โดยประมาณในวันเดียวกัน ซึ่งมีขั้นตอนที่สำคัญทั้งหมด 8 ขั้นตอน โดยในแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรมนั้นจะมีการเป่าปี่ฮือประโคมคลอเสียงไปกับการขับของหมอเสน ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การปंगมด คือการที่หมอเสนจะเชิญครูลงมาให้ร่วมในพิธี

ขั้นที่ 2 เข้ารำเรือน คือการที่หมอเสนจะเชิญผีเรือนให้มาร่วมในพิธี และให้ช่วยหาขวัญของผู้ป่วย

ขั้นที่ 3 เข้ารำตัวตาง คือการที่หมอเสนจะเชิญผีที่เป็นญาติทางมารดาให้มาร่วมในพิธี และให้ช่วยหาขวัญของผู้ป่วย

ขั้นที่ 4 เข้ารำกักกาง คือการที่หมอเสนจะเชิญผีในรำกักกางให้ลงมาร่วมในพิธี และให้ช่วยหาขวัญของผู้ป่วย

ขั้นที่ 5 เข้ารำสิ่งสิ่ง คือการที่หมอเสนจะเชิญผีทุกคนให้ลงมาร่วมในพิธี และให้ช่วยหาขวัญของผู้ป่วย

ขั้นที่ 6 เข้าร่ำถนเคื้อ คือการที่หมอเสนจะเชิญผีในร่ำถนเคื้อให้ลงมาร่วมในพิธี และให้ช่วยหาขวัญของผู้ป่วย

ขั้นที่ 7 การห่มขวัญ หรือ การแปลงขวัญ คือการนำขวัญกลับสู่ร่างกายหรือการทำขวัญที่ไม่ดีของผู้ป่วยให้เป็ขวัญดี ให้มาอยู่กับร่างกายไม่ให้หนีออกจากร่างกาย และสุดท้ายคือการอวยพรให้ผู้ป่วยมีอายุมั่นขวัญยืน

ขั้นที่ 8 การส่งมด คือการที่หมอเสนเชิญครูกลับ เป็นอันเสร็จพิธี

ดังนั้น ในการทำพิธีกรรมการเรียกขวัญ หรือเสนเจ็ดเป็นทุกครั้ง จะต้องมีขั้นตอนในการทำพิธี 8 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ตามลำดับ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยร่วมพิธีกรรมนี้ ได้บอกว่าการทำพิธีในแต่ละครั้งนั้นจะใช้เวลาไม่เท่ากัน โดยระยะเวลาที่น้อยที่สุดที่เคยประกอบพิธีกรรมคือ 5 ชั่วโมง ส่วนเวลาที่มากที่สุดที่เคยประกอบพิธีกรรมนั้นคือ 1 วัน กับอีก 8 ชั่วโมง แต่ในครั้งนี้ใช้เวลาทั้งหมดโดยประมาณคือประมาณ 8 ชั่วโมง

3.2 บทบาทความสำคัญของ “ปี่อี่” ในพิธีกรรม

3.2.1 บทเพลงและความหมายของบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ สปป.ลาว โดยการสัมภาษณ์หมอปี่ขาวไทดำในวันที่ 13 ตุลาคม 2555 ทำให้ทราบว่าบทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมการเรียกขวัญ หรือเสนเจ็ดเป็น ทั้งหมด 16 บทเพลงหรือบทขับ ซึ่งเรียงตามขั้นตอน ได้แก่

1. กุ่เล้าไห้
2. กุ่ปมด
3. กุ่ตัวตาง
4. กุ่สิ่งลิ่ง
5. กุ่ตอแย
6. กุ่อี่แฮ
7. กุ่ไปนาเฮี้ยว
8. กุ่ขุนมาน
9. กุ่ล้งน้อย
10. กุ่ล้งใหญ่
11. กุ่กักกาง
12. กุ่ชิงชัย
13. กุ่วาย
14. กุ่ม้วนาง
15. กุ่เต้าขึ้นปุ่น
16. กุ่ห่มขวัญ

โดยระยะเวลาการเป่าปี่ฮึในแต่ละเพลงนั้นต้องขึ้นอยู่กับหมอเสนาว่าได้ประกอบพิธีกรรมถึงขั้นตอนใด ซึ่งหมอปีจะทราบได้เองว่าหมอเสนาได้ประกอบพิธีกรรมถึงขั้นตอนใด หมอปีจึงเป่าปี่ฮึเพลงนั้นๆในการประกอบพิธีกรรม โดยทำนองเพลงๆหนึ่งนั้นจะมีความยาวในหนึ่งรอบเพียง 15-30 วินาที แต่หมอปีจะเป่าเพลงๆนั้นไปเรื่อยๆจนกว่าจะเสร็จสิ้นขั้นตอนนั้น จึงจะเปลี่ยนเพลงต่อไปได้ ส่วนระยะเวลาในการเป่าเพลงๆหนึ่งสั้นที่สุดใช้เวลาประมาณ 10 นาที ส่วนระยะเวลาในการเป่าเพลงๆหนึ่งนานที่สุดใช้เวลาประมาณ 40 นาที โดยในแต่ละเพลงมีทำนองโน้ตเพลงและความหมายของเพลงดังต่อไปนี้

1. กุเล่าให้

ความหมายของเพลงกุเล่าให้คือ หมอเสนาได้เริ่มทำพิธีปลุกผีมืด ซึ่งผีมืดนั้นชาวไทดำเชื่อกันว่าเป็นผีที่เฝ้าบ้านเฝ้าเรือนให้บ้านนั้นอยู่เย็นเป็นสุข โดยในแต่ละบ้านนั้นมีผีมืดหลายตน

2. กุปมด

ความหมายของเพลงกุปมดคือ หมอเสนาได้เรียกผีมืดทุกคนให้มาดูอาหารที่เจ้าบ้านเตรียมไว้ให้ จากนั้นก็บอกกล่าวให้ผีมืดรับประทานอาหารให้อิ่มเพื่อจะได้มีแรงและกำลังในการไปทำพิธีขั้นตอนต่อไป

3. กู้ตัวตาง

ความหมายของเพลงกู้ตัวตางคือ หมอเสนได้พูดคุยบอกล่าวกับผีมดถึงทางที่จะไปหาไปตามผีประกลอื่น ๆ มาช่วยเหลือ ไล่ตั้งแต่ผีตระกูลเล็ก ๆ จนถึงผีแกนเคี้ยวซึ่งชาวไทดำเชื่อว่าเป็นผีที่อยู่กับคนไทดำมาตั้งแต่คน ๆ นั้นเกิดจนเสียชีวิตผีแกนเคี้ยวก็จะพาวิญญาณผู้นั้นกลับขึ้นไปบนสวรรค์ และถือว่าเป็นผีตระกูลสูงสุดของชาวไทดำอีกด้วย

4. กู้สิ่งลึง

ความหมายของเพลงกู้สิ่งลึงคือ หมอเสนได้สั่งให้ผีมดทุกตนออกหาขวัญของผู้ป่วยที่หายไป ซึ่งระหว่างเดินทางตามหานั้นอาจจะเจออุปสรรคคือผีร้ายต่าง ๆ มาคอยขัดขวาง ซึ่งขั้นตอนการสั่งให้ผีมดออกตามหาขวัญนั้นจะต้องใช้เพลงอีก 4 เพลงคือ กู้ตอแย , กู้อีแฮ , กู้ไปนาเฮี้ยว และกูนุ่มาน ซึ่งแต่ละเพลงจะทำนองโน้ตเพลงดังต่อไปนี้

5. กู้ตอแย

6. กู้อี้แฮ

7. กู๋ป๋นาเฮียว

8. กู๋นฆาน

9. กู๋ล้งน้อย

ความหมายของเพลงกู่ลิ่งน้อยคือ หมอเสนได้สั่งให้ผีทหาร หรือผีนักรบให้ไปต่อสู้กับ ผีร้ายที่มาคอยขัดขวางผีมืดในการตามหาขวัญของผู้ป่วย จนผีทหารนั้นสามารถจัดการกับผีร้าย ได้สำเร็จ

10. กู่ลิ่งใหญ่

ความหมายของเพลงกู่ลิ่งใหญ่คือ หมอเสนได้สั่งให้ผีแม่ทัพ หรือผีที่เป็นหัวหน้าของ ผีนักรบไปจับตัวผีร้ายที่ได้โดนผีทหารปราบจนสำเร็จ เพื่อมาทำลายให้หมดสิ้นอุปสรรค

11. กู่กักกาง

ความหมายของเพลงกู่กักกางคือ หมอเสนได้บอกหนทางนำพาผีมืดให้ผ่านหนทาง ตามหาขวัญที่มีหนทางยากลำบาก ทั้งขึ้นภูเขาใหญ่ และดำน้ำ เพื่อให้ได้เจอขวัญของผู้ป่วย

12. กุ๋ชิงชัย

ความหมายของเพลงกุ๋ชิงชัยคือ หมอเสนาได้นำพาผีมดมาถึงสถานที่ต่อสู้ครั้งสุดท้าย เพื่อให้ได้ขวัญของผู้ป่วยกลับคืนมาสู่ตัวผู้ป่วย

13. กุ๋วาย

ความหมายของเพลงกุ๋วายคือ หมอเสนาได้สั่งให้ทั้งผีมด ผีแม่ทัพ และผีทหาร ต่อสู้กับ กองทัพของผีร้ายเป็นครั้งสุดท้าย เพื่อให้ได้ขวัญของผู้ป่วยที่ถูกผีร้ายเอาไปกลับคืนมาสู่ตัวผู้ป่วยให้สำเร็จ จนผีมด ผีแม่ทัพ และผีทหารได้รับชัยชนะสามารถนำขวัญของผู้ป่วยกลับมายัง บ้านของผู้ป่วยได้สำเร็จ

14. กุ๋ม้วนาง

ความหมายของเพลงกุ่ม้วนางคือ หมอเสนได้พูดคุยกบกล่าวกับผีเรือนซึ่งเปรียบเสมือนเจ้าที่เจ้าทางของบ้านของผู้ป่วย ว่าขณะนี้ผีมดได้นำขวัญของผู้ป่วยกลับมายังบ้านของผู้ป่วยได้สำเร็จแล้ว จึงต้องขอให้ผีมดนำขวัญกลับมาใส่ไว้กลับตัวผู้ป่วยดังเดิมเพื่อให้ผู้ป่วยกลับมามีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้นอีกครั้ง

15. กุ่มเต้าขึ้นปูน

ความหมายของเพลงกุ่มเต้าขึ้นปูนคือ การผ่อนคลายของทั้งหมอเสนและหมอปี ก่อนจะเสร็จสิ้นพิธีกรรมการเรียกขวัญ

16. กุ่มห่มขวัญ

ความหมายของเพลงกุ่มห่มขวัญคือ หมอเสนได้ทำพิธีนำขวัญกลับเข้าสู่ตัวผู้ป่วย ซึ่งเพลงนี้จะทำให้ผู้ป่วยและผู้ร่วมพิธีได้ฟังจะรู้สึกมีความสุขเมื่อได้ฟัง และจะเป็นการเสร็จสิ้นพิธีกรรมการห่มขวัญโดยสมบูรณ์

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮื” บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาและการเป็นอยู่ในปัจจุบัน วัฒนธรรมดนตรี และปี่ฮืที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ สปป.ลาว โดยใช้ระเบียบวิธีการทางมานุษยดุริยางควิทยา ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนและสรุปผล อภิปราย ตลอดจนได้ข้อสังเกตจากการวิจัยมาเสนอแนะตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและประวัติด้านดนตรีของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของ “ปี่ฮื”
3. เพื่อศึกษาบทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮื” ที่มีต่อพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์แบบมีผู้มีความรู้ ผู้นำหมู่บ้าน บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และศึกษาการประกอบพิธีกรรมจริง ตลอดจนการสังเกตทั่ว ๆ ไป

สรุปผล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลโดยแบ่งเป็น 3 หัวข้อดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและประวัติด้านดนตรีของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
 - 1.1 ไทดำที่บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ได้อพยพมาจากเมืองแกง มาตั้งบ้านเมืองอยู่ที่ เมืองเชียงขวาง แขวงเชียงขวาง ในประเทศลาว ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2460 ได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านแสนเจริญ ส่วนสาเหตุที่ย้ายออกจากเมืองเชียงขวาง เพื่อหนีความอดอยากไม่มีข้าวกินและหนีอิทธิพลของฝรั่งเศส

1.2 ปัจจุบันมีไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีทั้งหมด 125 หลังคาเรือน จำนวน 638 คน มีอาชีพทำนาเป็นหลัก มีไฟฟ้าใช้เกือบทุกครอบครัว ไม่มีน้ำประปา มีโรงเรียนระดับประถมและมัธยมอย่างละ 1 แห่ง นับถือศาสนาผีเรือน จึงทำให้ในปัจจุบันยังมีการสืบทอดพิธีกรรมแต่ดั้งเดิมไว้อย่างเข้มแข็ง

1.3 ประวัติความเป็นมาของดนตรีไทดำแต่เดิมนั้น ได้มีการเล่าขานกันมาจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่ได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด เครื่องดนตรีหลักๆของชาวไทดำแต่ดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบันนี้นั้นมีเพียงไม่กี่ชิ้น ได้แก่ ตั่งบัง , ปี่ปับ และปี่ฮี้ โดยมีมาตั้งแต่สมัยที่ชาวไทดำอาศัยอยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า ก่อนที่จะมีการอพยพชาวไทดำเนื่องด้วยเหตุสงคราม โดยไม่มีปรากฏว่ามีชาวไทดำคนใดถือเครื่องดนตรีติดมาด้วย เมื่อชาวไทดำอพยพจนสามารถตั้งถิ่นฐานเป็นของตนเองได้แล้ว จึงมีการสร้างเครื่องดนตรีของชาวไทดำขึ้นมาใหม่ ส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวไทดำต้องสร้างเครื่องดนตรีขึ้นมาใหม่นั้น คือชาวไทดำจำเป็นต้องใช้เครื่องดนตรีในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทดำเอง อีกทั้งชาวไทดำยังคงต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองเพื่อให้สืบทอดกันไปถึงรุ่นลูกหลานของชาวไทดำนั่นเอง

1.4 เครื่องดนตรีไทดำที่ยังมีอยู่ในปัจจุบันนี้นั้นมีเพียง 3 อย่างคือ ตั่งบัง, ปี่ปับ และปี่ฮี้

2. ศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ และระบบเสียงของ “ปี่ฮี้”

2.1 ปี่ฮี้ เป็นเครื่องดนตรีที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวไทดำมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันนี้ โดยไม่มีข้อมูลที่บอกได้ว่าปี่ฮี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปีใด และไม่ปรากฏว่ามีชาวไทดำคนใดถือเครื่องดนตรีชนิดนี้อพยพติดมาด้วย ปี่ฮี้ที่มีอยู่ในปัจจุบันคือปี่ที่ชาวไทดำสร้างขึ้นมาใหม่ เพราะจำเป็นต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทดำ

2.2 ปี่ฮี้ใช้ไม้เอี้ยะในการทำ มีความยาวประมาณ 120 – 150 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 – 4 ซม. ส่วนในเรื่องการดูแลรักษานั้น จะเน้นการดูแลในส่วนของลิ้นปี่ฮี้โดยเฉพาะที่ขณะที่กำลังทำการเป่าอยู่ เพราะขณะที่เป่านั้นลิ้นปี่จะเกิดการสึกหรอทำให้เสียงเพี้ยนและเสียงจะไม่นุ่มนวล โดยมีขั้นตอนการดูแลรักษา 2 ขั้นตอน คือ

2.2.1. ใช้สุรากลั่น หรือเหล้าขาว ลาดลงไปทีลิ้นปี่เล็กน้อยจะทำให้เสียงดีขึ้น เพราะแอลกอฮอล์ในสุราจะช่วยทำความสะอาดลิ้นไปในตัว อีกทั้งสุรานั้นยังหาง่ายเพราะในพิธีกรรมจะต้องใช้สุราเป็นส่วนประกอบในพิธีอยู่แล้ว

2.2.2. ใช้ปูนขาวผสมน้ำเปล่าหรือสุรากลั่นเล็กน้อย จากนั้นจึงนำมาทาตกแต่งบริเวณลิ้นปี่ฮี้เพื่อเป็นการเสริมลิ้นปี่ที่เกิดจากการสึกหรอในขณะที่เป่า และจะช่วยไม่ให้ลมเข้าไปมากจนเกินไป การใช้ปูนขาวเสริมลิ้นปี่นี้จะทำให้เสียงนุ่มนวลเพราะชั้นกว่าเดิม

2.3 วิธีการที่ทำให้เกิดเสียงคือ การเป่าลมผ่านรูลิ้นปี่ทำให้เกิดเสียงซึ่งเกิดจากการสั่นสะเทือนมากน้อยของแผ่นโลหะที่เป็นลิ้น แล้วลมจะผ่านไปยังตัวปี่หรือท่อนของปี่และผ่านรู

บังคับเสียงของแต่ละรู ก็จะทำให้เกิดเสียงตามที่ต้องการ ปี่ฮัวสามารถให้เสียงได้ 1 ช่วงเสียง (Octave) โดยเป็นบันไดเสียง(Scale) ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งแตกต่างไปจากดนตรีอื่น และยังคงรักษาระบบเสียงของตนเองไว้ได้ ผลจากการวัดเสียงเมื่อผู้บรรเลงปี่ฮัวปฏิบัติ (บรรเลงโน้ตเสียงเดียวกันจะมีเสียงแตกต่างไปจากเดิมบ้าง)ออกมาในแต่ละครั้งมีค่าไม่คงที่ เพื่อให้ได้ผลดีที่สุดผู้วิจัยได้ทำการวัดเสียงแต่ละระดับเสียงหลายครั้ง แล้วจึงนำผลที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย โดยเปรียบเทียบกับค่าความถี่มาตรฐานของดนตรีสากลและใช้ระบบเซนต์ (Cent) ทำการวัดเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับเสียงและผู้วิจัยได้ให้ผู้บรรเลงปี่ฮัวแสดงตั้งแต่ระดับเสียงที่ต่ำที่สุดนับตั้งแต่เสียงที่ 1 เรียงลำดับเสียงจากเสียงต่ำสุดไปเสียงสูงสุดจนครบหนึ่งช่วงเสียง โดยเมื่อเปรียบเทียบเสียงที่ 1 ของปี่ฮัวพบว่ามีระดับเสียงใกล้เคียงกับเสียง Bb ของดนตรีตะวันตก

3. ศึกษาบทบาทความสำคัญของ “ปี่ฮัว” ที่มีต่อพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทดำ บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3.1 ไทดำบ้านแสนเจริญ สปป.ลาว เชื่อว่าขวัญมีอยู่ทั่วร่างกายทั้งภายนอกและภายในจะมีขวัญอยู่ประจำที่ ปัจจุบันหมอขวัญยังคงทำพิธีเรียกขวัญ แ่งขวัญ ช้อนขวัญ สู้ขวัญ อยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวัน และยังให้หมอมด หมอเสนทำพิธีไล่ถอนขวัญจากแกน และยังทำพิธีให้ผีเรือนตามเอาขวัญคืนมาให้กับคน รวมทั้งมีการใช้ด้ายขาวด้ายดำมัดแขนขาป้องกันขวัญหนีบุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมการเรียกขวัญที่ได้พบในการศึกษาภาคสนามครั้งนี้ ประกอบด้วยหมอมด หรือหมอเสน 1 คน ผู้ช่วยหมอมด 1 คน คนป่วย 1 คน หมอปี 2 คน และญาติพี่น้องและคนที่สนใจที่มาร่วมพิธีไม่จำกัดจำนวน แต่ในพิธีครั้งนี้มีประมาณ 15 คน ส่วนสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นก็คือบ้านหรือที่พักของผู้ป่วย พิธีกรรมครั้งนี้จัดขึ้นที่บ้านของนางอุ่น สิมมา บ้านไม่มีเลขที่ ตั้งอยู่ในบ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมมีทั้งเครื่องบูชาครูของหมอเสน และเครื่องเซ่นไหว้ 4 ชุด โดยพิธีกรรมทำในวันที่ 13 ตุลาคม 2555 นี้ได้เริ่มพิธีกรรมตั้งแต่เวลา 6.00 น. จนถึงเวลา 14.00 น. โดยประมาณในวันเดียวกัน

3.2 บทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมการเรียกขวัญ หรือเสนเจ็ดเป็น ทั้งหมด 16 บทเพลงหรือบทขับ โดยระยะเวลาการเป่าปี่ฮัวในแต่ละเพลงนั้นต้องขึ้นอยู่กับหมอเสนว่าได้ประกอบพิธีกรรมถึงขั้นตอนใด ซึ่งหมอปี่จะทราบได้เองว่าหมอเสนได้ประกอบพิธีกรรมถึงขั้นตอนใด หมอปี่จึงเป่าปี่ฮัวเพลงนั้นๆในการประกอบพิธีกรรมซึ่งแต่ละเพลงมีความหมายแตกต่างกันไป โดยทำนองเพลงๆหนึ่งนั้นจะมีความยาวในหนึ่งรอบเพียง 15-30 วินาที แต่หมอปี่จะเป่าเพลงๆนั้นนานไปเรื่อยๆจนกว่าจะเสร็จสิ้นขั้นตอนนั้นจึงจะเปลี่ยนเพลงต่อไปได้ ส่วนระยะเวลาในการเป่าเพลงๆหนึ่งสั้นที่สุดใช้เวลาประมาณ 10 นาที ส่วนระยะเวลาในการเป่าเพลงๆหนึ่งนานที่สุดใช้เวลาประมาณ 40 นาที

อภิปรายผล

จากการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล และศึกษาวิเคราะห์จนได้ผลสรุป ตามความมุ่งหมาย และมีข้ออภิปรายเพิ่มเติมดังนี้

1. การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่าประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทดำเป็นสื่อกลางที่เสริมสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชุมชนเพื่อได้พบปะ พุดคุย และทำกิจกรรมร่วมกันผ่านพิธีกรรมซึ่งเป็นแบบฉบับของตนเอง

2. ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ยังเป็นการกระตุ้นคนรุ่นใหม่ให้กลับมาสนใจ ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

3. จากการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่าในปัจจุบันยังคงมีการประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิมของชาวไทดำอยู่ แต่มีหมอเสนเหลืออยู่เพียง 2 คนซึ่งอยู่ในวัยชราภาพ อีกทั้งยังมีหมอปีเหลืออยู่เพียง 3 คน และยังไม่มีผู้สืบทอดทั้งหมอเสนและหมอปี หากได้รับการเผยแพร่ผู้วิจัยเชื่อว่าจะเป็นการกระตุ้นให้ชาวไทดำรุ่นใหม่หันกลับมาสนใจประเพณีและวัฒนธรรมไทดำมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมไทดำให้คงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” บ้านแสนเจริญ เมืองสาณะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมไทดำให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาต่อไปในอนาคต

2. การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทดำ กรณีศึกษา “ปี่ฮี้” ซึ่งเจาะลึกในเรื่องของวัฒนธรรมดนตรีและเครื่องดนตรีคือปี่ฮี้ที่ใช้ในพิธีกรรมการเรียกขวัญ นอกจากนั้นแล้วยังสามารถศึกษาในด้านอื่น ๆ ให้ลึกมากขึ้น เช่น พิธีกรรมอื่น เครื่องดนตรีอื่น ภาษา วัฒนธรรมและสังคมของไทดำ เป็นต้น

3. สามารถทำการวิจัยเชิงเปรียบเทียบวัฒนธรรมดนตรีและพิธีกรรมไทดำ ของไทดำที่อยู่ในประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ ได้

บรรณานุกรม

- กาญจนา อินทรสุณานนท์. (2542). *พื้นฐานทางมานุษยวิทยาทางวิทยาภาควัฒนธรรม*.
(เอกสารการสอน) คณะศิลปกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). *สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร*
กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรวัดน์ นัยชิต. (2550). *การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิตลาวโซ่งตำบลดอนคาอำเภอบางแพ*
จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ (ไทยศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
- รามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- ถวิล เกษรราช. (2548). *เรื่องราวจาวไตโซ่งในดินแดนสยาม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิไทยทรงดำ
- ประเทศไทย.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2536). *วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์*. อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์การพิมพ์.
- พิรมาลย์ บุญธรรม. (2544). *ความคิดเห็นของไทยทรงดำเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายในพิธีกรรม :*
กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ (คหกรรมศาสตร์ศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- พิศมัย เอี่ยมกิจ. (2550). *การศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจและสังคม*
ของชุมชนลาวโซ่ง เขตตำบลดอนคลัง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ (สังคมศาสตร์
- เพื่อการพัฒนา). ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. ถ่ายเอกสาร.
- เพ็ญนิภา อินทรตระกูล. (2535). *การนับถือผีของชาวไทยตำบลนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว*
อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภักทิยา ยิมเรวัต. (2544). *ประวัติศาสตร์สิบสองจุไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและ
- วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ม. ศรีบุษรา. (2530). *ไทยดำรำพัน*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- มนู อุดมเวช. (2547). *ประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย*. เพชรบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และ
- สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. (2551). *ประวัติความเป็นมาชาวไทยทรงดำ*. สืบค้นเมื่อ 30
- กันยายน 2555, จาก http://www.mit.rajabhat.edu/nongprong/t_m.html
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2541). *การศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของ*
ชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจะ 2
ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เรณู โกศนานนท์. (2534). *รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง พัฒนาการทางวัฒนธรรม :*
กรณีศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

โรงเรียนชุมชนวัดดอนคลังมิตรภาพที่ 178. (2542). ไทยทรงดำดอนคลัง. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2555, จาก

<http://www.ratchaburiculture.com/index.php?c=showitem&item=266>

สมคิด ศรีสิงห์. (2537). วิจัยวัฒนธรรมของไทยโซ่งดำ (ลาวโซ่ง) ในจังหวัด พิษณุโลก และ พิจิตร. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สมฤทัย เฟ่งศรี. (2550). เสนอตั้งบั้งหน่อ : ดนตรีพิธีกรรมของลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ (ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

สุพัตรา สุภาพ. (2540). สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สมิตร ปิติพัฒน์. (2545). ศาสนาและความเชื่อ ไทยดำในสิบสองจุไทย สาธารณรัฐสังคมนิยม เวียดนาม. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.

สมิตร ปิติพัฒน์; และเสมอชัย พูลสุวรรณ. (2540). ลาวโซ่ง : พลวัตของระบบวัฒนธรรมใน รอบสองศตวรรษกรุงเทพฯ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาคผนวก

ภาพผู้วิจัยกำลังเก็บบรรยากาศโดยรวมของห้องที่หมอเสนอ
ใช้ประกอบพิธีกรรม

ภาพบรรยากาศของชาวไทยดำที่มาเข้าร่วมพิธีนั่งพูดคุยกัน

ภาพหมอปี่เตรียมความพร้อมก่อนเริ่มพิธีกรรม

ภาพผู้วิจัยกำลังนั่งสอบถามข้อมูลกับหมอปี่

ภาพหมอปีนั่งตกแต่งลันปี

ภาพหมอเสนทำพิธีเรียกขวัญให้แก่ผู้ป่วย

ภาพการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยมาอีกห้องเพื่อเตรียมการผูกด้าย
เรียกขวัญให้แก่ผู้ป่วย

ภาพผู้เข้าร่วมพิธีผูกด้ายเรียกขวัญให้แก่ผู้ป่วย

ภาพผู้วิจัยผูกต่ายเรียกขวัญให้แก่ผู้ป่วย

ภาพผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีร่วมกันรับประทานอาหารของเซ่น
และผู้เข้าร่วมพิธีตักตมเหล้าขาวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรม

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล นายวสิน ลำสัน
 วันเดือนปีเกิด 13 กันยายน 2529
 สถานที่เกิด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน 867/113 หมู่ 9 ถนนสวรรค่วิถี ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมือง
 จังหวัดนครสวรรค์
 สถานที่ทำงานปัจจุบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
 E mail wasinlamson@gmail.co.th

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2547 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษา
 จาก โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ. 2551 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาดุริยางคศาสตร์สากล
 คณะมนุษยศาสตร์
 จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
- พ.ศ. 2557 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
 คณะศิลปกรรมศาสตร์
 จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร